מלכים ב

עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: The Metsudah Tanach series, Lakewood, N.J (CC-BY), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק א׳

א׳ וַיִּפְשַׁע מוֹאָב בְּיִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי מוֹת אַחְאָב׃

ב׳ וַיִּפֹּל אֲחַזְיָה בְּעַד הַשְּׂבָכָה בַּעֲלִיָּתוֹ אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן וַיֵּחַל וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם֮ לְכוּ דִרְשׁוּ בְּבַעַל זְבוּב֒ אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן אִם־אֶחְיֶה מֵחֳלִי זֶה׃ {ס}

בְּעַד הַשְּׂבָכָה. גראד״ה בְּלַעַ״ז. אוֹמֵר אֲנִי שֶׁרְגִילִים לְאָרְגוֹ שְׁתֵּי וָעֵרֶב בִּנְסָרִים אֲרֻכִּים וּקְצָרִים שֶׁקּוֹרִין קנטינל״י בְּלַעַ״ז, וְעוֹשִׂין נְקָבִים נְקָבִים כְּעֵין שְׂבָכָה, וְקָרוּי פרדונ״י בְּלַעַ״ז. וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי ׳שְׂבָכָה׳ וויי״ן בְּלַעַ״ז, וּבִלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז שווינדל שטיג כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי וּבְלוּחִים יַעֲלוּ.

וַיֵּחַל. לְשׁוֹן חֹלִי.

ג׳ וּמַלְאַךְ יְהוָה דִּבֶּר֮ אֶל־אֵלִיָּה הַתִּשְׁבִּי קוּם עֲלֵה לִקְרַאת מַלְאֲכֵי מֶלֶךְ־שֹׁמְרוֹן וְדַבֵּר אֲלֵהֶם֮ הֲמִבְּלִי אֵין־אֱלֹהִים֒ בְּיִשְׂרָאֵל אַתֶּם֮ הֹלְכִים לִדְרֹשׁ בְּבַעַל זְבוּב֒ אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן׃

ד׳ וְלָכֵן֮ כֹּה־אָמַר יְהוָה הַמִּטָּה אֲשֶׁר־עָלִיתָ שָּׁם לֹא־תֵרֵד מִמֶּנָּה כִּי מוֹת תָּמוּת וַיֵּלֶךְ אֵלִיָּה׃

ה׳ וַיָּשׁוּבוּ הַמַּלְאָכִים אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מַה־זֶּה שַׁבְתֶּם׃

ו׳ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ | עָלָה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵינוּ֮ לְכוּ שׁוּבוּ֒ אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם֮ וְדַבַּרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הֲמִבְּלִי אֵין־אֱלֹהִים֮ בְּיִשְׂרָאֵל אַתָּה שֹׁלֵחַ לִדְרֹשׁ בְּבַעַל זְבוּב֒ אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן לָכֵן֮ הַמִּטָּה אֲשֶׁר־עָלִיתָ שָּׁם לֹא־תֵרֵד מִמֶּנָּה כִּי־מוֹת תָּמוּת׃

ז׳ וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם֮ מָה מִשְׁפַּט הָאִישׁ אֲשֶׁר עָלָה לִקְרַאתְכֶם֒ וַיְדַבֵּר אֲלֵיכֶם֮ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃

ח׳ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ בַּעַל שֵׂעָר וְאֵזוֹר עוֹר אָזוּר בְּמָתְנָיו וַיֹּאמַר אֵלִיָּה הַתִּשְׁבִּי הוּא׃

ט׳ וַיִּשְׁלַח אֵלָיו שַׂר־חֲמִשִּׁים וַחֲמִשָּׁיו וַיַּעַל אֵלָיו וְהִנֵּה֮ יֹשֵׁב עַל־רֹאשׁ הָהָר֒ וַיְדַבֵּר אֵלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים הַמֶּלֶךְ דִּבֶּר רָדָה׃

י׳ וַיַּעַן אֵלִיָּהוּ֮ וַיְדַבֵּר֒ אֶל־שַׂר הַחֲמִשִּׁים וְאִם־אִישׁ אֱלֹהִים֮ אָנִי תֵּרֶד אֵשׁ֮ מִן־הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל אֹתְךָ וְאֶת־חֲמִשֶּׁיךָ וַתֵּרֶד אֵשׁ֮ מִן־הַשָּׁמַיִם וַתֹּאכַל אֹתוֹ וְאֶת־חֲמִשָּׁיו׃

י״א וַיָּשָׁב וַיִּשְׁלַח אֵלָיו שַׂר־חֲמִשִּׁים אַחֵר וַחֲמִשָּׁיו וַיַּעַן֮ וַיְדַבֵּר אֵלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים כֹּה־אָמַר הַמֶּלֶךְ מְהֵרָה רָדָה׃

י״ב וַיַּעַן אֵלִיָּה֮ וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם֒ אִם־אִישׁ הָאֱלֹהִים֮ אָנִי תֵּרֶד אֵשׁ֮ מִן־הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל אֹתְךָ וְאֶת־חֲמִשֶּׁיךָ וַתֵּרֶד אֵשׁ־אֱלֹהִים֮ מִן־הַשָּׁמַיִם וַתֹּאכַל אֹתוֹ וְאֶת־חֲמִשָּׁיו׃

י״ג וַיָּשָׁב וַיִּשְׁלַח שַׂר־חֲמִשִּׁים שְׁלִשִּׁים וַחֲמִשָּׁיו וַיַּעַל וַיָּבֹא שַׂר־הַחֲמִשִּׁים הַשְּׁלִישִׁי וַיִּכְרַע עַל־בִּרְכָּיו | לְנֶגֶד אֵלִיָּהוּ֮ וַיִּתְחַנֵּן אֵלָיו֒ וַיְדַבֵּר אֵלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים תִּיקַר־נָא נַפְשִׁי וְנֶפֶשׁ עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה חֲמִשִּׁים בְּעֵינֶיךָ׃

י״ד הִנֵּה יָרְדָה אֵשׁ֮ מִן־הַשָּׁמַיִם וַתֹּאכַל אֶת־שְׁנֵי שָׂרֵי הַחֲמִשִּׁים הָרִאשֹׁנִים וְאֶת־חֲמִשֵּׁיהֶם֮ וְעַתָּה תִּיקַר נַפְשִׁי בְּעֵינֶיךָ׃ {ס}

ט״ו וַיְדַבֵּר֮ מַלְאַךְ יְהוָה֒ אֶל־אֵלִיָּהוּ֮ רֵד אוֹתוֹ אַל־תִּירָא מִפָּנָיו וַיָּקָם וַיֵּרֶד אוֹתוֹ אֶל־הַמֶּלֶךְ׃

ט״ז וַיְדַבֵּר אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה יַעַן אֲשֶׁר־שָׁלַחְתָּ מַלְאָכִים לִדְרֹשׁ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן הֲמִבְּלִי אֵין־אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל לִדְרֹשׁ בִּדְבָרוֹ
לָכֵן הַמִּטָּה אֲשֶׁר־עָלִיתָ שָּׁם לֹא־תֵרֵד מִמֶּנָּה כִּי־מוֹת תָּמוּת׃

י״ז וַיָּמָת כִּדְבַר יְהוָה ׀ אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלִיָּהוּ וַיִּמְלֹךְ יְהוֹרָם תַּחְתָּיו {פ}
בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לִיהוֹרָם בֶּן־יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה כִּי לֹא־הָיָה לוֹ בֵּן׃ {ס}

> **וַיִּמְלֹךְ יְהוֹרָם תַּחְתָּיו.** אָחִיו הָיָה.
>
> **בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לִיהוֹרָם בֶּן יְהוֹשָׁפָט.** אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, וַהֲלֹא מָלַךְ בִּשְׁנַת תֵּשַׁע עֶשְׂרֵה לִיהוֹשָׁפָט, שֶׁהֲרֵי אֲחַזְיָה מָלַךְ בִּשְׁבַע עֶשְׂרֵה, וּמָלַךְ שְׁנָתַיִם, וּבְסָמוּךְ נָמֵי כְּתִיב: בִּשְׁנַת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לִיהוֹשָׁפָט מָלַךְ יְהוֹרָם, וִיהוֹשָׁפָט מָלַךְ עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים קֹדֶם שֶׁמָּלַךְ יְהוֹרָם בְּנוֹ, אֶלָּא רָאוּי הָיָה יְהוֹשָׁפָט לְהָרֵג בְּרָמוֹת גִּלְעָד, וּבִשְׁכַר שֶׁזָּעַק, תָּלָה לוֹ שֶׁבַע שָׁנִים, וּמֵאוֹתָהּ שָׁעָה הוּא מוֹנֶה לִבְנוֹ.

י״ח וְיֶתֶר דִּבְרֵי אֲחַזְיָהוּ אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלוֹא־תַמָּה כְתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

פרק ב׳

א׳ וַיְהִי בְּהַעֲלוֹת יְהוָה אֶת־אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמַיְמָה וַיֵּלֶךְ אֵלִיָּהוּ וֶאֱלִישָׁע מִן־הַגִּלְגָּל׃

> **בַּסְּעָרָה.** בְּרוּחַ סְעָרָה.

ב׳ וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ אֶל־אֱלִישָׁע שֶׁב־נָא פֹּה כִּי יְהוָה שְׁלָחַנִי עַד־בֵּית־אֵל וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֶזָבֶךָ וַיֵּרְדוּ בֵּית־אֵל׃

> **שֶׁב נָא פֹּה.** חָפֵץ הָיָה לְדָחוֹתוֹ מֵחֲמַת עֲנָוָה, שֶׁלֹּא יִרְאֶה בְּהִלָּקְחוֹ.

ג׳ וַיֵּצְאוּ בְנֵי־הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר־בֵּית־אֵל אֶל־אֱלִישָׁע וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הֲיָדַעְתָּ כִּי הַיּוֹם יְהוָה לֹקֵחַ אֶת־אֲדֹנֶיךָ מֵעַל רֹאשֶׁךָ וַיֹּאמֶר גַּם־אֲנִי יָדַעְתִּי
הַחֱשׁוּ׃

> **אֶת אֲדֹנֶיךָ.** וְלֹא אֲדוֹנֵנוּ, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ שְׁקוּלִים כְּאֵלִיָּהוּ.

ד׳ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלִיָּהוּ אֱלִישָׁע ׀ שֶׁב־נָא פֹּה כִּי יְהוָה שְׁלָחַנִי יְרִיחוֹ וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֶזָבֶךָ וַיָּבֹאוּ יְרִיחוֹ׃

ה׳ וַיִּגְּשׁוּ בְנֵי־הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר־בִּירִיחוֹ אֶל־אֱלִישָׁע וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הֲיָדַעְתָּ כִּי הַיּוֹם יְהוָה לֹקֵחַ אֶת־אֲדֹנֶיךָ מֵעַל רֹאשֶׁךָ וַיֹּאמֶר גַּם־אֲנִי יָדַעְתִּי
הַחֱשׁוּ׃

ו׳ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלִיָּהוּ שֶׁב־נָא פֹּה כִּי יְהוָה שְׁלָחַנִי הַיַּרְדֵּנָה וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֶזָבֶךָ וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם׃

ז׳ וַחֲמִשִּׁים אִישׁ מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים הָלְכוּ וַיַּעַמְדוּ מִנֶּגֶד מֵרָחוֹק וּשְׁנֵיהֶם עָמְדוּ עַל־הַיַּרְדֵּן׃

ח׳ וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ אֶת־אַדַּרְתּוֹ וַיִּגְלֹם וַיַּכֶּה אֶת־הַמַּיִם וַיֵּחָצוּ הֵנָּה וָהֵנָּה וַיַּעַבְרוּ שְׁנֵיהֶם בֶּחָרָבָה׃

> **וַיִּגְלֹם.** כְּרֵכָהּ, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נוֹחָה לְהַכּוֹת בָּהּ.
>
> **וַיִּגְלֹם.** וְלֹא כְּרִיכָה מַמָּשׁ, אֶלָּא קוֹלֶט, שֶׁקּוֹרִין פּייגד״ו בְּלַעַ״ז.

ט׳ וַיְהִי כְעָבְרָם וְאֵלִיָּהוּ אָמַר אֶל־אֱלִישָׁע שְׁאַל־מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ בְּטֶרֶם אֶלָּקַח מֵעִמָּךְ וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע וַיְהִי נָא פִּי־שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֵלָי׃

י׳ וַיֹּאמֶר הִקְשִׁיתָ לִשְׁאוֹל אִם־תִּרְאֶה אֹתִי לֻקָּח מֵאִתְּךָ יְהִי־לְךָ כֵּן וְאִם־אַיִן לֹא יִהְיֶה׃

> **הִקְשִׁיתָ לִשְׁאוֹל.** אִי אֶפְשָׁר לָתֵת לְךָ יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁיֵּשׁ לִי בְּיָדִי.

אִם תִּרְאֶה אֹתִי לָקַח מֵאִתָּךְ. אָז אוּכַל לַעֲשׂוֹת לְךָ יוֹתֵר וְיוֹתֵר.

יְהִי לְךָ כֵן וְאִם אַיִן לֹא יִהְיֶה. שֶׁאֵין הַיְכֹלֶת בְּיָדִי.

י״א וַיְהִי הֵמָּה הֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר וְהִנֵּה רֶכֶב־אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ וַיַּפְרְדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם וַיַּעַל אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמָיִם׃

י״ב וֶאֱלִישָׁע רֹאֶה וְהוּא מְצַעֵק אָבִי | אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו וְלֹא רָאָהוּ עוֹד וַיַּחֲזֵק בִּבְגָדָיו וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם קְרָעִים׃

אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל. רִבּוֹי רִבּוֹי דְּטָב לְהוֹן לְיִשְׂרָאֵל בְּצְלוֹתֵהּ מֵרְתִיכִין וּפָרָשִׁין.

י״ג וַיָּרֶם אֶת־אַדֶּרֶת אֵלִיָּהוּ אֲשֶׁר נָפְלָה מֵעָלָיו וַיָּשָׁב וַיַּעֲמֹד עַל־שְׂפַת הַיַּרְדֵּן׃

י״ד וַיִּקַּח אֶת־אַדֶּרֶת אֵלִיָּהוּ אֲשֶׁר־נָפְלָה מֵעָלָיו וַיַּכֶּה אֶת־הַמַּיִם וַיֹּאמַר אַיֵּה יְהוָה אֱלֹהֵי אֵלִיָּהוּ אַף־הוּא | וַיַּכֶּה אֶת־הַמַּיִם וַיֵּחָצוּ הֵנָּה וָהֵנָּה וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע׃

אַיֵּה ה׳ אֱלֹהֵי אֵלִיָּהוּ. שֶׁהִבְטַחְתִּי שֶׁתִּשְׁרֶה בִּי פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחוֹ אֵלַי.

אַף הוּא וַיַּכֶּה אֶת הַמַּיִם. אַף הוּא, בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: גְּדוֹלָה חֲצִית אֱלִישָׁע כִּפְלַיִם כְּשֶׁל אֵלִיָּהוּ, שֶׁבְּתְחִלָּה זְכוּת שְׁנֵיהֶם, וְעַכְשָׁיו זְכוּתוֹ יְחִידִי.

ט״ו וַיִּרְאֻהוּ בְנֵי־הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר־בִּירִיחוֹ מִנֶּגֶד וַיֹּאמְרוּ נָחָה רוּחַ אֵלִיָּהוּ עַל־אֱלִישָׁע וַיָּבֹאוּ לִקְרָאתוֹ וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה׃

ט״ז וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הִנֵּה־נָא יֶשׁ־אֶת־עֲבָדֶיךָ חֲמִשִּׁים אֲנָשִׁים בְּנֵי־חַיִל יֵלְכוּ נָא וְיְבַקְשׁוּ אֶת־אֲדֹנֶיךָ פֶּן־נְשָׂאוֹ רוּחַ יְהוָה וַיַּשְׁלְכֵהוּ בְּאַחַד הֶהָרִים אוֹ בְּאַחַת (הגיאות) [הַגֵּיאָוֹת] וַיֹּאמֶר לֹא תִשְׁלָחוּ׃

פֶּן נְשָׂאוֹ רוּחַ ה׳. אֶפְשָׁר אֶמֶשׁ אָמְרוּ לוֹ: הֲיָדַעְתָּ כִּי הַיּוֹם ה׳ לוֹקֵחַ אֶת אֲדוֹנֶיךָ, וַעֲכְשָׁיו נָעֲלָם מֵהֶם הֵיכָן הוּא, מִלַּמֵּד, מִיּוֹם שֶׁנִּגְנַז אֵלִיָּהוּ הָלְכָה וְנִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִן הַנְּבִיאִים, וְשׁוּב לֹא הָיְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְרֻבָּה בְּיִשְׂרָאֵל.

י״ז וַיִּפְצְרוּ־בוֹ עַד־בֹּשׁ וַיֹּאמֶר שִׁלָּחוּ וַיִּשְׁלְחוּ חֲמִשִּׁים אִישׁ וַיְבַקְשׁוּ שְׁלֹשָׁה־יָמִים וְלֹא מְצָאֻהוּ׃

עַד בֹּשׁ. נִתְבַּיֵּשׁ מֵהֶם, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ, לְפִי שֶׁנָּטַל גְּדֻלָּתוֹ אֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁיָּשׁוּב, כָּל זֶה רָאִיתִי בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּסוֹטָה.

י״ח וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו וְהוּא יֹשֵׁב בִּירִיחוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הֲלֹא־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם אַל־תֵּלֵכוּ׃ {ס}

י״ט וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל־אֱלִישָׁע הִנֵּה־נָא מוֹשַׁב הָעִיר טּוֹב כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי רֹאֶה וְהַמַּיִם רָעִים וְהָאָרֶץ מְשַׁכָּלֶת׃

וְהַמַּיִם רָעִים. וּמֵחֲמַת הַמַּיִם הָאָרֶץ מְשַׁכֶּלֶת אֶת יוֹשְׁבֶיהָ לְקָבְרָם, אִם כֵּן מַהוּ: וּמוֹשַׁב הָעִיר טוֹב, מִכָּאן אָמְרוּ: חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו.

כ׳ וַיֹּאמֶר קְחוּ־לִי צְלֹחִית חָדָשָׁה וְשִׂימוּ שָׁם מֶלַח וַיִּקְחוּ אֵלָיו׃

כ״א וַיֵּצֵא אֶל־מוֹצָא הַמַּיִם וַיַּשְׁלֶךְ־שָׁם מֶלַח וַיֹּאמֶר כֹּה־אָמַר יְהוָה רִפֵּאתִי לַמַּיִם הָאֵלֶּה לֹא־יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד מָוֶת וּמְשַׁכָּלֶת׃

אֶל מוֹצָא הַמַּיִם. שֶׁהָיוּ נוֹבְעִים מִשָּׁם.

וַיַּשְׁלֶךְ שָׁם מֶלַח. וַהֲלֹא מֶלַח דָּבָר הַמְקַלְקֵל אֶת הַמַּיִם הוּא, אֶלָּא נֵס בְּתוֹךְ נֵס.

כ״ב וַיֵּרָפוּ הַמַּיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּדְבַר אֱלִישָׁע אֲשֶׁר דִּבֵּר׃ {פ}

כ״ג וַיַּעַל מִשָּׁם בֵּית־אֵל וְהוּא | עֹלֶה בַדֶּרֶךְ וּנְעָרִים קְטַנִּים יָצְאוּ מִן־הָעִיר וַיִּתְקַלְסְרוּ־בוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲלֵה קָרֵחַ עֲלֵה קָרֵחַ׃

וּנְעָרִים קְטַנִּים. הַמְנֹעָרִין מִן הַמִּצְוֹת.

עֲלֵה קָרֵחַ. עֲלֵה מִכָּאן, שֶׁהִקְרַחְתָּ עָלֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם, שֶׁעַד עַכְשָׁיו הָיִינוּ מִשְׁתַּכְּרִין לְהָבִיא מַיִם מְתוּקִים מֵרָחוֹק, וּמִתְפַּרְנְסִין בְּכָךְ, וּמִשֶּׁהִמְתִּיקוּ אִבְּדוּ פַּרְנָסָתָן, כָּךְ מִפֹּרָשׁ בְּסוֹטָה.

כ״ד וַיָּפֶן אֲחֲרָיו וַיִּרְאֵם וַיְקַלְלֵם בְּשֵׁם יְהוָה וַתֵּצֶאנָה שְׁתַּיִם דֻּבִּים מִן־הַיָּעַר וַתְּבַקַּעְנָה מֵהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁנֵי יְלָדִים׃

וַיִּרְאֵם. רָאָה שֶׁאֵין בָּהֶם וְלֹא בְּזַרְעָם לַחְלוּחִית שֶׁל טוֹבָה.

כ״ה וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וּמִשָּׁם שָׁב שֹׁמְרוֹן׃ {פ}

פרק ג׳

א׳ וִיהוֹרָם בֶּן־אַחְאָב מָלַךְ עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן בִּשְׁנַת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה לִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה שָׁנָה׃

וִיהוֹרָם בֶּן אַחְאָב. אַף פָּרָשָׁה זוֹ, בִּשְׁבִיל לְהַגִּיד נֵס שֶׁל מֵישָׁע מֶלֶךְ מוֹאָב שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי אֱלִישָׁע נִכְתְּבָה כָּאן, שֶׁמָּנָה בְּאֵלְיָהוּ שְׁמוֹנָה נְסִים, וּבֶאֱלִישָׁע שִׁשָּׁה עָשָׂר, לְקַיֵּם: פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֵלַי, וּכְתָבָן כֻּלָּם זוֹ בְּצַד זוֹ, כָּךְ רָאִיתִי בִּשְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם מִדּוֹת דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְחַצְיַת יַרְדֵּן שֶׁל אֱלִישָׁע, כְּשִׁשִּׁים דְּשֶׁל אֵלְיָהוּ.

ב׳ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה רַק לֹא כְאָבִיו וּכְאִמּוֹ וַיָּסַר אֶת־מַצְּבַת הַבַּעַל אֲשֶׁר עָשָׂה אָבִיו׃

רַק לֹא כְאָבִיו וּכְאִמּוֹ. שֶׁהוֹסִיפוּ אֶת הַבַּעַל, לְהַכְעִיס.

ג׳ רַק בְּחַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר־הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל דָּבֵק לֹא־סָר מִמֶּנָּה׃ {פ}

רַק בְּחַטֹּאות יָרָבְעָם וְגוֹ' דָּבֵק. וְכֵן כָּל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, מִדַּאֲגָה שֶׁלֹּא תָּשׁוּב הַמַּמְלָכָה לְבֵית דָּוִד אִם יַעֲלוּ לָרֶגֶל, לְכָךְ עָבְדוּ אֶת הָעֲגָלִים.

ד׳ וּמֵישַׁע מֶלֶךְ־מוֹאָב הָיָה נֹקֵד וְהֵשִׁיב לְמֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל מֵאָה־אֶלֶף כָּרִים וּמֵאָה אֶלֶף אֵילִים צָמֶר׃

נֹקֵד. מָרֵי גִּיתִּין.

אֵילִים צָמֶר. דִּיכְרִין דְּרַעְיָא, עִם צַמְרָם.

ה׳ וַיְהִי כְּמוֹת אַחְאָב וַיִּפְשַׁע מֶלֶךְ־מוֹאָב בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃

ו׳ וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ יְהוֹרָם בַּיּוֹם הַהוּא מִשֹּׁמְרוֹן וַיִּפְקֹד אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

ז׳ וַיֵּלֶךְ וַיִּשְׁלַח אֶל־יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר מֶלֶךְ מוֹאָב פָּשַׁע בִּי הֲתֵלֵךְ אִתִּי אֶל־מוֹאָב לַמִּלְחָמָה וַיֹּאמֶר אֶעֱלֶה כָּמוֹנִי כָּמוֹךָ כְּעַמִּי כְעַמֶּךָ כְּסוּסַי כְּסוּסֶיךָ׃

ח׳ וַיֹּאמֶר אֵי־זֶה הַדֶּרֶךְ נַעֲלֶה וַיֹּאמֶר דֶּרֶךְ מִדְבַּר אֱדוֹם׃

דֶּרֶךְ מִדְבַּר אֱדוֹם. כִּי גַּם מֶלֶךְ אֱדוֹם יֵלֵךְ עִמָּנוּ.

ט׳ וַיֵּלֶךְ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ־יְהוּדָה וּמֶלֶךְ אֱדוֹם וַיָּסֹבּוּ דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא־הָיָה מַיִם לַמַּחֲנֶה וְלַבְּהֵמָה אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם׃

י׳ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲהָהּ כִּי־קָרָא יְהוָה לִשְׁלֹשֶׁת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה לָתֵת אוֹתָם בְּיַד־מוֹאָב׃ {ס}

לָתֵת אוֹתָם וְגוֹ'. שֶׁיְּמוּתוּ בַּצָּמָא.

י״א וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט הַאֵין פֹּה נָבִיא לַיהוָה וְנִדְרְשָׁה אֶת־יְהוָה מֵאוֹתוֹ וַיַּעַן אֶחָד מֵעַבְדֵי מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר פֹּה אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט אֲשֶׁר־יָצַק מַיִם עַל־יְדֵי אֵלִיָּהוּ׃

אֲשֶׁר יָצַק מַיִם עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ. בְּהַר הַכַּרְמֶל, וּבִיצִיקָתוֹ נַעֲשׂוּ אֲצָבְעוֹתָיו כְּמַעְיְנוֹת מַיִם, עַד שֶׁנִּתְמַלְּאָה הַתְּעָלָה, וְרָאוּי הוּא לַעֲשׂוֹת לָנוּ נֵס עַל יָדוֹ בְּמַיִם.

י״ב וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט יֶשׁ אוֹתוֹ דְּבַר־יְהוָה וַיֵּרְדוּ אֵלָיו מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט וּמֶלֶךְ אֱדוֹם׃

י״ג וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מַה־לִּי וָלָךְ לֵךְ אֶל־נְבִיאֵי אָבִיךָ וְאֶל־נְבִיאֵי אִמֶּךָ וַיֹּאמֶר לוֹ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אַל כִּי־קָרָא יְהוָה לִשְׁלֹשֶׁת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה לָתֵת אוֹתָם בְּיַד־מוֹאָב׃

אַל כִּי קָרָא ה׳ וְגו׳. בְּבָעוּ לָא תִּדְכַּר חוֹבִין רִשְׁעָתָא הַהִיא, בְּעֵי עֲלָנָא רַחֲמִין, אֲרֵי זַמִּין ה׳ וְכוּ׳.

י״ד וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע חַי־יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו כִּי לוּלֵי פְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֲנִי נֹשֵׂא אִם־אַבִּיט אֵלֶיךָ וְאִם־אֶרְאֶךָּ׃

ט״ו וְעַתָּה קְחוּ־לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד־יְהוָה׃

קְחוּ לִי מְנַגֵּן. מִפְּנֵי הַכַּעַס נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מִמֶּנּוּ.

ט״ז וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר יְהוָה עֲשֹׂה הַנַּחַל הַזֶּה גֻּבִים ׀ גֻּבִים׃

גֻּבִים גֻּבִים. בּוֹרוֹת מְלֵאִים מַיִם.

י״ז כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה לֹא־תִרְאוּ רוּחַ וְלֹא־תִרְאוּ גֶּשֶׁם וְהַנַּחַל הַהוּא יִמָּלֵא מַיִם וּשְׁתִיתֶם אַתֶּם וּמִקְנֵיכֶם וְבְהֶמְתְּכֶם׃

י״ח וְנָקֵל זֹאת בְּעֵינֵי יְהוָה וְנָתַן אֶת־מוֹאָב בְּיֶדְכֶם׃

וְנָקֵל זֹאת. וְעוֹד נֵס זֶה נָקֵל וּמוּעָט בְּעֵינֵי ה׳, וְהוֹסִיף לְהַפְלִיא אֶתְכֶם נֵס אַחֵר, וְנָתַן אֶת מוֹאָב בְּיֶדְכֶם.

י״ט וְהִכִּיתֶם כָּל־עִיר מִבְצָר וְכָל־עִיר מִבְחוֹר וְכָל־עֵץ טוֹב תַּפִּילוּ וְכָל־מַעְיְנֵי־מַיִם תִּסְתֹּמוּ וְכָל־חֲלָקָה הַטּוֹבָה תַּכְאִבוּ בָּאֲבָנִים׃

וְכָל עֵץ טוֹב תַּפִּילוּ. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ, כָּאן הִתִּיר לָכֶם, שֶׁהִיא אֲמָה בְּזוּיָה וְנִקְלֵית לְפָנָיו, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם, אֵלּוּ הָאֵילָנוֹת הַטּוֹבִים שֶׁבָּהֶם.

הַחֲלָקָה הַטּוֹבָה. שָׂדֶה זְרוּעָה, קומצ״י בְּלַעַ״ז.

כ׳ וַיְהִי בַבֹּקֶר כַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וְהִנֵּה־מַיִם בָּאִים מִדֶּרֶךְ אֱדוֹם וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֶת־הַמָּיִם׃

וַיְהִי בַבֹּקֶר כַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה. הַמַּיִם הִתְחִילוּ לֵירֵד מִן הַשָּׁמַיִם בַּבֹּקֶר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם, וְכַעֲלוֹת הַמִּנְחָה בָּאִין שׁוֹטְפִין וּבָאִין לְאוֹתוֹ הַנַּחַל, לְפִי שֶׁאָמַר: לֹא תִרְאוּ רוּחַ וְלֹא תִרְאוּ גֶּשֶׁם, בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא.

כ״א וְכָל־מוֹאָב שָׁמְעוּ כִּי־עָלוּ הַמְּלָכִים לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּצָּעֲקוּ מִכֹּל חֹגֶר חֲגֹרָה וָמַעְלָה וַיַּעַמְדוּ עַל־הַגְּבוּל׃

עַל הַגְּבוּל. עַל הַסְּפָר, שֶׁקּוֹרִין מרק״א.

כ״ב וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה עַל־הַמָּיִם וַיִּרְאוּ מוֹאָב מִנֶּגֶד אֶת־הַמַּיִם אֲדֻמִּים כַּדָּם׃

אֲדֻמִּים כַּדָּם. כֵּן דֶּרֶךְ הַמַּיִם, כְּשֶׁהַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת עֲלֵיהֶם בַּבֹּקֶר, מַאֲדִימוֹת.

מִנֶּגֶד. מֵרָחוֹק, וְהֵם לֹא רָאוּ בְּאוֹתוֹ הַנַּחַל מַיִם מֵעוֹלָם, לְפִיכָךְ הָיוּ סְבוּרִין שֶׁהוּא דָּם.

כ״ג וַיֹּאמְרוּ דָּם זֶה הֶחָרֶב נָחְרְבוּ הַמְּלָכִים וַיַּכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְעַתָּה לַשָּׁלָל מוֹאָב׃

כ״ד וַיָּבֹאוּ אֶל־מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיָּקֻמוּ יִשְׂרָאֵל וַיַּכּוּ אֶת־מוֹאָב וַיָּנֻסוּ מִפְּנֵיהֶם (ויבו) [וַיַּכּוּ־]בָהּ וְהַכּוֹת אֶת־מוֹאָב׃

כ״ה וְהֶעָרִים יַהֲרֹסוּ וְכָל־חֲלָקָה טוֹבָה יַשְׁלִיכוּ אִישׁ־אַבְנוֹ וּמִלְאוּהָ וְכָל־מַעְיַן־מַיִם יִסְתֹּמוּ וְכָל־עֵץ־טוֹב יַפִּילוּ עַד־הַשְׁאִיר אַבְנֶיהָ בַּקִּיר חֲרֶשֶׁת וַיָּסֹבּוּ הַקַּלָּעִים וַיַּכּוּהָ׃

וְהֶעָרִים יַהֲרֹסוּ. הָיוּ הוֹרְסִין.

יַשְׁלִיכוּ אִישׁ אַבְנוֹ. שֶׁהָיוּ נוֹטְלִין הָאֲבָנִים מִן הַחוֹמוֹת, עַד הִשְׁאִיר כָּל אַבְנֵי הַקִּירוֹת בַּקִּיר לַעֲמֹד עַל חַרְסִית שֶׁלָּהֶן הוּא הַטִּיט, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא הָיְתָה עוֹד אֶבֶן בַּחוֹמָה, וְאַחֲרֵי זֹאת וַיָּסֹבּוּ הַקַּלָּעִים וַיַּכּוּ אֶת הַנִּשְׁאָר בַּחֲלָקָה, שֶׁלֹּא נִשְׁבְּרָה הַחוֹמָה, וְהִפִּילוּהָ.

כ״ו וַיַּרְא֣ מֶלֶךְ֩ מוֹאָ֨ב כִּי־חָזַ֜ק מִמֶּ֣נּוּ הַמִּלְחָמָ֗ה וַיִּקַּ֞ח אִתּ֤וֹ שְׁבַע־מֵא֙וֹת אִ֣ישׁ שֹׁלֵ֣ף חָ֔רֶב לְהַבְקִ֖יעַ אֶל־מֶ֣לֶךְ אֱד֑וֹם וְלֹ֥א יָכְלֽוּ׃

כ״ז וַיִּקַּ֞ח אֶת־בְּנ֣וֹ הַבְּכֹ֗ור אֲשֶׁר־יִמְלֹ֤ךְ תַּחְתָּיו֙ וַיַּעֲלֵ֣הוּ עֹלָ֔ה עַל־הַחֹמָ֖ה וַיְהִ֣י קֶ֣צֶף־גָּד֑וֹל עַל־יִשְׂרָאֵ֗ל וַיִּסְע֤וּ מֵעָלָיו֙ וַיָּשֻׁ֣בוּ לָאָ֔רֶץ׃ {פ}

וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר. בִּפְסִיקְתָּא דְּפָרָשַׁת שְׁקָלִים נִדְרָשׁ: שֶׁשָּׁאַל אֶת עֲבָדָיו מַה טִּיבָהּ שֶׁל אֵמָּה זוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם נִסִּים כָּאֵלֶּה, אָמְרוּ לוֹ: אֲבִיהֶם אַבְרָהָם בֶּן יָחִיד הָיָה לוֹ, אָמַר לוֹ הַקָּבָ״ה הַקְרִיבֵהוּ לְפָנַי, וְרָצָה לְהַקְרִיבוֹ לְהַקָּבָ״ה, אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי בֶּן בְּכוֹר יֵשׁ לִי, אֵלֵךְ וַאַקְרִיבֶנּוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה.

עַל הַחֹמָה. חָסֵר וָא״ו, שֶׁהָיָה עוֹבֵד לַחַמָּה.

וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל. שֶׁנִּזְכְּרוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם, שֶׁאַף הֵם עוֹבְדִין לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְאֵינָן רְאוּיִין לְגֹאֵל.

פרק ד׳

א׳ וְאִשָּׁ֣ה אַחַ֗ת מִנְּשֵׁי֙ בְּנֵ֣י הַנְּבִיאִ֔ים צָעֲקָ֖ה אֶל־אֱלִישָׁ֣ע לֵאמֹ֑ר עַבְדְּךָ֤ אִישִׁי֙ מֵ֔ת וְאַתָּ֖ה יָדַ֣עְתָּ כִּ֣י עַבְדְּךָ֣ הָיָ֔ה יָרֵ֖א אֶת־יְהוָ֑ה וְהַנֹּשֶׁ֣ה בָּ֔א לָקַ֥חַת אֶת־שְׁנֵ֛י יְלָדַ֖י לֹ֥ו לַעֲבָדִֽים׃

מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים. אִשֶּׁת עוֹבַדְיָה הָיְתָה. כָּל ׳בְּנֵי הַנְּבִיאִים׳ שֶׁבַּמִּקְרָא, תַּרְגּוּמוֹ: תַּלְמִידֵי נְבִיֵּיא.

וְהַנֹּשֶׁה. הוּא יְהוֹרָם בֶּן אַחְאָב, שֶׁהָיָה מַלְוֶהוּ בְּרִבִּית מַה שֶּׁזָּן אֶת הַנְּבִיאִים בִּימֵי אָבִיו, בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא. לָכֵן נֶאֱמַר: וַיִּדְּ אֶת יְהוֹרָם בֵּין זְרוֹעָיו, שֶׁפָּשְׁטוּ לִטֹּל רִבִּית.

ב׳ וַיֹּ֤אמֶר אֵלֶיהָ֙ אֱלִישָׁ֔ע מֶ֥ה אֶֽעֱשֶׂה־לָּ֖ךְ הַגִּ֣ידִי לִ֑י מַה־יֶּשׁ־לָ֙ךְ֙ [לכי] (לְכִי) בַּבַּ֣יִת וַתֹּ֔אמֶר אֵ֥ין לְשִׁפְחָתְךָ֖ כֹּ֑ל כִּ֖י אִם־אָסוּךְ֙ שָֽׁמֶן׃

אָסוּךְ שָׁמֶן. כְּדֵי סִיכַת שֶׁמֶן, וְהָאָלֶ״ף בַּתְּבָה מִן הַיְסוֹד, כְּמוֹ אָלֶ״ף שֶׁל וְאַחֲוֹתִי בְּאָזְנֵיכֶם, וְהָאָלֶ״ף שֶׁל אִבְחַת חָרֶב.

ג׳ וַיֹּ֗אמֶר לְכִי֙ שַׁאֲלִי־לָ֣ךְ כֵּלִ֔ים מִן־הַח֖וּץ מֵאֵ֣ת כָּל־שְׁכֵנָ֑יִךְ [שכנכי] (שְׁכֵנַיִךְ) כֵּלִ֖ים רֵקִ֥ים אַל־תַּמְעִֽיטִי׃

ד׳ וּבָ֣את וְסָגַרְתְּ֣ הַדֶּ֔לֶת בַּֽעַדֵ֖ךְ וּבְעַד־בָּנַ֑יִךְ וְיָצַ֣קְתְּ עַל כָּל־הַכֵּלִ֣ים הָאֵ֔לֶּה וְהַמָּלֵ֖א תַּסִּיעִֽי׃

וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת. כְּבוֹד הַנֵּס הוּא לָבֹא בְּהֶצְנֵעַ.

וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי. מִלְּפָנֶיךָ, וְתִתְּנִי כְּלִי אַחַר בִּמְקוֹמוֹ לְמַלְאוֹתוֹ, וּצְלוֹחִית הַשֶּׁמֶן לֹא תָּזִיזִי מִמְּקוֹמוֹ, לְפִי שֶׁהַקָּבָ״ה עוֹשֶׂהוּ כְּמַעְיָן, וְאֵין דֶּרֶךְ מַעְיָן לְזוּז מִמְּקוֹמוֹ, מִדְרַשׁ אַגָּדָה שָׁמַעְתִּי.

ה׳ וַתֵּ֣לֶךְ֮ מֵאִתּוֹ֒ וַתִּסְגֹּ֤ר הַדֶּ֙לֶת֙ בַּֽעֲדָ֔הּ וּבְעַד־בָּנֶ֖יהָ הֵ֣ם מַגִּישִׁ֣ים אֵלֶ֑יהָ וְהִ֣יא (מיצקת) [מוֹצָקֶ֔ת]׃

הֵם מַגִּישִׁים אֵלֶיהָ. הַכֵּלִים.

ו׳ וַיְהִ֕י | כִּמְלֹ֖את הַכֵּלִ֑ים וַתֹּ֣אמֶר אֶל־בְּנָ֗הּ הַגִּישָׁ֤ה אֵלַי֙ עוֹד־כֶּ֣לִי וַיֹּ֥אמֶר אֵלֶ֖יהָ אֵ֣ין עֹ֑וד כֶּ֣לִי וַיַּעֲמַ֖ד הַשָּֽׁמֶן׃

וַיַּעֲמַד הַשָּׁמֶן. מִלְּבֹא עוֹד, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: הוֹקִיר שַׁעַר הַשֶּׁמֶן.

ז׳ וַתָּבֹ֗א וַתַּגֶּד֙ לְאִ֣ישׁ הָאֱלֹהִ֔ים וַיֹּ֕אמֶר לְכִי֙ מִכְרִ֣י אֶת־הַשֶּׁ֔מֶן וְשַׁלְּמִ֖י אֶת־[נשיכי] (נִשְׁיֵ֑ךְ) (נשיכי) וְאַתְּ֣ (בניכי) [וּבָנַ֔יִךְ] תִּחְיֵ֖י בַּנּוֹתָֽר׃ {פ}

וַתָּבֹא וַתַּגֶּד וְגוֹ׳. בָּאת לִטֹּל עֵצָה, אִם לִמְכֹּר אִם לְהַמְתִּין עַד שֶׁיּוּקַר עוֹד, אָמַר לָהּ לְכִי מִכְרִי, כִּי יֵשׁ דַּי לְכָל נִשְׁיֵךְ, וְלִחְיוֹת אַתְּ וּבָנַיִךְ בַּנּוֹתָר, עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים.

ח׳ וַיְהִ֣י הַיּ֔וֹם וַיַּעֲבֹ֖ר אֶלִישָׁ֣ע אֶל־שׁוּנֵ֑ם וְשָׁ֣ם אִשָּׁ֤ה גְדוֹלָה֙ וַתַּחֲזֵק־בּ֣וֹ לֶאֱכָל־לָ֔חֶם וַיְהִ֕י מִדֵּ֥י עָבְרֹ֖ו יָסַ֥ר שָׁ֛מָּה לֶאֱכָל־לָֽחֶם׃

וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה. חֲשׁוּבָה, וְרָאִיתִי בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אַחוֹתָהּ שֶׁל אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית הָיְתָה.

וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ. בְּאוֹתָהּ הָעִיר, יָסוּר אֶל בֵּיתָהּ לֶאֱכֹל לָחֶם.

יָסַר. לְשׁוֹן הֹוֶה, הָיָה סָר שָׁם.

ט וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד׃

> **הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי.** שֶׁלֹּא רָאֲתָה זְבוּב עַל שֻׁלְחָנוֹ, וּקְרֵי עַל סְדִינוֹ.

י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִיַּת־קִיר קָטַנָּה וְנָשִׂים לּוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה׃

יא וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסַר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה׃

> **וַיְהִי הַיּוֹם.** וַיְהִי יוֹם אֶחָד.

יב וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו׃

יג וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ | אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת מֶה לַעֲשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדַבֶּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשָׁבֶת׃

> **חָרַדְתְּ אֵלֵינוּ.** בִּשְׁבִילֵנוּ.
>
> **אֶת כָּל הַחֲרָדָה הַזֹּאת.** לָשׁוּם אֶל לִבֵּךְ אֶת הָעֵסֶק הַזֶּה, כְּמוֹ: וְחָרַד עַל דְּבָרִי, זָהִיר עַל הַדָּבָר שֶׁיִּהְיֶה עָשׂוּי, וְנוֹתְנוֹ אֶל לִבּוֹ.
>
> **מֶה לַעֲשׂוֹת לָךְ.** מָה אַתְּ צְרִיכָה שֶׁנַּעֲשֶׂה לָךְ, שֶׁבִּשְׁבִילֵנוּ עָסַקְתְּ כָּל זֶה.
>
> **בְּתוֹךְ עַמִּי.** בְּתוֹךְ קְרוֹבַי, אֵין אָדָם מַזִּיקֵנִי, אֵינִי צְרִיכָה לְמֶלֶךְ וְלֹא לְשַׂר הַצָּבָא.

יד וַיֹּאמֶר וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן׃

> **וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע.** לְגֵיחֲזִי.
>
> **וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ.** נֶגֶד הַטּוֹבָה הַזֹּאת.

טו וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפָּתַח׃

טז וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה (אתי) [אַתְּ] חֹבֶקֶת בֵּן וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ׃

> **לַמּוֹעֵד הַזֶּה** כְּעֵת חַיָּה. כְּמוֹ שֶׁאַתְּ קַיֶּמֶת הַיּוֹם וּלְשָׁלוֹם, כָּךְ תִּהְיִי קַיֶּמֶת לַמּוֹעֵד הַזֶּה, וְחוֹבֶקֶת בֵּן.
>
> **אַל אֲדֹנִי.** אַל תֹּאמַר חוֹבֶקֶת בֵּן, מַה לִּי חִבּוּקוֹ אִם סוֹפִי לְקָבְרוֹ, וְזֶה שֶׁאָמְרָה לוֹ כְּשֶׁמֵּת הֲלֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אוֹתִי.
>
> **אַל תְּכַזֵּב.** אַל תַּרְאֵנִי דָּבָר שֶׁיִּפְסֹק, יֵשׁ בְּיָדְךָ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים וְיִנָּתֵן לִי בֵּן, אַף בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ אַל תִּתֵּן לִי אֶלָּא בֵּן שֶׁל קַיָּמָא.
>
> **אַל תְּכַזֵּב.** כְּמוֹ: לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו.

יז וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע׃

> **כָּעֵת חַיָּה.** כָּעֵת הַזֹּאת שֶׁהָיְתָה בְּחַיִּים וּבְשָׁלוֹם, וּלְכָךְ נָקוּד כָּעֵת.

יח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו אֶל־הַקְּצִרִים׃

יט וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי רֹאשִׁי | וַיֹּאמֶר אֶל־הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ׃

> **רֹאשִׁי רֹאשִׁי.** הִנֵּנִי חוֹלֶה בְּרֹאשִׁי.
>
> **וַיֹּאמֶר.** אָבִיו אֶל אֶחָד מִן הַנְּעָרִים, שָׂאֵהוּ אֶל אִמּוֹ.

כ וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ עַד־הַצָּהֳרַיִם וַיָּמ�ת׃

כא וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא׃

כ״ב וַתִּקְרָא אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָּא לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים וְאַתֹנֹת הָאֲתֹנֹת וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה׃

כ״ג וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ (אתי) [אַתְּ] (הלכתי) [הֹלֶכֶת] אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם׃

כ״ד וַתַּחְבֹּשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל־תַּעְצַר־לִי לִרְכֹּב כִּי אִם־אָמַרְתִּי לָךְ׃

> **נְהַג וָלֵךְ.** מַהֵר.
>
> **אַל תַּעְצַר לִי.** אַל תְּעַכֵּב עַל יָדִי אֶת הָרְכִיבָה.

כ״ה וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּז׃

כ״ו עַתָּה ׀ רֻץ־נָא לִקְרָאתָהּ וֶאֱמַר־לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיָּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם׃

> **וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם.** הֲרֵי זֶה מִקְרֶא קָצָר, שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ לִכְתֹּב, וַיִּשְׁאַל לָהּ וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם.

כ״ז וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדָפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֶּה־לָהּ כִּי־נַפְשָׁהּ מָרָה־לָהּ וַיהוָה הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי׃

כ״ח וַתֹּאמֶר הֲשָׁאַלְתִּי בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי׃

> **הֲלֹא אָמַרְתִּי.** לְךָ, אַל תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ.
>
> **לֹא תַשְׁלֶה.** לֹא תַּשְׁגֶּה אוֹתִי עַל דְּבַר טָעוּת.

כ״ט וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדְךָ וָלֵךְ כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר׃

> **לֹא תְבָרְכֶנּוּ.** לֹא תִּשְׁאַל לְשָׁלוֹם, וְכָל זֶה שֶׁלֹּא יַרְבֶּה דְּבָרִים וְיִשְׁאֲלֵהוּ לְהֵיכָן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְהוּא אוֹמֵר לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת, וְאֵין זֶה כְּבוֹד הַנֵּס לְהִתְהַלֵּל בּוֹ מִי שֶׁבָּא עַל יָדוֹ. וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן, אֶלָּא לְכָל הַשּׁוֹאֲלוֹ הוּא אוֹמֵר רַבִּי שְׁלָחַנִי לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת.

ל׳ וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשֶׁךָ אִם־אֶעֶזְבֶךָּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ׃

ל״א וְגֵחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד־לוֹ לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר׃

ל״ב וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבַּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ׃

ל״ג וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה׃

ל״ד וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיָּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־פִּיו וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיָּחָם בְּשַׂר הַיָּלֶד׃

> **וַיִּגְהַר עָלָיו.** תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וְאֶלְהֵי עָלוֹהִי, הוּא לְשׁוֹן עֲיֵפוּת, יֵשׁ דַּגְמָתוֹ בְּבָרַיְיתָא דְּהַאֲזִינוּ וּבְסִפְרִי. וּמְנַחֵם פָּתַר: ׳וַיִּגְהַר׳ פִּתְרוֹן הַמִּלָּה כְּפִי עִנְיָנָהּ, נִשְׁתַּטַּח עָלָיו.

ל״ה וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד־שָׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת־עֵינָיו׃

> **וַיְזוֹרֵר.** נִתְעַטֵּשׁ.

ל״ו וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בִנֵךְ׃

ל״ז וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא׃ {פ}

ל״ח וַאֲלִישָׁע שָׁב הַגִּלְגָּלָה וְהָרָעָב בָּאָרֶץ וּבְנֵי־הַנְּבִיאִים יֹשְׁבִים לְפָנָיו וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ שְׁפֹת׀ הַסִּיר הַגְּדוֹלָה וּבַשֵּׁל נָזִיד לִבְנֵי הַנְּבִיאִים׃

שְׁפֹת הַסִּיר. הוֹשִׁיבָהּ עַל הַכִּירָה.

נָזִיד. תַּבְשִׁיל.

לִבְנֵי הַנְּבִיאִים. לְתַלְמִידֵי נְבִיֵּיא.

ל״ט וַיֵּצֵא אֶחָד אֶל־הַשָּׂדֶה ׀ לְלַקֵּט אֹרֹת וַיִּמְצָא גֶּפֶן שָׂדֶה וַיְלַקֵּט מִמֶּנּוּ פַּקַּעַת שָׂדֶה מְלֹא בִגְדֹו וַיָּבֹא וַיְפַלַּח אֶל־סִיר הַנָּזִיד כִּי־לֹא יָדָעוּ׃

לְלַקֵּט אֹרֹת. גַּרְגִּיר שֶׁקּוֹרִין אוֹרְגָא, שֶׁמֵּאִיר אֶת הָעֵינַיִם. וְיֵשׁ שֶׁפּוֹתְרִין ׳אֹרֹת׳ יְרָקוֹת, כְּמוֹ: כְּחֹם צַח עֲלֵי אוֹר.

וַיִּמְצָא גֶּפֶן שָׂדֶה. גּוּפְנָא בְּחַקְלָא.

וַיְלַקֵּט מִמֶּנּוּ פַּקַּעַת שָׂדֶה. צָמְחוּ מִמֶּנּוּ פַּקּוּעוֹת שָׂדֶה, הוּא בּוֹלְיי״ן בְּלַעַ״ז, סַם הַמָּוֶת. וּבְשֵׁם רַבִּי מְנַחֵם שָׁמַעְתִּי: וַיְלַקֵּט לְבַד מִמֶּנּוּ, בִּלְעָדָיו, פַּקּוּעוֹת שָׂדֶה.

וַיְפַלַּח. וַיְבַקַּע.

מ׳ וַיִּצְקוּ לָאֲנָשִׁים לֶאֱכֹל וַיְהִי כְּאָכְלָם מֵהַנָּזִיד וְהֵמָּה צָעֲקוּ וַיֹּאמְרוּ֙ מָ֣וֶת בַּסִּ֔יר אִ֖ישׁ הָאֱלֹהִ֑ים וְלֹא יָכְלוּ֙ לֶאֱכֹֽל׃

מ״א וַיֹּאמֶר וּקְחוּ־קֶמַח וַיִּשְׁלֵךְ אֶל־הַסִּיר וַיֹּאמֶר צַק לָעָם וְיֹאכֵלוּ וְלֹא הָיָה דָבָר רָע בַּסִּיר׃ {ס}

מ״ב וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים־לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ׃

מִבַּעַל שָׁלִשָׁה. שֵׁם מְדִינָה. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: מֵאַרְעָא דְּרוֹמָא. ׳בַּעַל׳ לְשׁוֹן ׳מִישׁוֹר׳, וְהַרְבֵּה בַּמִּקְרָא.

לֶחֶם בִּכּוּרִים. בְּפֶסַח, שֶׁהַתְּבוּאָה מְבַכֶּרֶת.

בְּצִקְלֹנוֹ. בִּלְבוּשֵׁיהּ.

לָעָם. לַתַּלְמִידִים שֶׁהָיָה זָן.

מ״ג וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אָכֹל וְהוֹתֵר׃

מַה אֶתֵּן זֶה. כָּל לֶחֶם וְלֶחֶם.

מ״ד וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתְרוּ כִּדְבַר יְהוָה׃ {פ}

פרק ה׳

א׳ וְנַעֲמָן שַׂר־צְבָא מֶלֶךְ־אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לִפְנֵי אֲדֹנָיו וּנְשֹׂא פָנִים כִּי־בוֹ נָתַן־יְהוָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִּבּוֹר חַיִל מְצֹרָע׃

וְנַעֲמָן שַׂר צְבָא. נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל יְדֵי אֱלִישָׁע, מְסַדֵּר וְהוֹלֵךְ.

תְּשׁוּעָה לַאֲרָם. הוּא מָשַׁךְ בַּקֶּשֶׁת לְחֻמּוֹ, וְהָרַג אֶת אַחְאָב.

ב׳ וַאֲרַם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי לִפְנֵי אֵשֶׁת נַעֲמָן׃

יָצְאוּ גְדוּדִים. כְּשֶׁהוֹלְכִין מֵאָה אוֹ מָאתַיִם מֵעַצְמָן לִשְׁלֹל כַּאֲשֶׁר יִמְצְאוּן, הוּא קְרוּי גְּדוּד.

נַעֲרָה קְטַנָּה. רִיבָה קְטַנָּה, מֵעִיר נַעֲרוֹן.

וַתְּהִי לִפְנֵי. וַתְּהִי מְשַׁמֶּשֶׁת קֶדֶם אִמַּת נַעֲמָן.

ג׳ וַתֹּאמֶר אֶל־גְּבִרְתָּהּ אַחֲלֵי אֲדֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן אָז יֶאֱסֹף אֹתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ׃

אַחֲלֵי אֲדֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא. לְשׁוֹן וַיְחַל מֹשֶׁה, בַּקָּשׁוֹת כָּל הַמִּתְפַּלְּלִים עָלָיו יִהְיוּ, שֶׁיָּבוֹא הַנֶּגַע לִפְנֵי הַנָּבִיא.

אַחֲלֵי. שוהיידמנ״ס בְּלַעַ״ז, כְּלוֹמַר זוֹ הִיא בַּקָּשָׁה שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהּ.

ד׳ וַיָּבֹא וַיַּגֶּד לַאדֹנָיו לֵאמֹר כָּזֹאת וְכָזֹאת דִּבְּרָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃

וַיָּבֹא. נֶעֱמָן.

וַיַּגֶּד לַאדֹנָיו. מֶלֶךְ אֲרָם.

ה׳ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־אֲרָם לְךָ־בֹא וְאֶשְׁלְחָה סֵפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ עֶשֶׂר כִּכְּרֵי־כֶסֶף וְשִׁשֶּׁת אֲלָפִים זָהָב וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת בְּגָדִים׃

וַיִּקַּח בְּיָדוֹ. מִנְחָה לַנָּבִיא.

וְשִׁשֶּׁת אֲלָפִים זָהָב. זְהוּבִים.

ו׳ וַיָּבֵא הַסֵּפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה אֵלֶיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ אֶת־נַעֲמָן עַבְדִּי וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ׃

לֵאמֹר וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה וְגוֹ׳. הַסֵּפֶר אָמַר לוֹ, וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה וְגוֹ׳.

וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ. ׳אַסְפָּה׳ בִּמְצֹרָע הִיא לְשׁוֹן רְפוּאָתוֹ, כִּי בְּהִתְרַפְּאוֹתוֹ הוּא נֶאֱסָף אֶל תּוֹךְ בְּנֵי אָדָם, וּבְחָלְיוֹ הַכֹּל בְּדֵלִין הֵימֶנּוּ.

ז׳ וַיְהִי כִּקְרֹא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַסֵּפֶר וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר הֲאֱלֹהִים אֲנִי לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת כִּי־זֶה שֹׁלֵחַ אֵלַי לֶאֱסֹף אִישׁ מִצָּרַעְתּוֹ כִּי אַךְ־דְּעוּ־נָא וּרְאוּ כִּי־מִתְאַנֶּה הוּא לִי׃

הֲאֱלֹהִים אֲנִי. ה״א נָקוּד פַּתָּ״ח, לְלַמֵּד שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן תְּמִיהָה.

מִתְאַנֶּה. מְבַקֵּשׁ תּוֹאֲנָה לְהִתְגָּרוֹת בִּי.

מִתְאַנֶּה. לְשׁוֹן עֲלִילוֹת דְּבָרִים.

ח׳ וַיְהִי כְּשָׁמְעַ | אֱלִישָׁע אִישׁ־הָאֱלֹהִים כִּי־קָרַע מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ יָבֹא־נָא אֵלַי וְיֵדַע כִּי יֶשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל׃

ט׳ וַיָּבֹא נַעֲמָן בְּסוּסָו וּבְרִכְבּוֹ וַיַּעֲמֹד פֶּתַח־הַבַּיִת לֶאֱלִישָׁע׃

י׳ וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֱלִישָׁע מַלְאָךְ לֵאמֹר הָלוֹךְ וְרָחַצְתָּ שֶׁבַע־פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן וְיָשֹׁב בְּשָׂרְךָ לְךָ וּטְהָר׃

י״א וַיִּקְצֹף נַעֲמָן וַיֵּלַךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלַי | יֵצֵא יָצוֹא וְעָמַד וְקָרָא בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהָיו וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל־הַמָּקוֹם וְאָסַף הַמְצֹרָע׃

הִנֵּה אָמַרְתִּי. סָבוּר הָיִיתִי, אֲלַי יֵצֵא הַנָּבִיא וִידַבֵּר עִמִּי וְיִרְאֶה אֶת הַחֹלִי.

וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל הַמָּקוֹם. הַצָּרַעַת.

י״ב הֲלֹא טוֹב (אבנה) [אֲמָנָה] וּפַרְפַּר נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק מִכֹּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא־אֶרְחַץ בָּהֶם וְטָהָרְתִּי וַיִּפֶן וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה׃

י״ג וַיִּגְּשׁוּ עֲבָדָיו וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי דָּבָר גָּדוֹל הַנָּבִיא דִּבֶּר אֵלֶיךָ הֲלוֹא תַעֲשֶׂה וְאַף כִּי־אָמַר אֵלֶיךָ רְחַץ וּטְהָר׃

אָבִי. כְּמוֹ אֲדוֹנִי.

הֲלוֹא תַעֲשֶׂה. וְכִי לֹא תַעֲשֶׂה, אֲפִלּוּ אָמַר לְךָ דָּבָר טָרַח.

וְאַף כִּי. קַל וָחֹמֶר שֶׁאָמַר לְךָ דָּבָר קַל, רְחַץ וּטְהָר.

י״ד וַיֵּרֶד וַיִּטְבֹּל בַּיַּרְדֵּן שֶׁבַע פְּעָמִים כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיָּשָׁב בְּשָׂרוֹ כִּבְשַׂר נַעַר קָטֹן וַיִּטְהָר׃

ט״ו וַיָּשָׁב אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא וְכָל־מַחֲנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי אִם־בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה קַח־נָא בְרָכָה מֵאֵת עַבְדֶּךָ׃

בְּרָכָה. מִנְחַת שָׁלוֹם שֶׁל הַקְבָּלַת פָּנִים, שֶׁשּׁוֹאֵל תַּלְמִיד אוֹ עֶבֶד בְּשָׁלוֹם הָרַב, שולד״ו בְּלַעַ״ז.

ט״ז וַיֹּ֣אמֶר חַֽי־יְהוָ֗ה אֲשֶׁר־עָמַ֤דְתִּי לְפָנָיו֙ אִם־אָקַ֔ח וַיִּפְצַר־בּ֖וֹ לָקַ֣חַת וַיְמָאֵ֑ן׃

אִם אֶקָּח. שְׁדֵמֵי עֲבוֹדָה זָרָה מְעֹרָבִין בּוֹ.

י״ז וַיֹּ֣אמֶר נַעֲמָ֗ן וְלֹ֤א יֻתַּן־נָא֙ לְעַבְדְּךָ֔ מַשָּׂ֖א צֶ֣מֶד־פְּרָדִ֑ים אֲדָמָ֗ה כִּ֣י לוֹא־יַעֲשֶׂ֤ה עוֹד֙ עַבְדְּךָ֔ עֹלָ֥ה וָזֶ֖בַח לֵֽאלֹהִ֥ים אֲחֵרִ֖ים כִּ֥י אִם־לַיהוָֽה׃

וְלֹא. לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, לְשׁוֹן הַלְוַאי.

יֻתַּן נָא. מֵאֲדָמָה זוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא קְדוֹשָׁה, מַשָּׂא שְׁנֵי פְּרָדִים, וְאֶשָּׂאֶנָּה לְעִירִי וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָהּ מִזְבֵּחַ.

י״ח לַדָּבָ֣ר הַזֶּ֗ה יִסְלַ֤ח יְהוָה֙ לְעַבְדֶּ֔ךָ בְּב֥וֹא אֲדֹנִ֖י בֵּית־רִמּ֑וֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת֙ שָׁ֔מָּה וְה֥וּא | נִשָּׁעָ֖ן עַל־יָדִ֑י וְהִשְׁתַּחֲוֵ֣יתִי֮ בֵּ֣ית רִמֹּן֒ בְּהִשְׁתַּחֲוָתִ֣י֔ בֵּ֖ית רִמֹּ֑ן יִסְלַח־(נא) יְהוָה֙ לְעַבְדְּךָ֔ בַּדָּבָ֖ר הַזֶּֽה׃

בֵּית רִמּוֹן. שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה.

וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי. עַל כָּרְחִי, כְּשֶׁשּׁוֹחֶה אֲדוֹנִי וְהוּא נִשָּׁעָן עַל יָדִי.

י״ט וַיֹּ֥אמֶר ל֖וֹ לֵ֣ךְ לְשָׁלֹ֑ום וַיֵּ֣לֶךְ מֵאִתּ֔וֹ כִּבְרַת־אָ֖רֶץ׃ {ס}

כִּבְרַת אָרֶץ. שֵׁם מִדָּה שֶׁל קַרְקַע, כְּמוֹ: צְמְדֵי כֶּרֶם, ארפינ״ט בְּלַעַ״ז.

כ׳ וַיֹּ֣אמֶר גֵּיחֲזִי֮ נַ֣עַר אֱלִישָׁע֒ אִ֣ישׁ הָאֱלֹהִ֗ים הִנֵּ֤ה | חָשַׂךְ֙ אֲדֹנִ֔י אֶת־נַעֲמָ֥ן הָאֲרַמִּ֖י הַזֶּ֑ה מִקַּ֣חַת מִיָּדֹ֔ו אֵ֚ת אֲשֶׁר־הֵבִ֔יא חַי־יְהוָ֖ה כִּֽי־אִם־רַ֥צְתִּי אַחֲרָ֖יו וְלָקַחְתִּ֥י מֵאִתֹּ֖ו מְאוּמָֽה׃

מְאוּמָה. חָסֵר אָלֶ״ף, לְפִי שֶׁהָיְתָה לְקִיחָה זוֹ לְמוּם.

כ״א וַיִּרְדֹּ֥ף גֵּיחֲזִ֖י אַחֲרֵ֣י נַעֲמָ֑ן וַיַּ֤רְא נַעֲמָן֙ רָ֣ץ אַחֲרָ֔יו וַיִּפֹּ֖ל מֵעַ֣ל הַמֶּרְכָּבָ֑ה לִקְרָאתֹ֔ו וַיֹּ֖אמֶר הֲשָׁלֹ֥ום׃

וַיִּפֹּל. וְאִתְּרְכִין.

כ״ב וַיֹּ֣אמֶר | שָׁלֹ֗ום אֲדֹנִי֙ שְׁלָחַ֣נִי לֵאמֹ֔ר הִנֵּ֥ה עַתָּ֛ה זָ֥ה בָּ֖אוּ אֵלַ֑י שְׁנֵי־נְעָרִ֗ים מֵהַ֙ר אֶפְרַ֔יִם מִבְּנֵ֖י הַנְּבִיאִ֑ים תְּנָה־נָּ֣א לָהֶ֗ם כִּכַּר־כֶּ֙סֶף֙ וּשְׁתֵּ֣י חֲלִפֹ֔ות בְּגָדִֽים׃

כ״ג וַיֹּ֣אמֶר נַעֲמָ֔ן הוֹאֶ֖ל קַ֣ח כִּכָּרַ֑יִם וַיִּפְרָץ־בֹּ֣ו וַיָּ֗צַר כִּכְּרַ֙יִם֙ כֶּ֔סֶף בִּשְׁנֵ֖י חֲרִטִ֑ים וּשְׁתֵּ֣י חֲלִפֹ֔ות בְּגָדִ֖ים וַיִּתֵּ֥ן אֶל־שְׁנֵ֖י נְעָרָ֑יו וַיִּשְׂא֖וּ לְפָנָֽיו׃

הוֹאֶל. הִשְׁבַּע שֶׁשְּׁלַחָךְ.

בִּשְׁנֵי חֲרִטִים. מִינֵי בְּגָדִים וְסוּדָרִין, כְּמוֹ: הַמִּטְפָּחוֹת וְהַחֲרִיטִים, כָּךְ חִבְּרוּ מְנַחֵם. אֲבָל יוֹנָתָן תִּרְגֵּם זֶה ׳פַּלְדָּסִין׳, וְאֶת שֶׁבְּסֵפֶר יְשַׁעְיָהוּ תִּרְגֵּם ׳מְחַפְיָא׳. וְהַפּוֹתְרִין אוֹמְרִין: בִּשְׁנֵי חֲרִיטֵי, בִּשְׁנֵי כִּיסִין אֲרֻכִּים, פירדיי״ש בְּלַעַ״ז.

אֶל שְׁנֵי נְעָרָיו. שֶׁל נַעֲמָן.

וַיִּשְׂאוּ לְפָנָיו. לִפְנֵי גֵּיחֲזִי.

כ״ד וַיָּבֹא֙ אֶל־הָעֹפֶ֔ל וַיִּקַּ֖ח מִיָּדָ֑ם וַיְשַׁלַּ֣ח אֶת־הָאֲנָשִׁ֔ים וַיֵּלֵֽכוּ׃

וַיָּבֹא אֶל הָעֹפֶל. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: לַאֲתַר כָּסֵי.

וַיִּקַּח מִיָּדָם. מִיַּד שְׁנֵי נַעֲרֵי נַעֲמָן.

וַיְשַׁלַּח אֶת הָאֲנָשִׁים. שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתָם אֱלִישָׁע.

כ״ה וְהוּא־בָ֖א וַיַּעֲמֹ֣ד אֶל־אֲדֹנָ֑יו וַיֹּ֤אמֶר אֵלָיו֙ אֱלִישָׁ֔ע (מאן) [מַאַיִן] גֵּחֲזִ֖י וַיֹּ֣אמֶר לֹא־הָלַ֥ךְ עַבְדְּךָ֖ אָנָ֥ה וָאָנָֽה׃

כ״ו וַיֹּ֣אמֶר אֵלָיו֮ לֹא־לִבִּי֒ הָלַךְ֙ כַּאֲשֶׁ֣ר הָפַ֤ךְ־אִישׁ֙ מֵעַ֣ל מֶרְכַּבְתֹּ֔ו לִקְרָאתֶ֑ךָ הֵעֵ֤ת לָקַ֙חַת֙ אֶת־הַכֶּ֔סֶף וְלָקַחַ֖ת בְּגָדִ֣ים וְזֵיתִ֣ים וּכְרָמִ֔ים וְצֹ֥אן וּבָקָ֖ר וַעֲבָדִ֣ים וּשְׁפָחֹ֑ות׃

הַעַת לַקַּחַת אֶת הַכֶּסֶף. לְהִתְעַשֵּׁר, וְלָקַחַת מִמֶּנּוּ בְּגָדִים וְזֵיתִים וְגוֹ׳.

כ״ו וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק־בְּךָ וּבְזַרְעֲךָ לְעוֹלָם וַיֵּצֵא מִלְפָנָיו מְצֹרָע כַּשָּׁלֶג׃

פרק ו׳

א׳ וַיֹּאמְרוּ בְנֵי־הַנְּבִיאִים אֶל־אֱלִישָׁע הִנֵּה־נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים שָׁם לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ׃

וַיֹּאמְרוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים. נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ מְסַדֵּר וְהוֹלֵךְ. רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: מִכָּאן שֶׁהָיָה גֵּיחֲזִי דּוֹחֶה תַּלְמִידִים מִלְּפָנָיו, וּכְשֶׁנִּטְרַד בָּאוּ תַּלְמִידִים רַבִּים, וְנִדְחַק הַמָּקוֹם מֵהֶם.

ב׳ נֵלְכָה־נָּא עַד־הַיַּרְדֵּן וְנִקְחָה מִשָּׁם אִישׁ קוֹרָה אֶחָת וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שָׁם מָקוֹם לָשֶׁבֶת שָׁם וַיֹּאמֶר לֵכוּ׃

ג׳ וַיֹּאמֶר הָאֶחָד הוֹאֶל נָא וְלֵךְ אֶת־עֲבָדֶיךָ וַיֹּאמֶר אֲנִי אֵלֵךְ׃

הוֹאֶל. הִתְרַצָּה.

ד׳ וַיֵּלֶךְ אִתָּם וַיָּבֹאוּ הַיַּרְדֵּנָה וַיִּגְזְרוּ הָעֵצִים׃

ה׳ וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת־הַבַּרְזֶל נָפַל אֶל־הַמָּיִם וַיִּצְעַק וַיֹּאמֶר אַהָהּ אֲדֹנָי וְהוּא שָׁאוּל׃

וְאֶת הַבַּרְזֶל. הַנִּסֹּרֶת.

וְהוּא שָׁאוּל. שְׁאִלְתִּיו, וְאֵין לִי מִמֶּה לְשַׁלֵּם.

ו׳ וַיֹּאמֶר אִישׁ־הָאֱלֹהִים אָנָה נָפָל וַיַּרְאֵהוּ אֶת־הַמָּקוֹם וַיִּקְצָב־עֵץ וַיַּשְׁלֶךְ־שָׁמָּה וַיָּצֶף הַבַּרְזֶל׃

וַיָּצֶף. צָף עַל הַמַּיִם.

ז׳ וַיֹּאמֶר הָרֵם לָךְ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֵהוּ׃ {פ}

ח׳ וּמֶלֶךְ אֲרָם הָיָה נִלְחָם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּוָּעַץ אֶל־עֲבָדָיו לֵאמֹר אֶל־מְקוֹם פְּלֹנִי אַלְמֹנִי תַּחֲנֹתִי׃

פְּלֹנִי אַלְמֹנִי. כָּסֵי וְטָמִיר, פְּלוֹנִי, לְשׁוֹן: כִּי יִפָּלֵא ׳יִתְכַּסֵּי׳.

אַלְמוֹנִי. מִבְּלִי שֵׁם, שֶׁלֹּא הָיָה רוֹצֶה לְהִתְגַּלּוֹת.

תַּחֲנֹתִי. שָׁם אֶחֱנֶה, וְאֶאֱרֹב אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אוֹ אֶת גְּדוּדָיו הָעוֹבְרִים לִשְׁלֹל בְּאַרְצִי דֶּרֶךְ אוֹתוֹ הַמָּקוֹם.

ט׳ וַיִּשְׁלַח אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִשָּׁמֶר מֵעָבֹר הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־שָׁם אֲרָם נָחִתִים׃

מֵעָבֹר הַמָּקוֹם הַזֶּה. מִלֶּכֶת שָׁם.

נָחִתִים. חוֹנִים.

י׳ וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ אִישׁ־הָאֱלֹהִים וְהִזְהִירֵהוּ וְנִשְׁמַר שָׁם לֹא אַחַת וְלֹא שְׁתָּיִם׃

וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. הָיָה שׁוֹלֵחַ וְרוֹאֶה אִם אֱמֶת הוּא.

וְהִזְהִירֵהוּ. שֶׁהִזְהִיר אִישׁ הָאֱלֹהִים מֵעָבֹר שָׁם.

לֹא אַחַת וְלֹא שְׁתָּיִם. עָשָׂה לוֹ כָּךְ, כִּי אִם פְּעָמִים רַבּוֹת.

י״א וַיִּסָּעֵר לֵב מֶלֶךְ־אֲרָם עַל־הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּקְרָא אֶל־עֲבָדָיו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הֲלוֹא תַּגִּידוּ לִי מִי מִשָּׁלָנוּ אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃

עַל הַדָּבָר הַזֶּה. מִי הוּא מְגַלֶּה סוֹדוֹ.

י״ב וַיֹּאמֶר֙ אַתַּ֣ד מַעֲבָדָ֔יו לוּא֙ אֲדֹנִ֔י הַמֶּ֖לֶךְ כִּֽי־אֱלִישָׁ֑ע הַנָּבִיא֙ אֲשֶׁ֣ר בְּיִשְׂרָאֵ֔ל יַגִּ֥יד לַמֶּ֖לֶךְ אֶת־הַדְּבָרִ֥ים אֲשֶׁר־תְּדַבֵּ֖ר בַּחֶדֶר מִשְׁכָּבֶֽךָ׃

י״ג וַיֹּאמֶר֙ לְכ֣וּ וּרְא֔וּ אֵיכָ֥ה הֽוּא־זֶ֖ה וְאֶשְׁלַ֣ח וְאֶקָּחֵ֑הוּ וַיַּגֶּד־לוֹ֙ לֵאמֹ֔ר הִנֵּ֥ה בְדֹתָֽן׃

אֵיכָה. הֵיכָן הוּא.

י״ד וַיִּשְׁלַ֤ח שָׁ֙מָּה֙ סוּסִ֣ים וְרֶ֔כֶב וְחַ֖יִל כָּבֵ֑ד וַיָּבֹ֣אוּ לַ֔יְלָה וַיַּקִּ֖פוּ עַל־הָעִֽיר׃

ט״ו וַיַּשְׁכֵּ֣ם מְשָׁרֵ֔ת אִ֖ישׁ הָאֱלֹהִ֑ים לָקוּם֙ וַיֵּצֵ֔א וְהִנֵּה־חַ֥יִל סוֹבֵ֖ב אֶת־הָעִ֑יר וְסוּס֙ וָרֶ֔כֶב וַיֹּ֥אמֶר נַעֲר֖וֹ אֵלָ֑יו אָהָ֥הּ אֲדֹנִ֖י אֵיכָ֥ה נַעֲשֶֽׂה׃

ט״ז וַיֹּ֕אמֶר אַל־תִּירָ֖א כִּֽי־רַבִּ֣ים אֲשֶׁר־אִתָּ֑נוּ מֵאֲשֶׁ֥ר אִתָּֽם׃

אֲשֶׁר אִתָּנוּ. בְּעֶזְרָתֵנוּ.

י״ז וַיִּתְפַּלֵּ֣ל אֱלִישָׁ֔ע וַיֹּאמַ֕ר יְהוָ֖ה פְּקַח־נָ֣א אֶת־עֵינָ֑יו וְיִרְאֶ֔ה וַיִּפְקַ֤ח יְהוָה֙ אֶת־עֵינֵ֣י הַנַּ֔עַר וַיַּ֖רְא וְהִנֵּ֣ה הָהָ֔ר מָלֵ֥א סוּסִ֖ים וְרֶ֣כֶב אֵ֑שׁ סְבִיבֹ֖ת אֱלִישָֽׁע׃

י״ח וַיֵּרְד֣וּ אֵלָ֔יו וַיִּתְפַּלֵּ֖ל אֱלִישָׁ֑ע אֶל־יְהוָה֙ וַיֹּאמַ֕ר הַךְ־נָ֥א אֶת־הַגּ֖וֹי הַזֶּ֣ה בַּסַּנְוֵרִ֑ים וַיַּכֵּ֣ם בַּסַּנְוֵרִ֔ים כִּדְבַ֖ר אֱלִישָֽׁע׃

וַיֹּאמַר הַךְ נָא וְגוֹ׳. עַל הַקְלָלָה לֹא הִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם, אֲבָל עַל הַפְּקִיחָה הִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם עַל שְׁתֵּיהֶן, עַל שֶׁל נַעַר וְעַל שֶׁל גְּדוּד.

סַנְוֵרִים. חֹלִי שֶׁל שִׁמָּמוֹן, רוֹאֶה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה הוּא רוֹאֶה.

י״ט וַיֹּ֤אמֶר אֲלֵהֶם֙ אֱלִישָׁ֔ע לֹ֥א זֶ֖ה הַדָּ֣רֶךְ וְלֹ֣א זֹ֔ה הָעִ֖יר לְכ֑וּ אַחֲרַ֕י וְאוֹלִ֥יכָה אֶתְכֶ֖ם אֶל־הָאִ֥ישׁ אֲשֶׁ֖ר תְּבַקְּשׁ֣וּן וַיֹּ֥לֶךְ אוֹתָ֖ם שֹׁמְרוֹנָֽה׃

וְלֹא זֹה הָעִיר. שֶׁהַנָּבִיא בְּתוֹכָהּ, וֶאֱמֶת אָמַר לָהֶם, שֶׁכְּבָר יָצָא מִמֶּנָּה.

כ׳ וַיְהִי֙ כְּבֹאָ֣ם שֹׁמְרוֹ֔נָה וַיֹּ֣אמֶר אֱלִישָׁ֔ע יְהוָ֖ה פְּקַ֣ח אֶת־עֵינֵ֣י אֵ֑לֶּה וְיִרְא֣וּ וַיִּפְקַ֤ח יְהוָה֙ אֶת־עֵינֵיהֶ֔ם וַיִּרְאוּ֙ וְהִנָּ֣ה בְתוֹךְ־שֹׁמְרוֹ֔ן

כ״א וַיֹּ֤אמֶר מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל֙ אֶל־אֱלִישָׁ֔ע הַאַכֶּ֥ה אַכֶּ֖ה אָבִֽי׃

כ״ב וַיֹּ֕אמֶר לֹ֥א תַכֶּ֖ה הֲאַשֶּׁ֣ר שָׁבִ֑יתָ בְּחַרְבְּךָ֙ וּבְקַשְׁתְּךָ֔ אַתָּ֥ה מַכֶּ֖ה שִׂ֣ים לֶ֔חֶם וָמַ֖יִם לִפְנֵיהֶ֑ם וְיֹאכְל֣וּ וְיִשְׁתּ֔וּ וְיֵלְכ֖וּ אֶל־אֲדֹנֵיהֶֽם׃

הַאֲשֶׁר שָׁבִיתָ וְגוֹ׳. וְכִי דַּרְכְּךָ לַהֲרֹג אוֹתָם שֶׁאַתָּה מֵבִיא שִׁבְיָה.

כ״ג וַיִּכְרֶ֣ה לָהֶ֗ם כְּרָ֥ה גְדוֹלָ֛ה וַיֹּאכְל֥וּ וַיִּשְׁתּ֖וּ וַיְשַׁלְּחֵ֑ם וַיֵּלְכ֖וּ אֶל־אֲדֹנֵיהֶ֔ם וְלֹא־יָסְפ֥וּ עוֹד֙ גְּדוּדֵ֣י אֲרָ֔ם לָב֖וֹא בְּאֶ֥רֶץ יִשְׂרָאֵ֑ל׃ {פ}

וַיִּכְרֶה. לְשׁוֹן תִּקּוּן סְעוּדָה.

כ״ד וַיְהִי֙ אַחֲרֵי־כֵ֔ן וַיַּקְבֵּ֖ץ בֶּן־הֲדַ֣ד מֶלֶךְ־אֲרָ֑ם אֶת־כָּל־מַחֲנֵ֔הוּ וַיַּ֖עַל וַיָּצַ֥ר עַל־שֹׁמְרֽוֹן׃

כ״ה וַיְהִי֙ רָעָ֣ב גָּד֔וֹל בְּשֹׁמְר֑וֹן וְהִנֵּ֤ה צָרִים֙ עָלֶ֔יהָ עַד֙ הֱי֣וֹת רֹאשׁ־חֲמ֔וֹר בְּשׁ֥מֹנִ֖ים כֶּ֑סֶף וְרֹ֣בַע הַקַּ֗ב (חרי) [דב־]יוֹנִ֛ים בַּחֲמִשָּׁ֥ה כֶ֖סֶף׃

דְּבְיוֹנִים. זֶבֶל הַגָּב מִן הַיּוֹנִים.

כ״ו וַיְהִי֙ מֶ֣לֶךְ יִשְׂרָאֵ֔ל עֹבֵ֖ר עַל־הַחוֹמָ֑ה וְאִשָּׁ֤ה צָעֲקָה֙ אֵלָ֔יו לֵאמֹ֖ר הוֹשִׁ֥יעָה אֲדֹנִ֖י הַמֶּֽלֶךְ׃

הוֹשִׁיעָה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ. כְּסָבוּר שֶׁשּׁוֹאֶלֶת מְזוֹנוֹת.

כ״ז וַיֹּ֕אמֶר אַל־יוֹשִׁיעֲךָ֖ יְהוָ֑ה מֵאַ֥יִן אוֹשִׁ֛יעַ לָ֖ךְ הֲמִן־הַגֹּ֥רֶן אוֹ מִן־הַיָּֽקֶב׃

כ״ח וַיֹּאמֶר־לָהּ הַמַּלְאָךְ מַה־לְּךָ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַזֹּאת אָמְרָה אֵלַי תְּנִי אֶת־בְּנֵךְ וְנֹאכְלֶנּוּ הַיּוֹם וְאֶת־בְּנִי נֹאכַל מָחָר׃

כ״ט וַנְּבַשֵּׁל אֶת־בְּנִי וַנֹּאכְלֵהוּ וָאֹמַר אֵלֶיהָ בַּיּוֹם הָאַחֵר תְּנִי אֶת־בְּנֵךְ וְנֹאכְלֶנּוּ וַתַּחְבֵּא אֶת־בְּנָהּ׃

וַתַּחְבֵּא אֶת בְּנָהּ. מֵת, וְרוֹצָה לְאָכְלוֹ לְבַדָּהּ.

ל׳ וַיְהִי כִשְׁמֹעַ הַמֶּלְךְ אֶת־דִּבְרֵי הָאִשָּׁה וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו וְהוּא עֹבֵר עַל־הַחוֹמָה וַיַּרְא הָעָם וְהִנֵּה הַשַּׂק עַל־בְּשָׂרוֹ מִבָּיִת׃

וַיַּרְא הָעָם. דֶּרֶךְ הַקֶּרַע, אֶת הַשַּׂק תַּחַת בְּגָדָיו.

ל״א וַיֹּאמֶר כֹּה־יַעֲשֶׂה־לִּי אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסֵף אִם־יַעֲמֹד רֹאשׁ אֱלִישָׁע בְּן־שָׁפָט עָלָיו הַיּוֹם׃

אִם יַעֲמֹד רֹאשׁ אֱלִישָׁע. שֶׁהַיְכֹלֶת בְּיָדוֹ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים.

ל״ב וֶאֱלִישָׁע יֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ וְהַזְּקֵנִים יֹשְׁבִים אִתּוֹ וַיִּשְׁלַח אִישׁ מִלְפָנָיו בְּטֶרֶם יָבֹא הַמַּלְאָךְ אֵלָיו וְהוּא | אָמַר אֶל־הַזְּקֵנִים הַרְאִיתֶם כִּי־שָׁלַח בֶּן־הַמְרַצֵּחַ הַזֶּה לְהָסִיר אֶת־רֹאשִׁי רְאוּ | כְּבֹא הַמַּלְאָךְ סִגְרוּ הַדֶּלֶת וּלְחַצְתֶּם אֹתוֹ בַּדֶּלֶת הֲלוֹא קוֹל רַגְלֵי אֲדֹנָיו אַחֲרָיו׃

וַיִּשְׁלַח אִישׁ מִלְפָנָיו. הַמֶּלְךְ שָׁלַח לְהָרְגוֹ, וּבְטֶרֶם יָבֹא אוֹתוֹ הַמַּלְאָךְ אֶל אֱלִישָׁע, וְהוּא נִגְלָה לוֹ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאָמַר אֶל הַזְּקֵנִים: וְהִנֵּה הַמַּלְאָךְ יוֹרֵד אֵלָיו וְהַמֶּלְךְ אַחֲרָיו.

ל״ג עוֹדָנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְהִנֵּה הַמַּלְאָךְ יֹרֵד אֵלָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה־זֹאת הָרָעָה מֵאֵת יְהוָה מָה־אוֹחִיל לַיהוָה עוֹד׃ {פ}

וַיֹּאמֶר. הַמֶּלְךְ.

הִנֵּה זֹאת הָרָעָה מֵאֵת ה׳. זֹאת אַחַת מִן הַקְּלָלוֹת שֶׁקִּלֵּל עַל יְדֵי מֹשֶׁה: וְאָכַלְתְּ פְּרִי בִטְנֵךְ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק וְגוֹ׳.

מָה אוֹחִיל לַה׳ עוֹד. לְהוֹשִׁיעַ, הֲלֹא לֹא יוֹעִיל.

פרק ז׳

א׳ וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה כֹּה | אָמַר יְהוָה כָּעֵת | מָחָר סְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל בְּשַׁעַר שֹׁמְרוֹן׃

ב׳ וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר־לַמֶּלְךְ נִשָּׁעָן עַל־יָדוֹ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר הִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם הֲיִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנְּךָ רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכָל׃ {פ}

ג׳ וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד־מָתְנוּ׃

וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים. גִּיחֲזִי וּבָנָיו.

פֶּתַח הַשָּׁעַר. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ.

ד׳ אִם־אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם וְאִם־יָשַׁבְנוּ פֹּה וָמָתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל־מַחֲנֵה אֲרַם אִם־יְחַיֵּנוּ נִחְיֶה וְאִם־יְמִיתֻנוּ וָמָתְנוּ׃

ה׳ וַיָּקֻמוּ בַנֶּשֶׁף לָבוֹא אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וַיָּבֹאוּ עַד־קְצֵה מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ׃

ו׳ וַאדֹנָי הִשְׁמִיעַ | אֶת־מַחֲנֵה אֲרָם קוֹל רֶכֶב קוֹל סוּס קוֹל חַיִל גָּדוֹל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה שָׂכַר־עָלֵינוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־מַלְכֵי הַחִתִּים וְאֶת־מַלְכֵי מִצְרַיִם לָבוֹא עָלֵינוּ׃

הִשְׁמִיעַ אֶת מַחֲנֵה אֲרָם. נִדְמָה לָהֶם כְּאִלּוּ שׁוֹמְעִין.

ז וַיָּקוּמוּ֙ וַיָּנֻ֣סוּ בַנֶּ֔שֶׁף וַיַּעַזְב֗וּ אֶת־אָהֳלֵיהֶם֙ וְאֶת־סוּסֵיהֶ֣ם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶ֔ם הַמַּחֲנֶ֖ה כַּאֲשֶׁר־הָ֑יָא וַיָּנֻ֖סוּ אֶל־נַפְשָֽׁם׃

ח וַיָּבֹ֣אוּ הַמְצֹרָעִ֗ים הָאֵ֤לֶּה עַד־קָצֶה֙ הַמַּחֲנֶ֔ה וַיָּבֹ֕אוּ אֶל־אֹ֖הֶל אֶחָ֑ד וַיֹּאכְל֤וּ וַיִּשְׁתּוּ֙ וַיִּשְׂא֣וּ מִשָּׁ֔ם כֶּ֖סֶף וְזָהָ֣ב וּבְגָדִ֑ים וַיֵּלְכ֖וּ וַיַּטְמֵ֑נוּ וַיָּשֻׁ֙בוּ֙ וַיָּבֹ֣אוּ אֶל־אֹ֔הֶל אַחֵ֖ר וַיִּשְׂא֣וּ מִשָּׁ֑ם וַיֵּלְכ֖וּ וַיַּטְמֵֽנוּ׃

ט וַיֹּאמְר֣וּ אִ֔ישׁ אֶל־רֵעֵ֖הוּ לֹא־כֵ֑ן | אֲנַ֨חְנוּ֙ עֹשִׂ֣ים הַיּ֔וֹם הַזֶּ֖ה יוֹם־בְּשׂוֹרָ֣ה הוּא֑ וַאֲנַ֨חְנוּ֙ מַחְשִׁ֔ים וְחִכֵּ֖ינוּ עַד־א֥וֹר הַבֹּ֛קֶר וּמְצָאֲנ֥וּ עָוֹ֖ן וְעַתָּ֣ה׀ לְכ֣וּ וְנָבֹ֗אָה וְנַגִּ֛ידָה בֵּ֥ית הַמֶּ֖לֶךְ׃

> **וּמְצָאֲנוּ עָוֹן.** מִתְחַיְּבִין אָנוּ לַמַּלְכוּת.

י וַיָּבֹ֣אוּ וַיִּקְרְא֗וּ אֶל־שֹׁעֵר֙ הָעִ֔יר וַיַּגִּ֥ידוּ לָהֶ֖ם לֵאמֹ֑ר בָּאנוּ֙ אֶל־מַחֲנֵ֣ה אֲרָ֔ם וְהִנֵּ֥ה אֵין־שָׁ֖ם אִ֣ישׁ וְק֣וֹל אָדָ֑ם כִּ֚י אִם־הַסּ֣וּס אָס֔וּר וְהַחֲמ֥וֹר אָס֖וּר וְאׇהֳלִ֥ים כַּאֲשֶׁר־הֵֽמָּה׃

> **כַּאֲשֶׁר הֵמָּה.** כְּמוֹ שֶׁהָיוּ מְלֵאִים מִתְּחִלָּתָם, לֹא הוֹצִיאוּ מַה שֶּׁבְּתוֹכָם.

יא וַיִּקְרָ֣א הַשֹּׁעֲרִ֔ים וַיַּגִּ֖ידוּ בֵּ֣ית הַמֶּ֑לֶךְ פְּנִימָ֖ה׃

יב וַיָּ֣קׇם הַמֶּ֔לֶךְ לַ֖יְלָה וַיֹּ֣אמֶר אֶל־עֲבָדָ֑יו אַגִּ֤ידָה־נָּא֙ לָכֶ֔ם אֵ֛ת אֲשֶׁר־עָשׂ֥וּ לָ֖נוּ אֲרָ֑ם יָדְע֣וּ כִּֽי־רְעֵבִ֗ים אֲנַ֙חְנוּ֙ וַיֵּצְא֣וּ מִן־הַמַּחֲנֶ֔ה לְהֵחָבֵ֖ה (בהשדה) [בַּשָּׂדֶ֑ה] לֵאמֹ֗ר כִּֽי־יֵצְא֤וּ מִן־הָעִיר֙ וְנִתְפְּשֵׂ֣ם חַיִּ֔ים וְאֶל־הָעִ֖יר נָבֹֽא׃

> **כִּי רְעֵבִים אֲנַחְנוּ.** וּתְאֵבִים לָצֵאת אֶל הַשָּׂלָל וְאֶל הַמָּזוֹן.

יג וַיַּ֤עַן אֶחָד֙ מֵעֲבָדָ֔יו וַיֹּ֖אמֶר וְיִקְח֣וּ נָ֗א חֲמֻשָּׁ֤ה מִן־הַסּוּסִים֙ הַנִּשְׁאָרִ֔ים אֲשֶׁ֥ר נִשְׁאֲרוּ־בָ֖הּ הִנָּ֣ם כְּכׇל־הֲמ֣וֹן (ההמון) יִשְׂרָאֵ֑ל אֲשֶׁ֥ר נִשְׁאֲרוּ־בָ֖הּ הִנָּ֣ם כְּכׇל־הֲמ֣וֹן יִשְׂרָאֵ֔ל אֲשֶׁר־תַּ֖מּוּ וְנִשְׁלְחָ֥ה וְנִרְאֶֽה׃

> **אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ בָהּ.** בְּתוֹךְ הָעִיר, שֶׁלֹּא מֵתוּ בָּרָעָב.
>
> **הִנָּם כְּכָל הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ בָהּ.** אִם יֹאמְרוּ מְסַכְּנִין הֵם שֶׁלֹּא יַהַרְגֵם אֲרָם, חֲרֵי הִנָּם בָּעִיר הַזֹּאת בְּסַכָּנַת הָרָעָב כִּשְׁאָר כָּל הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ בָהּ, וְאִם יָמוּתוּ הִנָּם כְּכָל הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר תָּמוּ בָּרָעָב.

יד וַיִּקְח֣וּ שְׁנֵ֤י רֶ֙כֶב֙ סוּסִ֔ים וַיִּשְׁלַ֖ח הַמֶּ֣לֶךְ אַחֲרֵ֣י מָחֲנֵה־אֲרָ֑ם לֵאמֹ֕ר לְכ֖וּ וּרְאֽוּ׃

טו וַיֵּלְכ֣וּ אַחֲרֵיהֶ֗ם עַד־הַיַּרְדֵּן֮ וְהִנֵּ֣ה כׇל־הַדֶּ֣רֶךְ מְלֵאָה֮ בְּגָדִים֒ וְכֵלִ֗ים אֲשֶׁר־הִשְׁלִ֤יכוּ אֲרָם֙ (בהחפזם) [בְּחָפְזָ֔ם] וַיָּשֻׁ֖בוּ הַמַּלְאָכִ֑ים וַיַּגִּ֖דוּ לַמֶּ֥לֶךְ׃

> **בְּחָפְזָם.** בְּמַהֲרָם לָנוּס.

טז וַיֵּצֵ֣א הָעָ֔ם וַיָּבֹ֖זּוּ אֶת מַחֲנֵ֣ה אֲרָ֑ם וַיְהִי֙ סְאָה־סֹ֣לֶת בְּשֶׁ֔קֶל וְסָאתַ֖יִם שְׂעֹרִ֣ים בְּשֶׁ֑קֶל כִּדְבַ֖ר יְהוָֽה׃

יז וְהַמֶּ֣לֶךְ הִפְקִ֗יד אֶת־הַשָּׁלִישׁ֙ אֲשֶׁר־נִשָּׁ֣עַן עַל־יָד֔וֹ עַל־הַשַּׁ֖עַר וַיִּרְמְסֵ֣הוּ הָעָ֣ם בַּשַּׁ֑עַר וַיָּ֣מׇת כַּאֲשֶׁ֣ר דִּבֶּ֔ר אִ֖ישׁ הָאֱלֹהִ֑ים אֲשֶׁ֛ר דִּבֶּ֥ר בְּרֶדֶת֙ הַמֶּ֔לֶךְ אֵלָֽיו׃

> **אֲשֶׁר נִשָּׁעַן עַל יָדוֹ.** אֶתְמוֹל כְּשֶׁבָּא לְבֵית אֱלִישָׁע.

יח וַיְהִי֙ כְּדַבֶּ֣ר אִ֔ישׁ הָאֱלֹהִ֖ים אֶל־הַמֶּ֣לֶךְ לֵאמֹ֑ר סָאתַ֨יִם שְׂעֹרִ֜ים בְּשֶׁ֗קֶל וְסְאָה־סֹ֙לֶת֙ בְּשֶׁ֔קֶל יִהְיֶ֥ה כָּעֵ֖ת מָחָ֥ר בְּשַׁעַ֖ר שֹׁמְרֽוֹן׃

יט וַיַּ֤עַן הַשָּׁלִישׁ֙ אֶת־אִ֣ישׁ הָאֱלֹהִ֔ים וַיֹּאמַ֕ר וְהִנֵּ֥ה יְהוָ֖ה עֹשֶׂ֣ה אֲרֻבֹּ֑ות בַּשָּׁמַ֔יִם הֲיִהְיֶ֥ה כַדָּבָ֖ר הַזֶּ֑ה וַיֹּ֣אמֶר הִנְּךָ֥ רֹאֶ֛ה בְּעֵינֶ֖יךָ וּמִשָּׁ֥ם לֹ֖א תֹּאכָֽל׃

כ וַיְהִי־לוֹ בֵּן וַיִּרְמְסוּ אֹתוֹ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת׃ {ס}

פרק ח׳

א וֶאֱלִישָׁע דִּבֶּר אֶל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֶחֱיָה אֶת־בְּנָהּ לֵאמֹר קוּמִי וּלְכִי (אתי) [אַתְּ] וּבֵיתֵךְ וְגוּרִי בַּאֲשֶׁר תָּגוּרִי כִּי־קָרָא יְהוָה לָרָעָב וְגַם־בָּא אֶל־הָאָרֶץ שֶׁבַע שָׁנִים׃

> **וֶאֱלִישָׁע דִּבֶּר אֶל הָאִשָּׁה.** זֶה שֶׁבַע שָׁנִים.
>
> **כִּי קָרָא ה׳ לָרָעָב.** הוּא הָרָעָב אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי יוֹאֵל בֶּן פְּתוּאֵל.

ב וַתָּקָם הָאִשָּׁה וַתַּעַשׂ כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתֵּלֶךְ הִיא וּבֵיתָהּ וַתָּגָר בְּאֶרֶץ־פְּלִשְׁתִּים שֶׁבַע שָׁנִים׃

ג וַיְהִי מִקְצֵה שֶׁבַע שָׁנִים וַתָּשָׁב הָאִשָּׁה מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וַתֵּצֵא לִצְעֹק אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶל־בֵּיתָהּ וְאֶל־שָׂדָהּ׃

> **אֶל בֵּיתָהּ וְאֶל שָׂדָהּ.** שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ גַּזְלָנִים.

ד וְהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר אֶל־גֲּחֲזִי נַעַר אִישׁ־הָאֱלֹהִים לֵאמֹר סַפְּרָה־נָּא לִי אֵת כָּל־הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר־עָשָׂה אֱלִישָׁע׃ {ס}

ה וַיְהִי הוּא מְסַפֵּר לַמֶּלֶךְ אֵת אֲשֶׁר־הֶחֱיָה אֶת־הַמֵּת וְהִנֵּה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֶחֱיָה אֶת־בְּנָהּ צֹעֶקֶת אֶל־הַמֶּלֶךְ עַל־בֵּיתָהּ וְעַל־שָׂדָהּ וַיֹּאמֶר גֲּחֲזִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ זֹאת הָאִשָּׁה וְזֶה־בְּנָהּ אֲשֶׁר־הֶחֱיָה אֱלִישָׁע׃

ו וַיִּשְׁאַל הַמֶּלֶךְ לָאִשָּׁה וַתְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּתֶּן־לָהּ הַמֶּלֶךְ סָרִיס אֶחָד לֵאמֹר הָשֵׁיב אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לָהּ וְאֶת־כָּל־תְּבוּאֹת הַשָּׂדֶה מִיּוֹם עָזְבָהּ אֶת־הָאָרֶץ וְעַד־עָתָּה׃ {פ}

ז וַיָּבֹא אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק וּבֶן־הֲדַד מֶלֶךְ־אֲרָם חֹלֶה וַיַּגֶּד־לוֹ לֵאמֹר בָּא אִישׁ הָאֱלֹהִים עַד־הֵנָּה׃

> **וַיָּבֹא אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק.** לְהַחֲזִיר אֶת גֵּיחֲזִי בִּתְשׁוּבָה.

ח וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־חֲזָהאֵל קַח בְּיָדְךָ מִנְחָה וְלֵךְ לִקְרַאת אִישׁ הָאֱלֹהִים וְדָרַשְׁתָּ אֶת־יְהוָה מֵאוֹתוֹ לֵאמֹר הַאֶחְיֶה מַחֳלִי זֶה׃

ט וַיֵּלֶךְ חֲזָאֵל לִקְרָאתוֹ וַיִּקַּח מִנְחָה בְיָדוֹ וְכָל־טוּב דַּמֶּשֶׂק מַשָּׂא אַרְבָּעִים גָּמָל וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו וַיֹּאמֶר בִּנְךָ בֶן־הֲדַד מֶלֶךְ־אֲרָם שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר הַאֶחְיֶה מַחֳלִי זֶה׃

י וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱלִישָׁע לֵךְ אֱמָר־[לוֹ] (לא) חָיֹה תִחְיֶה וְהִרְאַנִי יְהוָה כִּי־מוֹת יָמוּת׃

> **חָיֹה תִחְיֶה.** כִּלְפֵי חֲזָאֵל אָמַר, שֶׁיִּחְיֶה תַּחַת בֶּן הֲדַד לַמַּלְכוּת.

יא וַיַּעֲמֵד אֶת־פָּנָיו וַיָּשֶׂם עַד־בּוֹשׁ וַיֵּבְךְּ אִישׁ הָאֱלֹהִים׃

> **וַיַּעֲמֵד אֶת פָּנָיו.** פָּנִים שֶׁל צַעַר שֶׁלּוֹ שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת, הֶעֱמִיד, שֶׁלֹּא יִבְכֶּה בִּפְנֵי חֲזָאֵל, וַיָּשֶׂם לִבּוֹ לַעֲמֹד וּלְהִתְאַפֵּק.
>
> **עַד בּוֹשׁ.** כְּמוֹ בּוֹשֵׁשׁ, וְלֹא יָכֹל לְהִתְאַפֵּק וַיֵּבְךְּ.

יב וַיֹּאמֶר חֲזָאֵל מַדּוּעַ אֲדֹנִי בֹכֶה וַיֹּאמֶר כִּי־יָדַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל רָעָה מִבְצְרֵיהֶם תְּשַׁלַּח בָּאֵשׁ וּבַחֲרִיהֶם בַּחֶרֶב תַּהֲרֹג וְעֹלְלֵיהֶם תְּרַטֵּשׁ וְהָרֹתֵיהֶם תְּבַקֵּעַ׃

> **תְּרַטֵּשׁ.** לְשׁוֹן בְּקִיעַ הַמַּעַיִם, וְאָב לְכֻלָּן: וּקְשָׁתוֹת נְעָרִים תְּרַטַּשְׁנָה.
>
> **וְהָרֹתֵיהֶם.** מְעֻבָּרוֹת שֶׁלָּהֶם.

י״ג וַיֹּאמֶר חֲזָהאֵל כִּי מֶה עַבְדְּךָ֨ הַכֶּ֜לֶב כִּ֣י יַעֲשֶׂ֣ה הַדָּבָ֣ר הַגָּדֹ֗ול הַזֶּה֮ וַיַּ֣אמֶר אֱלִישָׁ֒ע הִרְאַ֤נִי יְהוָה֙ אֹתְךָ֣ מֶ֔לֶךְ עַל־אֲרָֽם׃

י״ד וַיֵּ֖לֶךְ | מֵאֵ֣ת אֱלִישָׁ֑ע וַיָּבֹא֙ אֶל־אֲדֹנָ֔יו וַיֹּ֥אמֶר ל֖וֹ מָה־אָמַ֣ר לְךָ֣ אֱלִישָׁ֑ע וַיֹּ֕אמֶר אָמַ֥ר אֵלַ֖י חָיֹ֥ה תִחְיֶֽה׃

ט״ו וַיְהִי֙ מִמָּחֳרָ֔ת וַיִּקַּ֥ח הַמַּכְבֵּ֖ר וַיִּטְבֹּ֣ל בַּמַּ֑יִם וַיִּפְרֹ֥שׂ עַל־פָּנָ֖יו וַיָּ֥מָת וַיִּמְלֹ֖ךְ חֲזָהאֵ֥ל תַּחְתָּֽיו׃ {פ}

הַמַּכְבֵּר. תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: גּוּנְבָא, וְכֵן וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה, תַּרְגּוּם: בְּגוּנְבָא, וְהוּא בֻּגְדָּ.

וַיִּפְרֹשׂ עַל פָּנָיו. לְהִצְטַנֵּן.

ט״ז וּבִשְׁנַ֣ת חָמֵ֗שׁ לְיוֹרָ֛ם בֶּן־אַחְאָ֥ב מֶֽלֶךְ֙ יִשְׂרָאֵ֔ל וִיהוֹשָׁפָ֖ט מֶ֣לֶךְ יְהוּדָ֑ה מָלַ֖ךְ יְהוֹרָ֥ם בֶּן־יְהוֹשָׁפָ֖ט מֶ֥לֶךְ יְהוּדָֽה׃

וּבִשְׁנַת חָמֵשׁ וְגוֹ'. יְהוֹשָׁפָט הִמְלִיךְ אֶת יוֹרָם בְּחַיָּיו שְׁתֵּי שָׁנִים כְּשֶׁחָזְרוּ מִן הַמִּלְחָמָה שֶׁנִּלְחֲמוּ בְּמֶלֶךְ מוֹאָב, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּסֵדֶר עוֹלָם. בִּשְׁנַת חָמֵשׁ לְיוֹרָם וִיהוֹשָׁפָט בִּשְׁנַת חֲמִשִּׁים, שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עַל יְהוֹשָׁפָט לְהָרֵג בְּרָמוֹת גִּלְעָד, אֶלָּא שֶׁתָּלָה לוֹ בִּשְׁבִיל שֶׁזָּעַק, שֶׁבַע שָׁנִים.

י״ז בֶּן־שְׁלֹשִׁ֥ים וּשְׁתַּ֖יִם שָׁנָ֣ה הָיָ֑ה בְּמָלְכֹ֔ו וּשְׁמֹנֶ֥ה (שנה) [שָׁנִ֖ים] מָלַ֥ךְ בִּירוּשָׁלִָֽם׃

י״ח וַיֵּ֖לֶךְ בְּדֶ֣רֶךְ | מַלְכֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל כַּאֲשֶׁ֥ר עָשׂ֖וּ בֵּ֣ית אַחְאָ֑ב כִּ֥י בַת־אַחְאָ֖ב הָיְתָ֣ה לֹ֣ו לְאִשָּׁ֔ה וַיַּ֥עַשׂ הָרַ֖ע בְּעֵינֵ֥י יְהוָֽה׃

י״ט וְלֹא־אָבָ֣ה יְהוָ֗ה לְהַשְׁחִית֙ אֶת־יְהוּדָ֔ה לְמַ֣עַן דָּוִ֔ד עַבְדֹּ֑ו כַּאֲשֶׁ֣ר אָמַר־לֹ֗ו לָתֵ֤ת לֹו֙ נִ֔יר לְבָנָ֖יו כָּל־הַיָּמִֽים׃

נִיר. מְמִשָּׁלָה.

כ׳ בְּיָמָ֗יו פָּשַׁ֤ע אֱדֹום֙ מִתַּ֣חַת יַד־יְהוּדָ֔ה וַיַּמְלִ֥כוּ עֲלֵיהֶ֖ם מָֽלֶךְ׃

וַיַּמְלִכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ. וּמִימֵי דָּוִד לֹא הָיָה לָהֶם מֶלֶךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וּמֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם; וַיָּשֶׂם בֶּאֱדוֹם נְצִיבִים, שְׁמוֹנָה מְלָכִים מָלְכוּ בֶּאֱדוֹם לִפְנֵי מְלֹךְ מֶלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל, הַמְנוּיִים בְּסֵפֶר בְּרֵאשִׁית, כְּנֶגְדּוֹ מָלְכוּ בְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה מְלָכִים, אִישׁ בֹּשֶׁת, וְדָוִד, וּשְׁלֹמֹה, וּרְחַבְעָם, וַאֲבִיָּם, וְאָסָא, וִיהוֹשָׁפָט, וִיהוֹרָם, וְלֹא הָיָה מֶלֶךְ לֶאֱדוֹם, וּמַה שֶּׁפָּתוּב לְמַעְלָה שֶׁהָלַךְ מֶלֶךְ אֱדוֹם עִם יְהוֹרָם בֶּן אַחְאָב וְעִם יְהוֹשָׁפָט לְמִלְחָמָה עַל מֶלֶךְ מוֹאָב, לֹא מֶלֶךְ גָּמוּר הוּא אֶלָּא נָצִיב, שֶׁאַף הוּא הָיָה קָרוּי מֶלֶךְ וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וּמֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם נָצָב מֶלֶךְ, הַנְּצִיב הָיָה לָהֶם בִּמְקוֹם מֶלֶךְ.

כ״א וַיַּעֲבֹ֤ר יוֹרָם֙ צָעִירָ֔ה וְכָל־הָרֶ֖כֶב עִמֹּ֑ו וַיְהִי־הוּא֙ קָ֣ם לַ֔יְלָה וַיַּ֤ךְ אֶת־אֱדֹום֙ הַסֹּבְבִ֣ים אֵלָ֔יו וְאֵת֙ שָׂרֵ֣י הָרֶ֔כֶב וַיָּנָ֥ס הָעָ֖ם לְאָהָלָֽיו׃

הַסֹּבְבִים אֵלָיו. הַסְּמוּכִים אֶל הַסֵּפֶר.

כ״ב וַיִּפְשַׁ֤ע אֱדֹום֙ מִתַּ֣חַת יַד־יְהוּדָ֔ה עַד־הַיֹּ֖ום הַזֶּ֑ה אָ֣ז תִּפְשַׁ֥ע לִבְנָ֖ה בָּעֵ֥ת הַהִֽיא׃

תִּפְשַׁע לִבְנָה. מָרְדוּ יוֹשְׁבֵי לִבְנָה וּמָרְדוּ בַּמֶּלֶךְ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה אֻמָּה הָיוּ, שֶׁהֲרֵי לִבְנָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא, וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהָיוּ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה, וּמָרְדוּ בַּמֶּלֶךְ.

כ״ג וְיֶתֶר֙ דִּבְרֵ֣י יוֹרָ֔ם וְכָל־אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה הֲלֹא־הֵ֣ם כְּתוּבִ֑ים עַל־סֵ֖פֶר דִּבְרֵ֥י הַיָּמִ֛ים לְמַלְכֵ֥י יְהוּדָֽה׃

כ״ד וַיִּשְׁכַּ֤ב יוֹרָם֙ עִם־אֲבֹתָ֔יו וַיִּקָּבֵ֥ר עִם־אֲבֹתָ֖יו בְּעִ֣יר דָּוִ֑ד וַיִּמְלֹ֥ךְ אֲחַזְיָ֖הוּ בְנֹ֥ו תַּחְתָּֽיו׃ {פ}

וַיִּקָּבֵר עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים אוֹמֵר: בְּעִיר דָּוִד וְלֹא בְּקִבְרוֹת הַמְּלָכִים.

כ״ה בִּשְׁנַ֣ת שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵ֗ה שָׁנָה֙ לְיוֹרָ֣ם בֶּן־אַחְאָ֔ב מֶ֖לֶךְ יִשְׂרָאֵ֑ל מָלַ֖ךְ אֲחַזְיָ֥הוּ בֶן־יְהוֹרָ֖ם מֶ֥לֶךְ יְהוּדָֽה׃

כ״ו בֶּן־עֶשְׂרִ֤ים וּשְׁתַּ֙יִם֙ שָׁנָ֣ה אֲחַזְיָ֔הוּ בְּמָלְכֹ֖ו וְשָׁנָ֣ה אַחַ֑ת מָלַ֣ךְ בִּירוּשָׁלִָ֔ם וְשֵׁ֥ם אִמֹּ֖ו עֲתַלְיָ֣הוּ בַת־עָמְרִ֑י מֶ֖לֶךְ יִשְׂרָאֵֽל׃

כ״ז וַיֵּ֖לֶךְ בְּדֶ֣רֶךְ֮ בֵּ֣ית אַחְאָב֒ וַיַּ֤עַשׂ הָרַע֙ בְּעֵינֵ֣י יְהוָ֔ה כְּבֵ֖ית אַחְאָ֑ב כִּ֥י חֲתַ֛ן בֵּית־אַחְאָ֖ב הֽוּא׃

כ״ח וַיֵּ֗לֶךְ אֶת־יוֹרָם֙ בֶּן־אַחְאָ֔ב לַמִּלְחָמָ֖ה עִם־חֲזָאֵ֣ל מֶֽלֶךְ־אֲרָ֑ם בְּרָמֹ֣ת גִּלְעָ֔ד וַיַּכּ֥וּ אֲרַמִּ֖ים אֶת־יוֹרָֽם׃

כ״ט וַיָּשָׁב יוֹרָם הַמֶּלֶךְ לְהִתְרַפֵּא בְיִזְרְעֶאל מִן־הַמַּכִּים אֲשֶׁר יַכֻּהוּ אֲרַמִּים בְּרָמָה בְּהִלָּחֲמוֹ אֶת־חֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַאֲחַזְיָהוּ בֶן־יְהוֹרָם מֶלֶךְ יְהוּדָה יָרַד לִרְאוֹת אֶת־יוֹרָם בֶּן־אַחְאָב בְּיִזְרְעֶאל כִּי־חֹלֶה הוּא׃ {פ}

פרק ט׳

א׳ וֶאֱלִישָׁע הַנָּבִיא קָרָא לְאַחַד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים וַיֹּאמֶר לוֹ חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח פַּךְ הַשֶּׁמֶן הַזֶּה בְּיָדֶךָ וְלֵךְ רָמַת גִּלְעָד׃

> **וֶאֱלִישָׁע הַנָּבִיא קָרָא וגו׳.** בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק שֶׁהָיָה יְהוֹרָם חוֹלֶה בְּיִזְרְעֶאל.
>
> **לְאַחַד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים.** יוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי הָיָה.
>
> **חֲגֹר מָתְנֶיךָ.** כָּל חֲגוֹרַת מָתְנַיִם לְשׁוֹן זְרוּז גְּבוּרָה הוּא, לְפִי שֶׁהוּא שָׁלוּחַ לִדְבַר הַסַּכָּנָה [[צָרִיךְ זְרוּז]].

ב׳ וּבָאתָ שָּׁמָּה וּרְאֵה־שָׁם יֵהוּא בֶּן־יְהוֹשָׁפָט בֶּן־נִמְשִׁי וּבָאתָ וַהֲקֵמֹתוֹ מִתּוֹךְ אָחָיו וְהֵבֵאתָ אֹתוֹ חֶדֶר בְּחָדֶר׃

ג׳ וְלָקַחְתָּ פַּךְ־הַשֶּׁמֶן וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר יְהוָה מְשַׁחְתִּיךָ לְמֶלֶךְ אֶל־יִשְׂרָאֵל וּפָתַחְתָּ הַדֶּלֶת וְנַסְתָּה וְלֹא תְחַכֶּה׃

ד׳ וַיֵּלֶךְ הַנַּעַר הַנָּעַר הַנָּבִיא רָמַת גִּלְעָד׃

> **הַנַּעַר הַנָּבִיא.** נַעֲרוֹ שֶׁל אֱלִישָׁע הַנָּבִיא, כָּךְ תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וַאֲזַל עוּלֵימָא תַּלְמִידָא דִּנְבִיָּא.

ה׳ וַיָּבֹא וְהִנֵּה שָׂרֵי הַחַיִל יֹשְׁבִים וַיֹּאמֶר דָּבָר לַי אֵלֶיךָ הַשָּׂר וַיֹּאמֶר יֵהוּא אֶל־מִי מִכֻּלָּנוּ וַיֹּאמֶר אֵלֶיךָ הַשָּׂר׃

ו׳ וַיָּקָם וַיָּבֹא הַבַּיְתָה וַיִּצֹק הַשֶּׁמֶן אֶל־רֹאשׁוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מְשַׁחְתִּיךָ לְמֶלֶךְ אֶל־עַם יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל׃

ז׳ וְהִכִּיתָה אֶת־בֵּית אַחְאָב אֲדֹנֶיךָ וְנָקַמְתִּי דְמֵי | עַבְדַי הַנְּבִיאִים וּדְמֵי כָּל־עַבְדֵי יְהוָה מִיַּד אִיזֶבֶל׃

ח׳ וְאָבַד כָּל־בֵּית אַחְאָב וְהִכְרַתִּי לְאַחְאָב מַשְׁתִּין בְּקִיר וְעָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל׃

ט׳ וְנָתַתִּי אֶת־בֵּית אַחְאָב כְּבֵית יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט וּכְבֵית בַּעְשָׁא בֶּן־אֲחִיָּה׃

י׳ וְאֶת־אִיזֶבֶל יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים בְּחֶלְקַת יִזְרְעֶאל וְאֵין קֹבֵר וַיִּפְתַּח הַדֶּלֶת וַיָּנָס׃

י״א וְיֵהוּא יָצָא אֶל־עַבְדֵי אֲדֹנָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲשָׁלוֹם מַדּוּעַ בָּא־הַמְשֻׁגָּע הַזֶּה אֵלֶיךָ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת־הָאִישׁ וְאֶת־שִׂיחוֹ׃

> **אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת הָאִישׁ.** אַתֶּם מַכִּירִים אֶת הָאִישׁ, שֶׁהוּא מְשֻׁגָּע.

י״ב וַיֹּאמְרוּ שֶׁקֶר הַגֶּד־נָא לָנוּ וַיֹּאמֶר כָּזֹאת וְכָזֹאת אָמַר אֵלַי לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה מְשַׁחְתִּיךָ לְמֶלֶךְ אֶל־יִשְׂרָאֵל׃

> **וַיֹּאמְרוּ שֶׁקֶר.** אַתָּה אוֹמֵר, מַעְלִים אַתָּה מַה שֶּׁאָמַר לְךָ.

י״ג וַיְמַהֲרוּ וַיִּקְחוּ־אִישׁ בִּגְדוֹ וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו אֶל־גֶּרֶם הַמַּעֲלוֹת וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ מָלַךְ יֵהוּא׃

> **אֶל גֶּרֶם הַמַּעֲלוֹת.** עַל דְּרַג שֶׁעַיָּא, כְּמִין מַעֲלוֹת עֲשׂוּיוֹת לְמוּל שְׁעוֹת הַיּוֹם, לָדַעַת עַל כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה, כְּשֶׁהַצֵּל יוֹרֵד שָׁעָה אַחַת. גֶּרֶם, אורלי״ר בְּלַעַ״ז, לְשׁוֹן פְּגָם, וְ׳הַגְרָמָה׳ שֶׁבְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה, מִן הַלָּשׁוֹן הַזֶּה הוּא, שֶׁשּׁוֹחֵט וְהוֹלֵךְ וְיוֹרֵד, וְנִרְאֶה כְּמִין גַּבְשׁוּשִׁית לְמַעְלָה.

י״ד וַיִּתְקַשֵּׁר יֵהוּא בֶּן־יְהוֹשָׁפָט בֶּן־נִמְשִׁי אֶל־יוֹרָם וְיוֹרָם הָיָה שֹׁמֵר בְּרָמֹת גִּלְעָד הוּא וְכָל־יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי חֲזָאֵל מֶלֶךְ־אֲרָם׃

ט״ו וַיָּשָׁב יְהוֹרָם הַמֶּלֶךְ לְהִתְרַפֵּא בְיִזְרְעֶאל מִן־הַמַּכִּים אֲשֶׁר יַכֻּהוּ אֲרַמִּים בְּהִלָּחֲמוֹ אֶת־חֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַיֹּאמֶר יֵהוּא אִם־יֶשׁ נַפְשְׁכֶם אַל־יֵצֵא פָלִיט מִן־הָעִיר לָלֶכֶת (לגיד) [לְהַגִּיד] בְּיִזְרְעֶאל׃

אִם יֵשׁ נַפְשְׁכֶם. שֶׁאֶמְלֹךְ.

מִן הָעִיר. מִן רָמוֹת גִּלְעָד.

לַגִּיד. כְּמוֹ לְהַגִּיד.

ט״ז וַיִּרְכַּב יֵהוּא וַיֵּלֶךְ יִזְרְעֶאלָה כִּי יוֹרָם שֹׁכֵב שָׁמָּה וַאֲחַזְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה יָרַד לִרְאוֹת אֶת־יוֹרָם׃

י״ז וְהַצֹּפֶה עֹמֵד עַל־הַמִּגְדָּל בְּיִזְרְעֶאל וַיַּרְא אֶת־שִׁפְעַת יֵהוּא בְּבֹאוֹ וַיֹּאמֶר שִׁפְעַת אֲנָי רֹאֶה וַיֹּאמֶר יְהוֹרָם קַח רַכַּב וּשְׁלַח לִקְרָאתָם וְיֹאמַר הֲשָׁלוֹם׃

שִׁפְעַת. גְּדוּד.

י״ח וַיֵּלֶךְ רֹכֵב הַסּוּס לִקְרָאתוֹ וַיֹּאמֶר כֹּה־אָמַר הַמֶּלֶךְ הֲשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר יֵהוּא מַה־לְּךָ וּלְשָׁלוֹם סֹב אָל־אַחֲרָי וַיַּגֶּד הַצֹּפֶה לֵאמֹר בָּא־הַמַּלְאָךְ עַד־הֵם וְלֹא־שָׁב׃

י״ט וַיִּשְׁלַח רֹכֵב סוּס שֵׁנִי וַיָּבֹא אֲלֵהֶם וַיֹּאמֶר כֹּה־אָמַר הַמֶּלֶךְ שָׁלוֹם וַיֹּאמֶר יֵהוּא מַה־לְּךָ וּלְשָׁלוֹם סֹב אָל־אַחֲרָי׃

כ׳ וַיַּגֶּד הַצֹּפֶה לֵאמֹר בָּא עַד־אֲלֵיהֶם וְלֹא־שָׁב וְהַמִּנְהָג כְּמִנְהַג יֵהוּא בֶּן־נִמְשִׁי כִּי בְשִׁגָּעוֹן יִנְהָג׃

כ״א וַיֹּאמֶר יְהוֹרָם אֱסֹר רִכְבּוֹ וַיֶּאְסֹר רִכְבּוֹ וַיֵּצֵא יְהוֹרָם מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַאֲחַזְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה אִישׁ בְּרִכְבּוֹ וַיֵּצְאוּ לִקְרַאת יֵהוּא וַיִּמְצָאֵהוּ בְּחֶלְקַת נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי׃

כ״ב וַיְהִי כִּרְאוֹת יְהוֹרָם אֶת־יֵהוּא וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם יֵהוּא וַיֹּאמֶר מֶה הַשָּׁלוֹם עַד־זְנוּנֵי אִיזֶבֶל אִמֶּךָ וּכְשָׁפֶיהָ הָרַבִּים׃

כ״ג וַיַּהֲפֹךְ יְהוֹרָם יָדָיו וַיָּנָס וַיֹּאמֶר אֶל־אֲחַזְיָהוּ מִרְמָה אֲחַזְיָהוּ׃

כ״ד וְיֵהוּא מִלֵּא יָדוֹ בַּקֶּשֶׁת וַיַּךְ אֶת־יְהוֹרָם בֵּין זְרֹעָיו וַיֵּצֵא הַחֵצִי מִלִּבּוֹ וַיִּכְרַע בְּרִכְבּוֹ׃

כ״ה וַיֹּאמֶר אֶל־בִּדְקַר שָׁלִשָׁה שָׂא הַשְׁלִכֵהוּ בְּחֶלְקַת שְׂדֵה נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי כִּי־זָכֹר אֲנִי וָאַתָּה אֵת רֹכְבִים צְמָדִים אַחֲרֵי אַחְאָב אָבִיו וַיהוָה נָשָׂא עָלָיו אֶת־הַמַּשָּׂא הַזֶּה׃

אֵת רֹכְבִים צְמָדִים. אֶת אֲשֶׁר אֲנִי וְאַתָּה הָיִינוּ רוֹכְבִים צְמָדִים אַחַר אַחְאָב, בְּיוֹם שֶׁהָרַג אֶת נָבוֹת.

וַה׳ נָשָׂא עָלָיו. בְּיַד אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא הַמַּשָּׂא הַזֶּה, וַאֲנַחְנוּ שָׁמַעְנוּ.

כ״ו אִם־לֹא אֶת־דְּמֵי נָבוֹת וְאֶת־דְּמֵי בָנָיו רָאִיתִי אֶמֶשׁ נְאֻם־יְהוָה וְשִׁלַּמְתִּי לְךָ בַּחֶלְקָה הַזֹּאת נְאֻם־יְהוָה וְעַתָּה שָׂא הַשְׁלִכֵהוּ בַּחֶלְקָה כִּדְבַר יְהוָה׃

כ״ז וַאֲחַזְיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה רָאָה וַיָּנָס דֶּרֶךְ בֵּית הַגָּן וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו יֵהוּא וַיֹּאמֶר גַּם־אֹתוֹ הַכֵּהוּ אֶל־הַמֶּרְכָּבָה בְּמַעֲלֵה־גוּר אֲשֶׁר אֶת־יִבְלְעָם וַיָּנָס מְגִדּוֹ וַיָּמָת שָׁם׃

הַכֵּהוּ אֶל הַמֶּרְכָּבָה וְגוֹ׳. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים הוּא אוֹמֵר: וַיְבַקֵּשׁ אֶת אֲחַזְיָה וַיִּלְכְּדוּהוּ וְהוּא מִתְחַבֵּא בְּשׁוֹמְרוֹן וַיְבִיאוּהוּ אֶל יֵהוּא, יֵשׁ לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָאוֹת, וַיָּנָס דֶּרֶךְ הַגָּן, מִיזְרְעֶאל לְשׁוֹמְרוֹן, וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו יֵהוּא. אַךְ יֵשׁ גִּמְגּוּם בַּדָּבָר, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה מֶמְשֶׁלֶת יֵהוּא בְּשׁוֹמְרוֹן עַד יוֹם הַמָּחֳרָת, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן: וַיִּכְתֹּב יֵהוּא סְפָרִים וַיִּשְׁלַח שׁוֹמְרוֹן וְגוֹ׳. רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ בְּאַגָּדַת חֵלֶק: וְהוּא מִתְחַבֵּא בְּשׁוֹמְרוֹן, שֶׁהָיָה קוֹדֵר אַזְכָּרוֹת וְכוֹתֵב עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים תַּחְתֵּיהֶם. וּלְפִי דִבְרֵיהֶם יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאֵין הַחֻבָּאָה זוֹ מִפְּנֵי יֵהוּא, אֶלָּא כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ, וַיְבַקֵּשׁ אֶת אֲחַזְיָהוּ וַיִּלְכְּדוּהוּ כְּשֶׁהָיָה נָס דֶּרֶךְ הַגָּן, וְהוּא הָיָה מֻרְשֶׁה לַעֲשׂוֹת מִתְּחִלָּה, שֶׁהָיָה בָּא לְשׁוֹמְרוֹן וְהִתְחַבֵּא מִפְּנֵי שָׂרֵי יְהוּדָה, לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת, לְפִי שֶׁיּוֹשְׁבֵי שׁוֹמְרוֹן עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הָיוּ, וַיְבִיאוּהוּ אֶל יֵהוּא, אַנְשֵׁי יֵהוּא שָׁרְדְּפוּ אַחֲרָיו, וַיֹּאמֶר הַכֵּהוּ אֶל הַמֶּרְכָּבָה.

בְּמַעֲלֵה גּוּר. שֶׁשָּׁם הֶבִיאוּהוּ אֵלָיו.

וַיָּנָס מְגִדּוֹ. מֵכֶּה בִּנְכְלִיּוּת.

כ״ח וַיִּרְכְּבוּ אֹתוֹ עֲבָדָיו יְרוּשָׁלָ͏ִמָה וַיְקִבְּרוּ אֹתוֹ בְּקִבְרָתוֹ עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד׃ {פ}

כ״ט וּבִשְׁנַת֙ אַחַ֣ת עֶשְׂרֵ֔ה שָׁנָ֖ה לְיוֹרָ֣ם בֶּן־אַחְאָ֑ב מָלַ֖ךְ אֲחַזְיָ֥ה עַל־יְהוּדָֽה׃

וּבִשְׁנַת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְיוֹרָם בֶּן אַחְאָב מָלַךְ אֲחַזְיָה. לְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר: בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְעַל כָּרְחָךְ יְהוֹרָם אָבִיו לֹא מֵת אֶלָּא בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְיוֹרָם, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁנַת חֲמֵשׁ לְיוֹרָם מָלַךְ, וּמַהוּ שֶׁאָמַר כָּאן בִּשְׁנַת אַחַת עֶשְׂרֵה, אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁמָּלַךְ בְּחַיֵּי אָבִיו שָׁנָה, לְפִי שֶׁהָיָה נָגוּף בְּתַחֲלוּאִים רָעִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וְאַחֲרֵי כָּל זֹאת נָגָפוֹ ה׳ לָחֳלִי לְאֵין מַרְפֵּא, וַיְהִי לְיָמִים מִיָּמִים יָצְאוּ מֵעָיו עִם חָלְיוֹ וְגוֹ׳, וַיַּמְלִיכוּ יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם אֶת אֲחַזְיָהוּ. כָּאן הוּא אוֹמֵר בֶּן עֶשְׂרִים וּשְׁתֵּים שָׁנָה אֲחַזְיָהוּ בְּמָלְכוֹ, וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים: בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁתֵּים שָׁנָה הָיָה בְּמָלְכוֹ, וְכָל יְמֵי יְהוֹרָם אָבִיו אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיוּ וְלֹא יוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתֵּים שָׁנָה בְּמָלְכוֹ, וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה מָלַךְ, וְהֵיאַךְ אֶפְשָׁר לַבֵּן לִהְיוֹת גָּדוֹל מֵאָבִיו שְׁתֵּי שָׁנִים, אֶלָּא עֶשְׂרִים שָׁנָה לִפְנֵי שֶׁנּוֹלַד, שֶׁהֵם שְׁתֵּי שָׁנִים קֹדֶם שֶׁנּוֹלַד אָבִיו, נִגְזְרָה גְּזֵרָה זוֹ, מִיּוֹם שֶׁנַּעֲשָׂא אָסָא אֶת בַּת עָמְרִי לִיהוֹשָׁפָט בְּנוֹ נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל בֵּית דָּוִד, שֶׁתִּכְלֶה עִם בֵּית אַחְאָב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: וּמֵאֱלֹהִים הָיְתָה תְּבוּסַת אֲחַזְיָהוּ לָבֹא אֶל יוֹרָם וְגוֹ׳, כְּךְ שְׁנוּיָה בְּסֵדֶר עוֹלָם, וּבְתוֹסֶפְתָּא דְּסוֹטָה. אַךְ בְּכָל הַמִּקְרָא לֹא מָצִינוּ שֶׁנַּעֲשָׂא יְהוֹשָׁפָט אֶת בַּת עָמְרִי, אַךְ מָצָאתִי בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וַיִּתְחַתֵּן לְאַחְאָב, וְשָׁמָּא זוֹ הִיא אֲחוֹתוֹ שֶׁנַּעֲשָׂא, וּבִשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וְאַחַת לְאָסָא נַעֲשָׂאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וְאַחַת לְאָסָא מָלַךְ עָמְרִי. וְשָׁנִינוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם, שֶׁמָּלַךְ מַלְכוּת שְׁלֹמָה, שֶׁהֲרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים קֹדֶם לָכֵן מָלַךְ עַל חֲצִי הָעָם, וּכְשֶׁנַּעֲשָׂא אָסָא אֶת בְּתוֹ לִיהוֹשָׁפָט, נִתְעַלָּה עָמְרִי וְהָרְגוּ אֶת תִּבְנִי, צֵא וַחֲשֹׁב מִשְּׁנַת שְׁלֹשִׁים וְאַחַת לְאָסָא עַד מוֹת אֲחַזְיָהוּ, וְתִמְצָאֵם אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם.

ל׳ וַיָּבֹא֙ יֵה֣וּא יִזְרְעֶאלָ֔ה וְאִיזֶ֖בֶל שָׁמְעָ֣ה וַתָּ֑שֶׂם בַּפּוּךְ֙ עֵינֶ֔יהָ וַתֵּ֥יטֶב אֶת־רֹאשָׁ֖הּ וַתַּשְׁקֵ֥ף בְּעַד הַחַלּֽוֹן׃

וַתֵּיטֶב אֶת רֹאשָׁהּ. וּתְקָנַת יַת רֵישַׁהּ, כְּדֵי שֶׁתִּהֵא לְחֵן בְּעֵינֵי יֵהוּא, וְיִשָּׁאֶנָּה.

ל״א וַיְהִ֣י ׀ בָּ֣א בַשַּׁ֗עַר וַתֹּ֙אמֶר֙ הֲשָׁל֣וֹם זִמְרִ֔י הֹרֵ֖ג אֲדֹנָֽיו׃

וַתֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם. תִּרְצֶה לִהְיוֹת עִמּוֹ בְּשָׁלוֹם.

זִמְרִי הֹרֵג אֲדֹנָיו. אִם הָרַגְתָּ אֶת אֲדוֹנְךָ אֵין זֶה דָּבָר חָדָשׁ, שֶׁהֲרֵי זִמְרִי גַּם הוּא הָרַג אֶת אֵלָה בֶּן בַּעְשָׁא.

ל״ב וַיִּשָּׂ֥א פָנָ֛יו אֶל־הַחַלּ֖וֹן וַיֹּ֑אמֶר מִ֥י אִתִּ֖י מִ֣י וַיִּשְׁקִ֣יפוּ אֵלָ֔יו שְׁנַ֥יִם שְׁלִשִׁ֖ים סָרִיסִֽים׃

מִי אִתִּי. מִי בָּכֶם לְעֶזְרָתִי.

ל״ג וַיֹּ֖אמֶר (שמטהו) [שִׁמְט֣וּהָ] וַיִּשְׁמְט֤וּהָ וַיִּ֙ז מִדָּמָ֣הּ אֶל־הַקִּ֔יר וְאֶל־הַסּוּסִ֖ים וַיִּרְמְסֶֽנָּה׃

שִׁמְטוּהָ. מִן הַחַלּוֹן אַרְצָה.

ל״ד וַיָּבֹ֣א וַיֹּאכַ֔ל וַיֵּ֖שְׁתְּ וַיֹּ֣אמֶר פִּקְד֔וּ־נָּ֥א אֶת־הָאֲרוּרָ֖ה הַזֹּ֑את וְקִבְר֣וּהָ כִּי־בַת־מֶ֥לֶךְ הִ֖יא׃

ל״ה וַיֵּלְכ֖וּ לִקְבְּרָ֑הּ וְלֹא־מָצְא֣וּ בָ֔הּ כִּ֚י אִם־הַגֻּלְגֹּ֔לֶת וְהָרַגְלַ֖יִם וְכַפּ֥וֹת הַיָּדָֽיִם׃

הַגֻּלְגֹּלֶת וְהָרַגְלַיִם. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: שֶׁהָיְתָה מְרֻקֶּדֶת לִפְנֵי חֲתָנִים בְּיָדֶיהָ וּבְרַגְלֶיהָ וּמְכֹשְׁכֶּשֶׁת בְּרֹאשָׁהּ.

ל״ו וַיָּשֻׁ֙בוּ֙ וַיַּגִּ֣ידוּ לוֹ֔ וַיֹּ֖אמֶר דְּבַר־יְהוָ֑ה הוּא֩ אֲשֶׁ֨ר דִּבֶּ֜ר בְּיַד־עַבְדּ֣וֹ אֵלִיָּ֣הוּ הַתִּשְׁבִּ֗י לֵאמֹר֙ בְּחֶלְקַ֣ת יִזְרְעֶ֔אל יֹאכְל֥וּ הַכְּלָבִ֖ים אֶת־בְּשַׂ֥ר אִיזָֽבֶל׃

ל״ז (והית) [וְהָיְתָ֞ה] נִבְלַ֤ת אִיזֶ֙בֶל֙ כְּדֹ֣מֶן עַל־פְּנֵ֣י הַשָּׂדֶ֔ה בְּחֶלְקַ֖ת יִזְרְעֶ֑אל אֲשֶׁ֥ר לֹא־יֹאמְר֖וּ זֹ֥את אִיזָֽבֶל׃ {ס}

כְּדֹמֶן. תַּרְגּוּמוֹ: כְּזֶבֶל.

פרק י׳

א׳ וּלְאַחְאָ֣ב שִׁבְעִ֤ים בָּנִים֙ בְּשֹׁמְר֔וֹן וַיִּכְתֹּ֥ב יֵה֖וּא סְפָרִ֑ים וַיִּשְׁלַ֣ח שֹׁמְרוֹן֮ אֶל־שָׂרֵ֣י יִזְרְעֶאל֒ הַזְּקֵנִ֔ים וְאֶל־הָאֹמְנִ֖ים אַחְאָ֥ב לֵאמֹֽר׃

וְאָל הָאֹמְנִים אַחְאָב. אוֹמְנִים אֶת בָּנָיו.

ב׳ וְעַתָּה כְּבֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה אֲלֵיכֶם וְאִתְּכֶם בְּנֵי אֲדֹנֵיכֶם וְאִתְּכֶם הָרֶכֶב וְהַסּוּסִים וְעִיר מִבְצָר וְהַנָּשֶׁק׃

וְאִתְּכֶם הָרֶכֶב וְהַסּוּסִים. וְיֵשׁ בָּכֶם כֹּחַ לְהִלָּחֵם.

ג׳ וּרְאִיתֶם הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר מִבְּנֵי אֲדֹנֵיכֶם וְשִׂמְתֶּם עַל כִּסֵּא אָבִיו וְהִלָּחֲמוּ עַל בֵּית אֲדֹנֵיכֶם׃

ד׳ וַיִּרְאוּ מְאֹד מְאֹד וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה שְׁנֵי הַמְּלָכִים לֹא עָמְדוּ לְפָנָיו וְאֵיךְ נַעֲמֹד אֲנָחְנוּ׃

שְׁנֵי הַמְּלָכִים. יוֹרָם וַאֲחַזְיָהוּ.

ה׳ וַיִּשְׁלַח אֲשֶׁר־עַל־הַבַּיִת וַאֲשֶׁר עַל־הָעִיר וְהַזְּקֵנִים וְהָאֹמְנִים אֶל־יֵהוּא ׀ לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכֹל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלֵינוּ נַעֲשֶׂה לֹא־נַמְלִךְ אִישׁ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה׃

ו׳ וַיִּכְתֹּב אֲלֵיהֶם סֵפֶר ׀ שֵׁנִית לֵאמֹר אִם־לִי אַתֶּם וּלְקֹלִי ׀ אַתֶּם שֹׁמְעִים קְחוּ אֶת־רָאשֵׁי אַנְשֵׁי בְנֵי־אֲדֹנֵיכֶם וּבֹאוּ אֵלַי כָּעֵת מָחָר יִזְרְעֶאלָה וּבְנֵי הַמֶּלֶךְ שִׁבְעִים אִישׁ אֶת־גְּדֹלֵי הָעִיר מְגַדְּלִים אוֹתָם׃

וּבְנֵי הַמֶּלֶךְ שִׁבְעִים אִישׁ אֶת גְּדֹלֵי הָעִיר וְגוֹ׳. כָּל זֶה כָּתַב בַּסֵּפֶר, וַאֲנִי יוֹדֵעַ חֶשְׁבּוֹנָם, שִׁבְעִים אִישׁ וְהֵם עִם גְּדוֹלֵי הָעִיר הַמְגַדְּלִים אוֹתָם.

ז׳ וַיְהִי כְּבֹא הַסֵּפֶר אֲלֵיהֶם וַיִּקְחוּ אֶת־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁחֲטוּ שִׁבְעִים אִישׁ וַיָּשִׂימוּ אֶת־רָאשֵׁיהֶם בַּדּוּדִים וַיִּשְׁלְחוּ אֵלָיו יִזְרְעֶאלָה׃

בַּדּוּדִים. סִירוֹת.

ח׳ וַיָּבֹא הַמַּלְאָךְ וַיַּגֶּד־לוֹ לֵאמֹר הֵבִיאוּ רָאשֵׁי בְנֵי־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר שִׂימוּ אֹתָם שְׁנֵי צִבֻּרִים פֶּתַח הַשַּׁעַר עַד־הַבֹּקֶר׃

צִבֻּרִים. חֲמָרִין, דְּגוּרִין, מונטי״ס בְּלַעַ״ז.

ט׳ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד וַיֹּאמֶר אֶל־כָּל־הָעָם צַדִּקִים אַתֶּם הִנֵּה אֲנִי קָשַׁרְתִּי עַל־אֲדֹנִי וָאֶהְרְגֵהוּ וּמִי הִכָּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה׃

צַדִּקִים אַתֶּם. כֻּלְּכֶם בְּעֵינֵיכֶם צַדִּיקִים, וּמַחֲזִיקִים אוֹתִי בְּחֻזְקַת רָשָׁע, עַל שֶׁהָרַגְתִּי אֶת הַמֶּלֶךְ, וְעַתָּה רְאוּ, הִנֵּה אֲנִי קָשַׁרְתִּי עַל אֲדוֹנִי וָאֶהְרְגֵהוּ, אֶת כָּל אֵלֶּה מִי הִכָּה, אֲנִי לֹא הֲרַגְתִּים, אַךְ מֵאֵלֶּה תֵּדְעוּ אֲפוֹא, כִּי גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ הִיא עֲלֵיהֶם, וְהַהוֹרְגָם צַדִּיק הוּא, וּמְקַיֵּם אֶת מִצְוַת הַמָּקוֹם.

י׳ דְּעוּ אֲפוֹא כִּי לֹא יִפֹּל מִדְּבַר יְהוָה אַרְצָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה עַל־בֵּית אַחְאָב וַיהוָה עָשָׂה אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עַבְדּוֹ אֵלִיָּהוּ׃

י״א וַיַּךְ יֵהוּא אֵת כָּל־הַנִּשְׁאָרִים לְבֵית־אַחְאָב בְּיִזְרְעֶאל וְכָל־גְּדֹלָיו וּמְיַדָּעָיו וְכֹהֲנָיו עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד׃

י״ב וַיָּקָם וַיָּבֹא וַיֵּלֶךְ שֹׁמְרוֹן הוּא בֵּית־עֵקֶד הָרֹעִים בַּדָּרֶךְ׃

בֵּית עֵקֶד הָרֹעִים. בֵּית כְּנִיסַת רָעָיָא.

עֵקֶד. לְשׁוֹן קֶשֶׁר, מְקוֹם אֲסֵפַת רוֹעִים.

י״ג וְיֵהוּא מָצָא אֶת־אֲחֵי אֲחַזְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר מִי אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ אֲחֵי אֲחַזְיָהוּ אֲנַחְנוּ וַנֵּרֶד לִשְׁלוֹם בְּנֵי־הַמֶּלֶךְ וּבְנֵי הַגְּבִירָה׃

וּבְנֵי הַגְּבִירָה. אִיזֶבֶל.

י״ד וַיֹּאמֶר תִּפְשׂוּם חַיִּים וַיִּתְפְּשׂוּם חַיִּים וַיִּשְׁחָטוּם אֶל־בּוֹר בֵּית־עֵקֶד אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם אִישׁ וְלֹא־הִשְׁאִיר אִישׁ מֵהֶם׃ {ס}

ט״ו וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם וַיִּמְצָא אֶת־יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב לִקְרָאתוֹ וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲיֵשׁ אֶת־לְבָבְךָ יָשָׁר כַּאֲשֶׁר לְבָבִי עִם־לְבָבֶךָ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָדָב יֶשׁ וְיֶשׁ תְּנָה אֶת־יָדֶךָ וַיִּתֵּן יָדוֹ וַיַּעֲלֵהוּ אֵלָיו אֶל־הַמֶּרְכָּבָה׃

וַיֹּאמֶר אֵלָיו. יֵהוּא.

חַיִּשׁ אֶת לְבָבְךָ יָשָׁר. וְשָׁלֵם [עִם] מַה שֶּׁאֲנִי עוֹשֶׂה, כַּאֲשֶׁר לְבָבִי שָׁלֵם עִם לְבָבֶךָ.

וַיֹּאמֶר יְהוֹנָדָב יֵשׁ וְיֵשׁ תְּנָה אֶת יָדֶךָ. וֶאֱחֹז בָּהּ, וְהַעֲלֵנִי אֵלֶיךָ אֶל הַמֶּרְכָּבָה.

ט״ז **וַיֹּאמֶר֙ לְכָ֣ה אִתִּ֔י וּרְאֵ֖ה בְּקִנְאָתִ֣י לַיהוָ֑ה וַיַּרְכִּבֻ֖הוּ אֹתָ֥ו בְּרִכְבֹּֽו׃**

י״ז **וַיָּבֹ֣א שֹׁמְר֔וֹן וַיַּ֗ךְ אֶת־כָּל־הַנִּשְׁאָרִ֤ים לְאַחְאָב֙ בְּשֹׁמְרֹ֔ון עַד־הִשְׁמִדֹ֖ו כִּדְבַ֣ר יְהוָ֑ה אֲשֶׁ֥ר דִּבֶּ֖ר אֶל־אֵלִיָּֽהוּ׃ {פ}**

י״ח **וַיִּקְבֹּ֤ץ יֵהוּא֙ אֶת־כָּל־הָעָ֔ם וַיֹּ֣אמֶר אֲלֵהֶ֔ם אַחְאָ֖ב עָבַ֣ד אֶת־הַבַּ֑עַל מְעַ֥ט יֵהֹוא֙ יַעַבְדֶ֔נּוּ הָרָבָֽה׃**

י״ט **וְעַתָּ֡ה כָּל־נְבִיאֵ֣י הַבַּ֡עַל כָּל־עֹבְדָיו֩ וְכָל־כֹּהֲנָ֨יו קִרְא֜וּ אֵלַ֗י אִ֤ישׁ אַל־יִפָּקֵד֙ כִּי֙ זֶ֣בַח גָּד֣וֹל לִ֔י לְהַבַּ֖עַל כֹּ֣ל אֲשֶׁר־יִפָּקֵ֑ד לֹ֥א יִחְיֶ֖ה וְיֵהוּא֙ עָשָׂ֣ה בְעָקְבָּ֔ה לְמַ֥עַן הַאֲבִ֖יד אֶת־עֹבְדֵ֥י הַבָּֽעַל׃**

בְּעָקְבָּה. בְּמִרְמָה, לְשׁוֹן: וַיַּעְקְבֵנִי.

כ׳ **וַיֹּ֣אמֶר יֵה֔וּא קַדְּשׁ֥וּ עֲצָרָ֖ה לַבָּ֑עַל וַיִּקְרָֽאוּ׃**

קַדְּשׁוּ עֲצָרָה. הַכְרִיזוּ אֲסֵפָה, לִהְיוֹת נֶעֱצָרִים לְבֵית הַבַּעַל.

כ״א **וַיִּשְׁלַ֤ח יֵהוּא֙ בְּכָל־יִשְׂרָאֵ֔ל וַיָּבֹ֣אוּ כָּל־עֹבְדֵ֣י הַבַּ֔עַל וְלֹא־נִשְׁאַ֥ר אִ֖ישׁ אֲשֶׁ֣ר לֹא־בָ֑א וַיָּבֹ֣אוּ בֵית־הַבַּ֔עַל וַיִּמָּלֵ֥א בֵית־הַבַּ֖עַל פֶּ֥ה לָפֶֽה׃**

כ״ב **וַיֹּ֣אמֶר לַאֲשֶׁ֔ר עַל־הַמֶּלְתָּחָ֖ה הֹוצֵ֣א לְבוּשׁ֑ לְכָל עֹבְדֵ֣י הַבַּ֔עַל וַיֹּ֥צֵא לָהֶ֖ם הַמַּלְבּֽוּשׁ׃**

עַל הַמֶּלְתָּחָה. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: לְדִמְמָנָא עַל קוֹמַטְרְיָא, אַרְגָּזִים וְקַפְסָאוֹת, שֶׁכּוֹרְכִין בְּתוֹכָן וְגוֹנְזִין תַּכְשִׁיטֵי עוֹבְדֵי הַבַּעַל.

כ״ג **וַיָּבֹ֣א יֵה֗וּא וִיהוֹנָדָב֙ בֶּן־רֵכָ֔ב בֵּ֖ית הַבָּ֑עַל וַיֹּ֣אמֶר לְעֹבְדֵ֣י הַבַּ֔עַל חַפְּשׂ֣וּ וּרְא֔וּ פֶּן־יֶשׁ־פֹּ֥ה עִמָּכֶ֖ם מֵעַבְדֵ֣י יְהוָ֑ה כִּ֣י אִם־עֹבְדֵ֥י הַבַּ֖עַל לְבַדָּֽם׃**

כ״ד **וַיָּבֹ֣אוּ לַעֲשׂ֣וֹת זְבָחִ֣ים וְעֹלֹ֔ות וְיֵה֗וּא שָׂם־לֹ֤ו בַּחוּץ֙ שְׁמֹנִ֣ים אִ֔ישׁ וַיֹּ֕אמֶר הָאִ֥ישׁ אֲשֶׁר־יְמַלֵּ֖ט מִן־הָאֲנָשִׁ֣ים אֲשֶׁ֣ר אֲנִי֮ מֵבִ֣יא עַל־יְדֵיכֶם֒ נַפְשֹׁ֔ו תַּ֖חַת נַפְשֹׁ֑ו׃**

נַפְשׁוֹ תַּחַת נַפְשׁוֹ. נֶפֶשׁ הַשּׁוֹמֵר תַּחַת הַנֶּפֶשׁ הַנִּמְלָט.

כ״ה **וַיְהִ֕י כְּכַלֹּתֹ֖ו | לַעֲשֹׂ֣ות הָעֹלָ֑ה וַיֹּ֣אמֶר יֵה֗וּא לָרָצִים֙ וְלַשָּׁלִשִׁ֣ים בְּאוּ֔ הַכֻּ֖ום אִ֣ישׁ אַל־יֵצֵ֑א וַיַּכֻּ֥ום לְפִי־חָ֖רֶב וַיַּשְׁלִכוּ֙ הָרָצִ֣ים וְהַשָּׁלִשִׁ֔ים וַיֵּלְכ֖וּ עַד־עִ֣יר בֵּית־הַבָּֽעַל׃**

וַיַּשְׁלִכוּ. וְרָמוּ רָהַטָּיָא וְגַבְרַיָּא קְטִילִין, הִשְׁלִיכוּ חֲלָלִים אֶת עוֹבְדֵי הַבַּעַל.

כ״ו **וַיֹּֽצִיאוּ֙ אֶת־מַצְּבֹ֣ות בֵּית־הַבַּ֔עַל וַיִּשְׂרְפ֖וּהָ׃**

כ״ז **וַיְנַתְּצ֕וּ אֶת מַצְּבַ֖ת הַבַּ֑עַל וַיְנַתְּצוּ֙ אֶת־בֵּ֣ית הַבַּ֔עַל וַיְשִׂמֻ֖הוּ (למחראות) [לְמֻצָאֹ֥ות] עַד־הַיֹּֽום׃**

לְמֻחֳרָאוֹת. לְשׁוֹן בֵּית הַכִּסֵּא, וְכֵן: לֶאֱכֹל אֶת חוֹרְאֵיהֶם.

כ״ח **וַיַּשְׁמֵ֥ד יֵה֖וּא אֶת־הַבַּ֑עַל מִיִּשְׂרָאֵֽל׃**

כ״ט **רַ֚ק חַטֹּאֹ֣ת יָרָבְעָ֔ם בֶּן־נְבָ֖ט אֲשֶׁ֣ר הֶחֱטִ֑יא אֶת־יִשְׂרָאֵ֔ל לֹא־סָ֥ר יֵהוּא֙ מֵאַחֲרֵיהֶ֔ם עֶגְלֵ֥י הַזָּהָ֖ב אֲשֶׁ֥ר בֵּית־אֵ֖ל וַאֲשֶׁ֥ר בְּדָֽן׃ {פ}**

רַק חַטֹּאֵי יָרָבְעָם וְגוֹ׳. מִדְּאָגָה שֶׁלֹּא תָּשׁוּב הַמַּמְלָכָה לְבֵית דָּוִד, כְּמוֹ שֶׁנִּתְיָרֵא יָרָבְעָם.

ל׳ **וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֔ה אֶל־יֵה֖וּא יַ֣עַן אֲשֶׁר־הֵטִ֑יבֹתָ לַעֲשֹׂ֣ות הַיָּשָׁ֗ר בְּעֵינַי֙ כְּכֹ֣ל אֲשֶׁ֣ר בִּלְבָבִ֔י עָשִׂ֖יתָ לְבֵ֣ית אַחְאָ֑ב בְּנֵ֥י רִבֹּעִ֛ים יֵשְׁב֥וּ לְךָ֖ עַל־כִּסֵּ֥א יִשְׂרָאֵֽל׃**

וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל יֵהוּא. בְּיַד יוֹנָה.

בְּנֵי רְבִעִים. אַרְבַּע דּוֹרוֹת, תַּחַת שֶׁהִשְׁמַדְתָּ אֶת בֵּית אַחְאָב שֶׁמָּלְכוּ אַרְבַּע דּוֹרוֹת, עָמְרִי, וְאַחְאָב, וַאֲחַזְיָה, וִיהוֹרָם.

ל״א וַיהוּא לֹא שָׁמַר לָלֶכֶת בְּתוֹרַת־יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־לְבָבוֹ לֹא סָר מֵעַל חַטֹּאות יָרָבְעָם אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל׃

ל״ב בַּיָּמִים הָהֵם הֵחֵל יְהוָה לְקַצּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּכֵּם חֲזָאֵל בְּכָל־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל׃

לְקַצּוֹת. כְּמוֹ: קְצָתִי בְּחַיָּי.

ל״ג מִן־הַיַּרְדֵּן מִזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ אֵת כָּל־אֶרֶץ הַגִּלְעָד הַגָּדִי וְהָרְאוּבֵנִי וְהַמְנַשִּׁי מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אַרְנֹן וְהַגִּלְעָד וְהַבָּשָׁן׃

ל״ד וְיֶתֶר דִּבְרֵי יֵהוּא וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְכָל־גְּבוּרָתוֹ הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃

ל״ה וַיִּשְׁכַּב יֵהוּא עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּשֹׁמְרוֹן וַיִּמְלֹךְ יְהוֹאָחָז בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃

ל״ו וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ יֵהוּא עַל־יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים־וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה בְּשֹׁמְרוֹן׃ {פ}

פרק י״א

א׳ וַעֲתַלְיָהוּ אֵם אֲחַזְיָהוּ (וראתה) [וַתֵּרֶאתָה] כִּי מֵת בְּנָהּ וַתָּקָם וַתְּאַבֵּד אֶת כָּל־זֶרַע הַמַּמְלָכָה׃

ב׳ וַתִּקַּח יְהוֹשֶׁבַע בַּת־הַמֶּלֶךְ־יוֹרָם אֲחוֹת אֲחַזְיָהוּ אֶת־יוֹאָשׁ בֶּן־אֲחַזְיָהוּ וַתִּגְנֹב אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי־הַמֶּלֶךְ (הממותתים) [הַמּוּמָתִים] אֹתוֹ וְאֶת־מֵינִקְתּוֹ בַּחֲדַר הַמִּטּוֹת וַיַּסְתִּרוּ אֹתוֹ מִפְּנֵי עֲתַלְיָהוּ וְלֹא הוּמָת׃

בַּחֲדַר הַמִּטּוֹת. בְּעֲלִיַּת בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, כְּמָה שֶׁהוּא אוֹמֵר: וַיְהִי אִתָּהּ בֵּית ה׳ מִתְחַבֵּא וְגוֹ׳, עָלָיו אָמַר דָּוִד: כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֻכֹּה יַסְתִּירֵנִי בְּסֵתֶר אָהֳלוֹ. וְקוֹרֵא אוֹתָהּ חֲדַר הַמִּטּוֹת, עַל שֵׁם: בֵּין שָׁדַי יָלִין. וְזֶהוּ שֶׁיֵּסֵד רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: נִפְץ חֲדַר הַמִּטּוֹת, חָרַב בֵּיתְךָ יִכָּפֵר עֲלֵיהֶם.

ג׳ וַיְהִי אִתָּהּ בֵּית יְהוָה מִתְחַבֵּא שֵׁשׁ שָׁנִים וַעֲתַלְיָה מֹלֶכֶת עַל־הָאָרֶץ׃ {פ}

ד׳ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שָׁלַח יְהוֹיָדָע וַיִּקַּח | אֶת־שָׂרֵי (המאיות) [הַמֵּאוֹת] לַכָּרִי וְלָרָצִים וַיָּבֵא אֹתָם אֵלָיו בֵּית יְהוָה וַיִּכְרֹת לָהֶם בְּרִית וַיַּשְׁבַּע אֹתָם בְּבֵית יְהוָה וַיַּרְא אֹתָם אֶת־בֶּן־הַמֶּלֶךְ׃

לַכָּרִי. שָׂרֵי הַמֵּאוֹת לַגִּבּוֹרִים, וְשָׂרֵי מֵאוֹת לָרָצִים. וּלְשׁוֹן כָּרִי שֶׁלֹּא אָמַר לַכָּרִים, שֵׁם דָּבָר שֶׁל קִבּוּצַת הַגִּבּוֹרִים, ברנ״ר בְּלַע״ז.

וַיִּכְרֹת לָהֶם בְּרִית. שֶׁיִּהְיוּ בְּעֶזְרָתוֹ, לְהַמְלִיךְ אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ.

ה׳ וַיְצַוֵּם לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן הַשְּׁלִשִׁית מִכֶּם בָּאֵי הַשַּׁבָּת וְשֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ׃

הַשְּׁלִשִׁית מִכֶּם בָּאֵי הַשַּׁבָּת. הַמִּשְׁמָרוֹת הָיוּ מִתְחַדְּשׁוֹת וּבָאוֹת בְּשַׁבָּת, מִשְׁמֶרֶת כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה, אַחַת נִכְנֶסֶת וְאַחַת יוֹצֵאת, וְצִוָּה אֶת הַמִּשְׁמָר הַנִּכְנָס לְהִתְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, הַשְּׁלִישִׁית בְּבֵית הַמֶּלֶךְ, לְשֹׁמֵר שֶׁלֹּא יַעֲמֹד אִישׁ עַל הַמֶּלֶךְ לְהָרְגוֹ.

ו׳ וְהַשְּׁלִשִׁית בְּשַׁעַר סוּר וְהַשְּׁלִשִׁית בַּשַּׁעַר אַחַר הָרָצִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת מַסָּח׃

וְהַשְּׁלִשִׁית בְּשַׁעַר סוּר. הוּא שַׁעַר הַמִּזְרָחִי שֶׁבָּעֲזָרָה, שַׁעַר הַסִּירָה. **וְהַשְּׁלִשִׁית בְּשַׁעַר הָרָצִים.** אַף הוּא מִשַּׁעֲרֵי הָעֲזָרָה. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: בְּתַרְעָא דְּבַתְרוֹהִי תַּרְעָא רָהֲטָיָא. וְשַׁעַר הָרָצִים, דֶּרֶךְ שָׁם בָּאִין מִבֵּית הַמֶּלֶךְ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוֹף הָעִנְיָן, וְאוֹתוֹ שַׁעַר הָעֲזָרָה שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרָיו שַׁעַר הָרָצִים, קָרְאוּ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: שַׁעַר הַסַּפִּים.

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת מַסָּח. שְׁמִירָה זוֹ צִוּוּם עַל הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר עָלָיו וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ.

מַסָּח. שִׁמְרוּהוּ מְאֹד, שֶׁלֹּא תַּסִּיחוּ דַּעְתְּכֶם, לְשׁוֹן נוֹאָשׁ, שֶׁלֹּא יְהֵא יָאוּשׁ בַּדָּבָר, וּמ״ם שֶׁל מַסָּח מִן הַיְסוֹד.

ז׳ וּשְׁתֵּי הַיְדוֹת בָּכֶם כֹּל יֹצְאֵי הַשַּׁבָּת וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת בֵּית־יְהוָה אֶל־הַמֶּלֶךְ׃

וּשְׁתֵּי הַיָּדוֹת בָּכֶם. שֶׁאֲמַרְתִּי שֶׁיְּהֵא בְּשַׁעַר סוּר וּבְשַׁעַר הָרָצִים, וְעִמָּהֶם כָּל יוֹצְאֵי הַשַּׁבָּת, כָּל אַנְשֵׁי מִשְׁמָר הַיּוֹצֵא.

וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת בֵּית ה׳ אֶל הַמֶּלֶךְ. שֶׁלֹּא יְבוֹאֲהוּ נֶזֶק מִתּוֹךְ בֵּית ה׳, וְלֹא הַצָּרַךְ לְכָל זֹאת אֶלָּא שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, עַד שֶׁהוּמְתָה עֲתַלְיָה, וּבָרְחוּ עוֹזְרֶיהָ מִן הָעִיר.

ח׳ וְהַקָּפְתֶּם עַל־הַמֶּלֶךְ סָבִיב אִישׁ וְכֵלָיו בְּיָדוֹ וְהַבָּא אֶל־הַשְּׁדֵרוֹת יוּמָת וִהְיוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ בְּצֵאתוֹ וּבְבֹאוֹ׃

וְהַבָּא אֶל הַשְּׁדֵרוֹת. אִישׁ נָכְרִי שֶׁיָּבֹא לְתוֹךְ הַמָּחוֹז הַקָּרוּי שְׁדֵרוֹת, וְהוּא מָקוֹם מְבוֹא הַמֶּלֶךְ מִבֵּיתוֹ לְבֵית ה׳. וְלֹא יָדַעְתִּי מַהוּ לְשׁוֹן שְׁדֵרוֹת. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: סוּדְרֵיָא.

ט׳ וַיַּעֲשׂוּ שָׂרֵי (המאיות) [הַמֵּאוֹת] כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיִּקְחוּ־אִישׁ אֶת־אֲנָשָׁיו בָּאֵי הַשַּׁבָּת עִם יֹצְאֵי הַשַּׁבָּת וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן׃

י׳ וַיִּתֵּן הַכֹּהֵן לְשָׂרֵי (המאיות) [הַמֵּאוֹת] אֶת־הַחֲנִית וְאֶת־הַשְּׁלָטִים אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ דָּוִד אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה׃

י״א וַיַּעַמְדוּ הָרָצִים אִישׁ | וְכֵלָיו בְּיָדוֹ מִכֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית עַד־כֶּתֶף הַבַּיִת הַשְּׂמָאלִית לַמִּזְבֵּחַ וְלַבַּיִת עַל־הַמֶּלֶךְ סָבִיב׃

י״ב וַיּוֹצֵא אֶת־בֶּן־הַמֶּלֶךְ וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הַנֵּזֶר וְאֶת־הָעֵדוּת וַיַּמְלִכוּ אֹתוֹ וַיִּמְשָׁחֻהוּ וַיַּכּוּ כָף וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ׃ {ס}

אֶת הַנֵּזֶר וְאֶת הָעֵדוּת. סֵפֶר הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: הַנֵּזֶר הוּא הָעֵדוּת, שֶׁכָּל הָרָאוּי לַמַּלְכוּת הוֹלַמְתּוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַמַּלְכוּת אֵינָהּ הוֹלַמְתּוֹ.

י״ג וַתִּשְׁמַע עֲתַלְיָה אֶת־קוֹל הָרָצִין הָעָם וַתָּבֹא אֶל־הָעָם בֵּית יְהוָה׃

י״ד וַתַּרְא וְהִנֵּה הַמֶּלֶךְ עֹמֵד עַל־הָעַמּוּד כַּמִּשְׁפָּט וְהַשָּׂרִים וְהַחֲצֹצְרוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ וְכָל־עַם הָאָרֶץ שָׂמֵחַ וְתֹקֵעַ בַּחֲצֹצְרוֹת וַתִּקְרַע עֲתַלְיָה אֶת־בְּגָדֶיהָ וַתִּקְרָא קֶשֶׁר קָשֶׁר׃

הָעַמּוּד. הוּא מַעֲמַד הַמֶּלֶךְ בְּבֵית ה׳.

קֶשֶׁר קָשֶׁר. מֶרֶד מֶרֶד יֵשׁ כָּאן.

ט״ו וַיְצַו יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֶת־שָׂרֵי (המאיות) [הַמֵּאוֹת ו] פְּקִדֵי הַחַיִל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הוֹצִיאוּ אֹתָהּ אֶל־מִבֵּית לַשְּׂדֵרוֹת וְהַבָּא אַחֲרֶיהָ הָמֵת בֶּחָרֶב כִּי אָמַר הַכֹּהֵן אַל־תּוּמַת בֵּית יְהוָה׃

הוֹצִיאוּ אֹתָהּ. מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִשְׂדֵרוֹת, וְהַבִיאוּ אוֹתָהּ דֶּרֶךְ בֵּית הַשְּׂדֵרוֹת לְבֵית הַמֶּלֶךְ, וְאַל תַּנִּיחוּהָ לָצֵאת דֶּרֶךְ מוֹצָא הָעֲזָרָה אֶל הָעִיר, פֶּן תִּמְצָא עוֹזְרִים וּמִתְחַבְּרִים אֵלֶיהָ.

וְהַבָּא אַחֲרֶיהָ. בְּעֶזְרָתָהּ.

הָמֵת בֶּחָרֶב. לְהָמִית בְּחֶרֶב.

ט״ז וַיָּשִׂמוּ לָהּ יָדַיִם וַתָּבוֹא דֶּרֶךְ־מְבוֹא הַסּוּסִים בֵּית הַמֶּלֶךְ וַתּוּמַת שָׁם׃ {ס}

וַיָּשִׂמוּ לָהּ יָדַיִם. מָקוֹם, אשטנצ״א בְּלַעַ״ז.

י״ז וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע אֶת־הַבְּרִית בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לִהְיוֹת לְעָם לַיהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם׃

בֵּין ה׳ וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם. שֶׁיִּהוּ הַמֶּלֶךְ וְהָעָם אַחֲרֵי ה׳, וְאַחַר כָּךְ בֵּין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם, שֶׁיִּהוּ עֲבָדִים לַמֶּלֶךְ.

י״ח וַיָּבֹאוּ כָל־עַם הָאָרֶץ בֵּית־הַבַּעַל וַיְנַתְּצֻהוּ אֶת־מִזְבְּחֹתָו וְאֶת־צְלָמָיו שִׁבְּרוּ הֵיטֵב וְאֵת מַתָּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת וַיָּשֶׂם הַכֹּהֵן פְּקֻדֹּת עַל־בֵּית יְהוָה׃

פְּקֻדֹת. מְמֻנִּים לִשְׁמֹר בִּמְקוֹם מִשְׁמַרְתָּם כְּהִלְכָתָן, כִּי עֲתַלְיָהוּ בִּטְּלָה אֶת סֵדֶר מִשְׁמְרוֹת הַבַּיִת.

י״ט וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת וְאֶת־הַכֹּרִי וְאֶת־הָרָצִים וְאֶת | כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיּוֹרִידוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ֙ מִבֵּית יְהוָ֔ה וַיָּבֹ֗אוּ דֶּ֚רֶךְ שַׁ֣עַר הָרָצִ֔ים בֵּ֖ית הַמֶּ֑לֶךְ וַיֵּ֥שֶׁב עַל־כִּסֵּ֖א הַמְּלָכִֽים׃

וַיָּבֹאוּ דֶּרֶךְ שַׁעַר הָרָצִים. אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ.

כ׳ וַיִּשְׂמַ֣ח כָּל־עַם־הָאָ֗רֶץ וְהָעִיר֙ שָׁקְטָ֔ה וְאֶת־עֲתַלְיָ֖הוּ הֵמִ֣יתוּ בַחֶ֑רֶב בֵּ֖ית (מלך) [הַמֶּלֶךְ]׃ {ס}

פרק י״ב

א׳ בֶּן־שֶׁ֥בַע שָׁנִ֖ים יְהוֹאָ֑שׁ בְּמָלְכֽוֹ׃ {פ}

ב׳ בִּשְׁנַת־שֶׁ֥בַע לְיֵה֖וּא מָלַ֣ךְ יְהוֹאָ֑שׁ וְאַרְבָּעִ֥ים שָׁנָ֖ה מָלַ֥ךְ בִּירוּשָׁלָ֛͏ִם וְשֵׁ֥ם אִמּ֖וֹ צִבְיָ֥ה מִבְּאֵֽר שָׁבַֽע׃

ג׳ וַיַּ֥עַשׂ יְהוֹאָ֖שׁ הַיָּשָׁ֣ר בְּעֵינֵ֑י יְהוָ֕ה כֹּ֖ל יָמָ֥יו אֲשֶׁר֙ הוֹרָ֣הוּ יְהוֹיָדָ֔ע הַכֹּהֵֽן׃

כֹּל יָמָיו. אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע. אֲבָל מִשֶּׁמֵּת יְהוֹיָדָע, אָז בָּאוּ שָׂרֵי יְהוּדָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַמֶּלֶךְ, וַעֲשָׂאוּהוּ אֱלוֹהַּ, אָמְרוּ לוֹ: הַנִּכְנָס לְבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שָׁעָה אַחַת מְסֻכָּן לָמוּת, וְאַתָּה נָחְבָּאתָ בּוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים, כְּדַאי אַתָּה לִהְיוֹת אֱלוֹהַּ, אָז שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֲלֵיהֶם.

ד׳ רַ֚ק הַבָּמ֔וֹת לֹא־סָ֖רוּ עוֹד֙ הָעָ֣ם מְזַבְּחִ֔ים וּמְקַטְּרִ֖ים בַּבָּמֽוֹת׃

ה׳ וַיֹּ֣אמֶר יְהוֹאָ֗שׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים֙ כֹּ֣ל כֶּ֣סֶף הַקֳּדָשִׁ֗ים אֲשֶׁר־יוּבָ֤א בֵית־יְהוָה֙ כֶּ֣סֶף עוֹבֵ֣ר אִ֔ישׁ כֶּ֖סֶף נַפְשׁ֑וֹת כֹּ֚ל כֶּ֣סֶף אֲשֶׁר֙ יַעֲלֶ֣ה עַל־לֵ֣ב אִ֔ישׁ לְהָבִ֖יא בֵּ֥ית יְהוָֽה׃

כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֶרְכּוֹ. שְׁנֵי כְסָפִים יֵשׁ כָּאן, כֶּסֶף עוֹבֵר, הוּא כֶּסֶף הַשְּׁקָלִים שֶׁבְּכָל שָׁנָה, הַנֶּאֱמָר בּוֹ: כָּל הָעוֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים, וְאִישׁ שֶׁיִּתְנַדֵּב עֶרְכַּת נַפְשׁוֹ, הָאוֹמֵר עֶרְכִּי עָלַי.

כֹּל כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה וְגוֹ׳. כְּגוֹן הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי מָנָה לְבֶדֶק הַבַּיִת.

ו׳ יִקְח֣וּ לָהֶם֮ הַכֹּהֲנִים֒ אִ֣ישׁ מֵאֵ֣ת מַכָּרָ֗ו וְהֵ֚ם יְחַזְּקוּ֙ אֶת־בֶּ֣דֶק הַבַּ֔יִת לְכֹ֖ל אֲשֶׁר־יִמָּצֵ֥א שָׁ֖ם בֶּֽדֶק׃ {פ}

יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים. יִהְיֶה שֶׁלָּהֶם, וְהֵם יְקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם לְחַזֵּק אֶת בֶּדֶק הַבַּיִת מִשֶּׁלָּהֶם.

מֵאֵת מַכָּרוֹ. מֵאֵת מַכִּירוֹ הֶרְגֵּיל אֶצְלוֹ.

בֶּדֶק. בְּקִיעָה וְסֶדֶק הַחוֹמָה.

ז׳ וַיְהִי֙ בִּשְׁנַ֣ת עֶשְׂרִ֔ים וְשָׁלֹ֖שׁ שָׁנָ֑ה לַמֶּ֣לֶךְ יְהוֹאָ֔שׁ לֹ֥א חִזְּק֖וּ הַכֹּהֲנִ֥ים אֶת־בֶּ֖דֶק הַבָּֽיִת׃

ח׳ וַיִּקְרָ֣א הַמֶּ֣לֶךְ יְהוֹאָ֗שׁ לִיהוֹיָדָע֙ הַכֹּהֵ֔ן וְלַכֹּהֲנִ֖ים וַיֹּ֣אמֶר אֲלֵהֶ֑ם מַדּ֗וּעַ אֵינְכֶם֙ מְחַזְּקִ֣ים אֶת־בֶּ֣דֶק הַבַּ֔יִת וְעַתָּ֕ה אַל־תִּקְח֥וּ כֶ֖סֶף מֵאֵ֣ת מַכָּרֵיכֶ֑ם כִּ֥י לְבֶ֖דֶק הַבַּ֥יִת תִּתְּנֻֽהוּ׃

וְעַתָּה אַל תִּקְחוּ כֶסֶף. עוֹד, וְאַל תְּחַזְּקוּ הַבַּיִת מִשֶּׁלָּכֶם.

כִּי לְבֶדֶק הַבַּיִת תִּתְּנֻהוּ. אִם יִפְחוֹת יִפְחוֹת, וְאִם יוֹתִיר יוֹתִיר.

ט׳ וַיֹּאמֶר֩ הַכֹּהֲנִ֨ים לְבִלְתִּ֜י קַחַ֤ת־כֶּ֙סֶף֙ מֵאֵ֣ת הָעָ֔ם וּלְבִלְתִּ֖י חַזֵּ֣ק אֶת־בֶּ֔דֶק הַבָּֽיִת׃

י׳ וַיִּקַּ֣ח יְהוֹיָדָ֣ע הַכֹּהֵ֗ן אֲרוֹן֙ אֶחָ֔ד וַיִּקֹּ֥ב חֹ֖ר בְּדַלְתּ֑וֹ וַיִּתֵּ֨ן אֹת֜וֹ אֵצֶ֗ל הַמִּזְבֵּ֛חַ (בימין) [מִיָּמִ֖ין] בְּבוֹא־אִ֣ישׁ בֵּ֣ית יְהוָ֑ה וְנָתְנ֣וּ שָׁ֠מָּה הַכֹּהֲנִ֨ים שֹׁמְרֵ֤י הַסַּף֙ אֶת־כָּל־הַכֶּ֔סֶף הַמּוּבָ֖א בֵּ֥ית יְהוָֽה׃

אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ. בָּעֲזָרָה.

מִיָּמִין בְּבוֹא אִישׁ. מִימִין בִּיאַת הָאֲנָשִׁים.

שִׁמְרֵי הַסַּף. סִפֵּי הָעֲזָרָה, הַמְמֻנִּים עַל מַפְתְּחוֹת הָעֲזָרָה, שֶׁהָרֵי תִּרְגְּמוּ יוֹנָתָן: אַמַרְכְּלֵיָא. וְהָאֲמַרְכָּלִים שִׁבְעָה הָיוּ, לְשִׁבְעָה שַׁעֲרֵי הָעֲזָרָה, בְּתוֹסֶפְתָּא דִּשְׁקָלִים.

י״א **וַיְהִי֙ כִּרְאוֹתָ֣ם כִּי־רַ֔ב הַכֶּ֖סֶף בָּאָרֹ֑ון וַיַּ֤עַל סֹפֵר֙ הַמֶּ֣לֶךְ֔ וְהַכֹּהֵ֖ן הַגָּד֑וֹל וַיִּצְרֹ֣ו וַיִּמְנ֗וּ אֶת־הַכֶּ֛סֶף הַנִּמְצָ֖א בֵּית־יְהוָֽה׃**

וַיְהִי. מִיּוֹם אֶל יוֹם. **כִּרְאוֹתָם כִּי רַב הַכֶּסֶף בָּאָרוֹן וַיַּעַל סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְגוֹ׳.**

י״ב **וְנָתְנ֗וּ אֶת־הַכֶּ֛סֶף הֶמְתֻּכָ֖ן עַל־יְדֵ֑י [יד] עֹשֵׂ֣י הַמְּלָאכָ֔ה (הפקדים) [הַמַּפְקִדִ֔ים] בֵּ֖ית יְהוָ֑ה וַיּוֹצִיאֻ֣הוּ לְחָרָשֵׁ֤י הָעֵץ֙ וְלַבֹּנִ֔ים הָעֹשִׂ֖ים בֵּ֥ית יְהוָֽה׃**

וְנָתְנוּ אֶת הַכֶּסֶף הֶמְתֻּכָן. הָיוּ נוֹתְנִין אוֹתוֹ הַכֶּסֶף הַמָּנוּי, לְאַחַר שֶׁהוֹצִיאוּ מִן הָאָרוֹן וּשְׁקָלוּהוּ וּמָנָאוּהוּ, הָיוּ נוֹתְנִין אוֹתוֹ עַל יְדֵי הַגִּזְבָּרִין הַמְמֻנִּים עַל עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה.

הֶמְתֻּכָן. לְשׁוֹן מִנְיָן, כְּמוֹ: וְתוֹכֵן לִבֵּנִים תִּתְּנוּ.

הַמַּפְקִדִים. הַמְמֻנִּים.

וַיּוֹצִיאֻהוּ. לְשׁוֹן הוֹצָאָה, לִשְׁכֹּר חָרָשֵׁי הָעֵץ.

וְלַבֹּנִים. הֵם הָאַרְדְּכָלִין חָרָשֵׁי הָאֶבֶן, שֶׁחַבְרֵיהֶם עוֹשִׂים עַל פִּיהֶם רָאשֵׁי הָאַמָּנוּת.

י״ג **וְלַגֹּדְרִ֔ים וּלְחֹצְבֵ֖י הָאָ֑בֶן וְלִקְנֹ֣ות עֵצִ֗ים וְאַבְנֵי֙ מַחְצֵ֣ב לְחַזֵּ֔ק אֶת־בֶּ֖דֶק בֵּית־יְהוָ֑ה וּלְכֹ֛ל אֲשֶׁר־יֵצֵ֥א עַל־הַבַּ֖יִת לְחַזְּקָֽה׃**

וְלַגֹּדְרִים. לְבוֹנֵי הַחוֹמָה, תַּלְמִידֵי אַרְדְּכָלִין.

וּלְחֹצְבֵי הָאָבֶן. מִן הָהָר.

י״ד **אַךְ֩ לֹ֨א יֵעָשֶׂ֜ה בֵּ֣ית יְהוָ֗ה סִפֹּ֤ות כֶּ֙סֶף֙ מְזַמְּרֹ֣ות מִזְרָקֹ֔ות חֲצֹצְרֹ֖ות כָּל־כְּלִ֣י זָהָ֑ב וּכְלִי־כֶ֙סֶף֙ מִן־הַכֶּ֣סֶף הַמּוּבָ֔א בֵּ֖ית יְהוָֽה׃**

סִפּוֹת כֶּסֶף מְזַמְּרוֹת. וְהֵם כְּלֵי שִׁיר.

ט״ו **כִּי־לְעֹשֵׂ֣י הַמְּלָאכָ֔ה יִתְּנֵ֖הוּ וְחִזְּקוּ־בֹ֥ו אֶת־בֵּ֖ית יְהוָֽה׃**

ט״ז **וְלֹ֣א יְחַשְּׁב֗וּ אֶת־הָאֲנָשִׁים֙ אֲשֶׁ֣ר יִתְּנ֣וּ אֶת־הַכֶּ֔סֶף עַל־יָדָ֖ם לָתֵ֣ת לְעֹשֵׂ֣י הַמְּלָאכָ֑ה כִּ֥י בֶאֱמָנָ֖ה הֵ֥ם עֹשִֽׂים׃**

וְלֹא יְחַשְּׁבוּ אֶת הָאֲנָשִׁים. לֹא הָיוּ הָאַמְרְכָלִין בָּאִין לְחֻשְׁבּוֹן עִם הָאֲנָשִׁים הַגִּזְבָּרִין, אֲשֶׁר יִתְּנוּ הָאַמְרְכָלִין אֶת הַכֶּסֶף תָּמִיד עַל יָדָם לְתִתּוֹ לְעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ חֲשׁוּדִים בְּעֵינֵיהֶם, כִּי בֶּאֱמוּנָה הֵם עוֹשִׂים.

י״ז **כֶּ֚סֶף אָשָׁ֣ם וְכֶ֔סֶף חַטָּאֹ֖ות לֹ֣א יוּבָ֑א בֵּ֥ית יְהוָ֖ה לַכֹּהֲנִ֥ים יִהְיֽוּ׃ {פ}**

כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְלַאֲשָׁמוֹ, וְלָקַח אֶת הַבְּהֵמָה וְנוֹתַר מִן הַמָּעוֹת.

לֹא יוּבָא בֵּית ה׳ לְבֶדֶק הַבַּיִת.

לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ. וְהֵם לוֹקְחִים מֵהֶם עוֹלוֹת קֵן לַמִּזְבֵּחַ, הַבָּשָׂר לְעוֹלָה, וְהָעוֹרוֹת שֶׁלָּהֶם, כָּךְ שָׁנִינוּ בִּתְמוּרָה: זֶה מִדְרָשׁ דָּרַשׁ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן, כָּל הַבָּא מִמּוֹתַר חַטָּאת וּמִמּוֹתַר אָשָׁם, יִלָּקַח בֶּהֵן עוֹלוֹת.

י״ח **אָ֣ז יַעֲלֶ֗ה חֲזָאֵ֙ל֙ מֶ֣לֶךְ אֲרָ֔ם וַיִּלָּחֶ֖ם עַל־גַּ֑ת וַיִּלְכְּדֶ֕הּ וַיָּ֥שֶׂם חֲזָאֵ֖ל פָּנָ֥יו לַעֲלֹ֖ות עַל־יְרוּשָׁלָֽם׃**

אָז יַעֲלֶה חֲזָאֵל. אַחַר מוֹת יְהוֹיָדָע, וְעָשָׂה יוֹאָשׁ אֶת עַצְמוֹ אֱלוֹהַּ.

י״ט **וַיִּשְׁפֹּ֞ט יְהוֹאָ֣שׁ מֶֽלֶךְ־יְהוּדָ֗ה אֵ֚ת כָּל־הַקֳּדָשִׁ֔ים אֲשֶׁר־הִקְדִּ֣ישׁוּ יְהֹושָׁפָ֔ט וִיהֹורָ֖ם וַאֲחַזְיָ֑הוּ אֲבֹתָ֣יו מַלְכֵּי֙ יְהוּדָ֔ה וְאֶת־קָדָשָׁ֖יו וְאֵ֣ת כָּל־הַזָּהָ֗ב הַנִּמְצָא֙ בְּאֹצְרֹ֣ות בֵּית־יְהוָ֔ה וּבֵ֖ית הַמֶּ֑לֶךְ וַיִּשְׁלַ֗ח לַחֲזָאֵל֙ מֶ֣לֶךְ אֲרָ֔ם וַיַּ֖עַל מֵעַ֥ל יְרוּשָׁלָֽם׃**

כ וְיֶתֶר דִּבְרֵי יוֹאָשׁ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃

כ״א וַיָּקָמוּ עֲבָדָיו וַיִּקְשְׁרוּ־קֶשֶׁר וַיַּכּוּ אֶת־יוֹאָשׁ בֵּית מִלֹּא הַיֹּרֵד סִלָּא׃

> **בֵּית מִלֹּא.** בְּאוֹתוֹ מָקוֹם.
>
> **מִלֹּא.** שֵׁם מָקוֹם.
>
> **סִלָּא.** שֵׁם מָקוֹם.

כ״ב וְיוֹזָכָר בֶּן־שִׁמְעָת וִיהוֹזָבָד בֶּן־שֹׁמֵר | עֲבָדָיו הִכֻּהוּ וַיָּמֹת וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ אֲמַצְיָה בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ {פ}

> **וְיוֹזָכָר בֶּן שִׁמְעָת וִיהוֹזָבָד בֶּן שֹׁמֵר.** כָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: שִׁמְעָת הָעַמּוֹנִית וִיהוֹזָבָד בֶּן שִׁמְרִית הַמּוֹאָבִית, וְלָמָּה פֵּרְשׁוּ הַכָּתוּב, לְלַמֵּד שֶׁנִּפְרַע מִמֶּנּוּ הַקָּבָ״ה עַל יְדֵי אֲנָשִׁים כַּיּוֹצֵא בּוֹ, יָבוֹאוּ עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים כְּפוּיֵי טוֹבָה, שֶׁכָּפוּ בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁעָשָׂה לְלוֹט שֶׁנִּלְחַם עִם הַמְּלָכִים לְהַצִּילוֹ, וְהֵם שָׂכְרוּ אֶת בִּלְעָם לְקַלֵּל אֶת בָּנָיו, וְיִפָּרַע מִיּוֹאָשׁ, שֶׁכָּפָה בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל יְהוֹיָדָע, וְהָרַג אֶת זְכַרְיָהוּ בְּנוֹ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים. וּמִדְרָשׁ זֶה בְּסִפְרֵי.

פרק י״ג

א בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לְיוֹאָשׁ בֶּן־אֲחַזְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ יְהוֹאָחָז בֶּן־יֵהוּא עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה׃

ב וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ אַחַר חַטֹּאת יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר־הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא־סָר מִמֶּנָּה׃

ג וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנֵם בְּיַד | חֲזָאֵל מֶלֶךְ־אֲרָם וּבְיַד בֶּן־הֲדַד בֶּן־חֲזָאֵל כָּל־הַיָּמִים׃

ד וַיְחַל יְהוֹאָחָז אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע אֵלָיו יְהוָה כִּי רָאָה אֶת־לַחַץ יִשְׂרָאֵל כִּי־לָחַץ אֹתָם מֶלֶךְ אֲרָם׃

ה וַיִּתֶּן יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ וַיֵּצְאוּ מִתַּחַת יַד־אֲרָם וַיֵּשְׁבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאָהֳלֵיהֶם כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃

> **וַיִּתֶּן ה׳ לְיִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ.** אֶת יוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: שָׁלֹשׁ פְּעָמִים תַּכֶּה אֶת אֲרָם.

ו אַךְ לֹא־סָרוּ מֵחַטֹּאת בֵּית־יָרָבְעָם אֲשֶׁר־הֶחֱטִי אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּהּ הָלָךְ וְגַם־הָאֲשֵׁרָה עָמְדָה בְּשֹׁמְרוֹן׃

ז כִּי לֹא הִשְׁאִיר לִיהוֹאָחָז עָם כִּי אִם־חֲמִשִּׁים פָּרָשִׁים וַעֲשָׂרָה רֶכֶב וַעֲשֶׂרֶת אַלְפֵים רַגְלִי כִּי אִבְּדָם מֶלֶךְ אֲרָם וַיְשִׂמֵם כֶּעָפָר לָרָמַשׂ׃

ח וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹאָחָז וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃

ט וַיִּשְׁכַּב יְהוֹאָחָז עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּשֹׁמְרוֹן וַיִּמְלֹךְ יוֹאָשׁ בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ {פ}

י בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וָשָׁבַע שָׁנָה לְיוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ יְהוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה׃

> **בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וָשָׁבַע וְגוֹ׳.** מִקְרָא זֶה מֻכְחָשׁ מִשְּׁנֵי צְדָדִין, וְלֹא מָצָאתִי לוֹ מְתֻקָּן, שֶׁהֲיֵה לוֹ לוֹמַר שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע, שֶׁהֲרֵי עָמַד אָבִיו בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ לְיוֹאָשׁ, וּמָלַךְ שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, נִמְצָא שֶׁמֵּת בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע לְיוֹאָשׁ. וְעוֹד הָא אָמוּר לְמַטָּה בָּעִנְיָן: בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְיוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז מָלַךְ יְהוֹאָחָז עַל יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן שבע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, נִמְצָא שֶׁעָמַד יוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז בִּשְׁנַת אַרְבָּעִים שֶׁל יוֹאָשׁ שֶׁהָיְתָה שָׁנָה אַחֲרוֹנָה לוֹ, וּבְשָׁנָה שְׁנֵיָה לְיוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז מָלַךְ אֲמַצְיָה בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה, נִמְצָא שֶׁעָמַד יוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז בִּשְׁנַת מוֹת אָבִיו, וְקָרָא הַכָּתוּב שְׁנַת שְׁתַּיִם לְיוֹאָשׁ, לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא מָלַךְ יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עַד שְׁנַת שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע שֶׁל יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה.

י״א וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא סָר מִכָּל־חַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר־הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּהּ הָלָךְ׃

י״ב וַיֶּתֶר דִּבְרֵי יוֹאָשׁ וְכֹל־אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר נִלְחַם עִם אֲמַצְיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃

י״ג וַיִּשְׁכַּב יוֹאָשׁ עִם־אֲבֹתָיו וְיָרָבְעָם יָשַׁב עַל־כִּסְאוֹ וַיִּקָּבֵר יוֹאָשׁ בְּשֹׁמְרוֹן עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

> **וְיָרָבְעָם יָשַׁב עַל כִּסְאוֹ.** בְּנוֹ הָיָה. וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ, לָמָּה נִכְתְּבוּ כָּאן שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, שֶׁהֲרֵי עוֹד לָפָנֵינוּ הוּא מְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ בְּדִבְרֵי יוֹאָשׁ, וְחוֹזֵר וְכוֹתֵב וַיֶּתֶר דִּבְרֵי יוֹאָשׁ וְגוֹ', וַיִּשְׁכַּב יוֹאָשׁ עִם אֲבוֹתָיו וְגוֹ'. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ אֶלָּא לְהַפְסִיק, שֶׁלֹּא לִסְמֹךְ מִיתַת אֱלִישָׁע לְמִקְרָא שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, לוֹמַר וַיַּעַשׂ הָרָע וְגוֹ' וֶאֱלִישָׁע חָלָה וְגוֹ'.

י״ד וֶאֱלִישָׁע חָלָה אֶת־חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ וַיֵּרֶד אֵלָיו יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיֵּבְךְּ עַל־פָּנָיו וַיֹּאמַר אָבִי ׀ אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו׃

ט״ו וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלִישָׁע קַח קֶשֶׁת וְחִצִּים וַיִּקַּח אֵלָיו קֶשֶׁת וְחִצִּים׃

ט״ז וַיֹּאמֶר ׀ לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הַרְכֵּב יָדְךָ עַל־הַקָּשֶׁת וַיִּרְכַּב יָדָו וַיָּשֶׂם אֱלִישָׁע יָדָיו עַל־יְדֵי הַמָּלְךְ׃

י״ז וַיֹּאמֶר פְּתַח הַחַלּוֹן קֵדְמָה וַיִּפְתָּח וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע יְרֵה וַיּוֹר וַיֹּאמֶר חֵץ־תְּשׁוּעָה לַיהוָה וְחֵץ תְּשׁוּעָה בַּאֲרָם וְהִכִּיתָ אֶת־אֲרָם בַּאֲפֵק עַד־כַּלָּה׃

> **פְּתַח הַחַלּוֹן קֵדְמָה.** מוּל אֶרֶץ אֲרָם שֶׁהֵם בַּמִּזְרָח, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: אֲרָם מִקֶּדֶם.
>
> **יְרֵה וַיּוֹר.** שְׁדֵי וּשְׁדָא.
>
> **וַיֹּאמֶר חֵץ תְּשׁוּעָה וְגוֹ'.** אֱלִישָׁע אָמַר הַחֵץ הַזֶּה יִהְיֶה סִימָן תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל.
>
> **בַּאֲפֵק.** שֵׁם הָעִיר.

י״ח וַיֹּאמֶר קַח הַחִצִּים וַיִּקָּח וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל הַךְ־אַרְצָה וַיַּךְ שָׁלֹשׁ־פְּעָמִים וַיַּעֲמֹד׃

י״ט וַיִּקְצֹף עָלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת חָמֵשׁ אוֹ־שֵׁשׁ פְּעָמִים אָז הִכִּיתָ אֶת־אֲרָם עַד־כַּלָּה וְעַתָּה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים תַּכֶּה אֶת־אֲרָם׃ {פ}

> **וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת חָמֵשׁ אוֹ שֵׁשׁ פְּעָמִים.** הָיָה לְךָ.
>
> **אָז.** אִם כָּךְ עָשִׂיתָ, הִכִּיתָ אֶת אֲרָם חָמֵשׁ אוֹ שֵׁשׁ פְּעָמִים, שֶׁהֲרֵי לְסִימָן תְּשׁוּעָה הִרְכַּבְתִּי יָדֶיךָ עַל הַקֶּשֶׁת.

כ׳ וַיָּמָת אֱלִישָׁע וַיִּקְבְּרֵהוּ וּגְדוּדֵי מוֹאָב יָבְאוּ בָאָרֶץ בָּא שָׁנָה׃

> **יָבְאוּ בָאָרֶץ.** הָיוּ רְגִילִין לָבֹא וְלִשְׁלֹל בָּאָרֶץ.
>
> **בָּא שָׁנָה.** בְּמֵיעֵל שַׁתָּא, בִּתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה, בְּעוֹד הָאָרֶץ מְלֵאָה דְּשָׁאִים וְיֵשׁ מַאֲכָל לִבְהֵמָתָם, דֶּרֶךְ חַיָּלוֹת לָצֵאת.

כ״א וַיְהִי הֵם ׀ קֹבְרִים אִישׁ וְהִנֵּה רָאוּ אֶת־הַגְּדוּד וַיַּשְׁלִיכוּ אֶת־הָאִישׁ בְּקֶבֶר אֱלִישָׁע וַיֵּלֶךְ וַיִּגַּע הָאִישׁ בְּעַצְמוֹת אֱלִישָׁע וַיִּחַי וַיָּקָם עַל־רַגְלָיו׃ {פ}

כ״ב וַחֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם לָחַץ אֶת־יִשְׂרָאֵל כֹּל יְמֵי יְהוֹאָחָז׃

כ״ג וַיָּחֶן יְהוָה אֹתָם וַיְרַחֲמֵם וַיִּפֶן אֲלֵיהֶם לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְלֹא אָבָה הַשְׁחִיתָם וְלֹא־הִשְׁלִיכָם מֵעַל־פָּנָיו עַד־עָתָּה׃

כ״ד וַיָּמָת חֲזָאֵל מֶלֶךְ־אֲרָם וַיִּמְלֹךְ בֶּן־הֲדַד בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃

כ״ה וַיָּשָׁב יְהוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז וַיִּקַּח אֶת־הֳעָרִים מִיַּד בֶּן־הֲדַד בֶּן־חֲזָאֵל אֲשֶׁר לָקַח מִיַּד יְהוֹאָחָז אָבִיו בַּמִּלְחָמָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הִכָּהוּ יוֹאָשׁ וַיָּשָׁב אֶת־עָרֵי יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

פרק י״ד

א׳ בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְיוֹאָשׁ בֶּן־יוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ אֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה׃

ב׳ בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וְתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ (יהועדין) [יְהוֹעַדָּן] מִן־יְרוּשָׁלָם׃

ג׳ וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה רַק לֹא כְּדָוִד אָבִיו כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה יוֹאָשׁ אָבִיו עָשָׂה׃

ד׳ רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת׃

ה׳ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר חָזְקָה הַמַּמְלָכָה בְּיָדוֹ וַיַּךְ אֶת־עֲבָדָיו הַמַּכִּים אֶת־הַמֶּלֶךְ אָבִיו׃

ו׳ וְאֶת־בְּנֵי הַמַּכִּים לֹא הֵמִית כַּכָּתוּב בְּסֶפֶר־תּוֹרַת־מֹשֶׁה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים׀ וּבָנִים׀ לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת כִּי אִם־אִישׁ בְּחֶטְאוֹ (ימות) [יוּמָת]׃

ז׳ הוּא־הִכָּה אֶת־אֱדוֹם בְּגֵי־[מֶלַח] (המלח) עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וְתָפַשׂ אֶת־הַסֶּלַע בַּמִּלְחָמָה וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ יָקְתְאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ {פ}

> **וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ יָקְתְאֵל.** שֶׁהָיְתָה לוֹ לְקִהוּי שִׁנַּיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: אַחֲרֵי בוֹא אֲמַצְיָהוּ מֵהַכּוֹת אֶת אֱדוֹמִים וַיָּבֵא אֶת אֱלֹהֵי בְּנֵי שֵׂעִיר וַיַּעֲמִידֵם לוֹ לֵאלֹהִים וְלִפְנֵיהֶם יִשְׁתַּחֲוֶה וגו׳. וְהוֹכִיחוֹ הַנָּבִיא וְאָמַר לוֹ: יָדַעְתִּי כִּי יָעַץ אֱלֹהִים לְהַשְׁחִיתֶךָ, וּמַה הִיא הָעֵצָה, שֶׁהִשִּׁיאוֹ לְהִתְגָּרוֹת בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל.

ח׳ אָז שָׁלַח אֲמַצְיָה מַלְאָכִים אֶל־יְהוֹאָשׁ בֶּן־יֵהוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לְכָה נִתְרָאֶה פָּנִים׃

> **אָז שָׁלַח אֲמַצְיָה מַלְאָכִים וגו׳ נִתְרָאֶה פָּנִים.** בַּמִּלְחָמָה.

ט׳ וַיִּשְׁלַח יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן שָׁלַח אֶל־הָאֶרֶז אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן לֵאמֹר תְּנָה־אֶת־בִּתְּךָ לִבְנִי לְאִשָּׁה וַתַּעֲבֹר חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן וַתִּרְמֹס אֶת־הַחוֹחַ׃

> **הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן.** שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר.
>
> **שָׁלַח אֶל הָאֶרֶז.** יַעֲקֹב.
>
> **וַתַּעֲבֹר חַיַּת הַשָּׂדֶה.** בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל הַחֲלָלִים, אַף כָּאן אַתָּה בָּא לְהִתְמַשֵּׁל אֲלַי. וּמְשַׁל בְּזֵיוֹן הוּא, שֶׁדַּמָּהוּ לְחוֹחַ, וְאֶת עַצְמוֹ לְאֶרֶז.
>
> **וַתַּעֲבֹר חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן וַתִּרְמֹס וגו׳.** לְפִי שֶׁנִּתְגָּאֵיתָ, אַף אַתָּה יִרְמְסוּךָ גְּדוּדֵי חֵילוֹתַי.

י׳ הַכֵּה הִכִּיתָ אֶת־אֱדוֹם וּנְשָׂאֲךָ לִבֶּךָ הִכָּבֵד וְשֵׁב בְּבֵיתֶךָ וְלָמָּה תִתְגָּרֶה רָעָה וְנָפַלְתָּה אַתָּה וִיהוּדָה עִמָּךְ׃

י״א וְלֹא־שָׁמַע אֲמַצְיָהוּ וַיַּעַל יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיִּתְרָאוּ פָנִים הוּא וַאֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּבֵית שֶׁמֶשׁ אֲשֶׁר לִיהוּדָה׃

י״ב וַיִּנָּגֶף יְהוּדָה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ אִישׁ לְאָהָלָיו׃

י״ג וְאֶת אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בֶּן־יְהוֹאָשׁ בֶּן־אֲחַזְיָהוּ תָּפַשׂ יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּבֵית שֶׁמֶשׁ (ויבאו) [וַיָּבֹא] יְרוּשָׁלַם וַיִּפְרֹץ בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלַם בְּשַׁעַר אֶפְרַיִם׀ עַד־שַׁעַר הַפִּנָּה אַרְבַּע מֵאוֹת אַמָּה׃

י״ד וְלָקַח אֶת־כָּל־הַזָּהָב׀ וְהַכֶּסֶף וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בֵּית־יְהוָה וּבְאֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֶת בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת וַיָּשָׁב שֹׁמְרוֹנָה׃

> **וְאֵת בְּנֵי הַמְּעָרֲבוֹת.** בְּנֵי הַשָּׂרִים, שֶׁהָיוּ נְתוּנִים בְּבֵית הַמֶּלֶךְ לְעֵרָבוֹן, שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ אֲבוֹתָם בּוֹ. וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: בְּנֵי רַבְרְבַיָּא.

ט״ו וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹאָשׁ אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ וַאֲשֶׁר נִלְחַם עִם אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃

ט״ז וַיִּשְׁכַּב יְהוֹאָשׁ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּשֹׁמְרוֹן עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ יָרָבְעָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ {פ}

י״ז וַיְחִי אֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה׃

> **וַיְחִי אֲמַצְיָהוּ וְגוֹ׳.** כָּל חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ עֲזַרְיָהוּ בְּנוֹ בְּחַיָּיו, שֶׁכֵּן כָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וּמֵעֵת אֲשֶׁר סָר אֲמַצְיָהוּ מֵאַחַר ה׳.

י״ח וְיֶתֶר דִּבְרֵי אֲמַצְיָהוּ הֲלֹא־הֵם כְּתֻבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃

י״ט וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו קֶשֶׁר בִּירוּשָׁלַם וַיָּנָס לָכִישָׁה וַיִּשְׁלְחוּ אַחֲרָיו לָכִישָׁה וַיְמִתֻהוּ שָׁם׃

> **וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו וְגוֹ׳.** מִשֶּׁשָּׁמְעוּ מַה שֶּׁאָמַר הַנָּבִיא, כִּי יָצַע ה׳ לְהַשְׁחִיתֶךָ.
>
> **וַיָּנָס לָכִישָׁה.** שָׁם הָיָה כָּל חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

כ׳ וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ עַל־הַסּוּסִים וַיִּקָּבֶר בִּירוּשָׁלַם עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד׃

כ״א וַיִּקְחוּ כָּל־עַם יְהוּדָה אֶת־עֲזַרְיָהוּ וְהוּא בֶּן־שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיַּמְלִכוּ אֹתוֹ תַּחַת אָבִיו אֲמַצְיָהוּ׃

כ״ב הוּא בָּנָה אֶת־אֵילַת וַיְשִׁבֶהָ לִיהוּדָה אַחֲרֵי שְׁכַב־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו׃ {פ}

> **אַחֲרֵי שְׁכַב הַמֶּלֶךְ עִם אֲבֹתָיו.** אַחֲרֵי מוֹת אֲמַצְיָה אָבִיו, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁמֶּלֶךְ עַזַּיָּה בִּימֵי אָבִיו, וּמִכָּל מָקוֹם לֹא נִתְּנָה אֵילָת בְּיָדוֹ עַד לְאַחַר מוֹת אָבִיו, שֶׁאִם לֹא מָלַךְ בְּחַיֵּי אָבִיו, לָמָּה לוֹ לוֹמַר אַחֲרֵי שְׁכַב הַמֶּלֶךְ עִם אֲבֹתָיו, וּכְשֶׁאַתָּה מוֹנֶה יְמֵי הַבַּיִת עַל פִּי שְׁנוֹת הַמְּלָכִים, אִם אֵינְךָ מְחַסֵּר חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים הַלָּלוּ שֶׁנִּמְנֵית לַאֲמַצְיָה וּלְעַזַּיָּהוּ, תִּמְצָא שֶׁעָמַד אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ.

כ״ג בִּשְׁנַת חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַאֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ יָרָבְעָם בֶּן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה׃

כ״ד וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא סָר מִכָּל־חַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל׃

כ״ה הוּא הֵשִׁיב אֶת־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל מִלְבוֹא חֲמָת עַד־יָם הָעֲרָבָה כִּדְבַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד־עַבְדּוֹ יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי הַנָּבִיא אֲשֶׁר מִגַּת הַחֵפֶר׃

> **הוּא הֵשִׁיב.** מִיַּד מַלְכֵי אֲרָם.
>
> **יוֹנָה בֶן אֲמִתַּי.** הוּא שֶׁמָּשַׁח אֶת יֵהוּא, שֶׁאָמַר לוֹ בְּנֵי רִבְעִים יֵשְׁבוּ לָךְ. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ דִּקְדְּקוּ, וַיְהִי דְבַר ה׳ אֶל יוֹנָה שֵׁנִית, וְלֹא שְׁלִישִׁית, לְפִי שֶׁתָּבַע כְּבוֹד הַבֵּן, וְלֹא תָבַע כְּבוֹד הָאָב, וְהוּקְשָׁה לָהֶם זֶה הַמִּקְרָא, וְתִרְצוּהוּ, כִּדְבַר ה׳ אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יוֹנָה לְנִינְוֵה, וְנֶהְפְּכָה גְּזֵרָה רָעָה לְטוֹבָה, כָּךְ נֶהְפַּךְ לְיִשְׂרָאֵל בִּימֵי יָרָבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ, מֶרְעָה שֶׁהָיוּ בָהּ, אֲשֶׁר אִבְּדָם מֶלֶךְ אֲרָם וַיָּשֶׂם כֶּעָפָר לָדוּשׁ, וְעַכְשָׁיו נֶהְפַּךְ לָהֶם לְטוֹבָה.

כ״ו כִּי־רָאָה יְהוָה אֶת־עֳנִי יִשְׂרָאֵל מֹרֶה מְאֹד וְאֶפֶס עָצוּר וְאֶפֶס עָזוּב וְאֵין עֹזֵר לְיִשְׂרָאֵל׃

> **מֹרֶה מְאֹד.** מֵצַר מְאֹד, קונטריאי״ש בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ: אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ: מַמְרִים הֱיִיתֶם: וַתַּהְיֶי מֹרַת רוּחַ. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים: מוֹרֶה מְאֹד, יָרוּד מְאֹד, לְשׁוֹן: יָרֵה בַיָּם.

כ״ז וְלֹא־דִבֶּר יְהוָה לִמְחוֹת אֶת־שֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וַיֹּשִׁיעֵם בְּיַד יָרָבְעָם בֶּן־יוֹאָשׁ׃

כ״ח וְיֶתֶר דִּבְרֵי יָרָבְעָם וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר־נִלְחָם וַאֲשֶׁר הֵשִׁיב אֶת־דַּמֶּשֶׂק וְאֶת־חֲמָת לִיהוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃

כ״ט וַיִּשְׁכַּב יָרָבְעָם עִם־אֲבֹתָיו עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ זְכַרְיָה בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ {פ}

פרק ט״ו

א׳ בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנָה לְיָרָבְעָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ עֲזַרְיָה בֶּן־אֲמַצְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה׃

> **בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנִים לְיָרָבְעָם וְגוֹ׳.** אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, וַהֲלֹא עֲזַרְיָה וְיָרָבְעָם מָלְכוּ כְּאַחַת, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשׁ בְּסָמוּךְ, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֶׁבַע לְיָרָבְעָם מָלַךְ עֲזַרְיָה, שֶׁמָּלַךְ מַלְכוּת מְנֻגַּעַת, לַמְּדְנוּ שֶׁנִּתְנַגַּע בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ.

ב׳ בֶּן־שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ יְכָלְיָהוּ מִירוּשָׁלָם׃

ג׳ וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה אֲמַצְיָהוּ אָבִיו׃

ד׳ רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת׃

ה׳ וַיְנַגַּע יְהוָה אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיְהִי מְצֹרָע עַד־יוֹם מוֹתוֹ וַיֵּשֶׁב בְּבֵית הַחָפְשִׁית וְיוֹתָם בֶּן־הַמֶּלֶךְ עַל־הַבַּיִת שֹׁפֵט אֶת־עַם הָאָרֶץ׃

> **וַיְנַגַּע ה׳ אֶת הַמֶּלֶךְ.** מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים שֶׁנִּכְנַס לְהֵיכָל לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת.
>
> **בְּבֵית הַחָפְשִׁית.** עָשָׂה לוֹ בַּיִת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר בַּמֵּתִים חָפְשִׁי.

ו׳ וְיֶתֶר דִּבְרֵי עֲזַרְיָהוּ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃

ז׳ וַיִּשְׁכַּב עֲזַרְיָה עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ יוֹתָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ {פ}

ח׳ בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה לַעֲזַרְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ זְכַרְיָהוּ בֶּן־יָרָבְעָם עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים׃

> **בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה לַעֲזַרְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ זְכַרְיָהוּ.** אַף מִכָּאן יֵשׁ לִלְמֹד שֶׁמָּלַךְ עֲזַרְיָה מִשֶּׁמֵּת יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּחַיֵּי אֲמַצְיָה אָבִיו, שֶׁאִם לֹא עָמַד עַד שֶׁמֵּת אָבִיו, נִמְצָא שֶׁלֹּא עָמַד עַד בִּשְׁנַת חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לְיָרָבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ, וְיָרָבְעָם מָלַךְ אַרְבָּעִים וְאַחַת, נִמְצָא שֶׁמֵּת יָרָבְעָם בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֶׁבַע לְעֻזִּיָּה, וְהֵיאַךְ הוּא אוֹמֵר בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה. אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ, עֻזִּיָּה וְיָרָבְעָם מָלְכוּ כְּאַחַת, אֶלָּא שֶׁיָּרָבְעָם מָלַךְ בְּחַיֵּי אָבִיו יְהוֹאָשׁ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, לְכָךְ הוּא אוֹמֵר וְיָרָבְעָם יָשַׁב עַל כִּסְאוֹ, שֶׁיָּשַׁב כְּבָר, וְעֻזִּיָּה עָמַד מִשֶּׁמֵּת יוֹאָשׁ, וּמָלַךְ יָרָבְעָם מַלְכוּת שְׁלֵמָה. וּבְסֵדֶר עוֹלָם רָאִיתִי, שֶׁיָּרָבְעָם מָלַךְ בְּחַיֵּי אָבִיו שָׁנָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם שִׁבּוּשׁ הַסּוֹפְרִים הוּא, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְיַשֵּׁב בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה לַעֲזַרְיָה מָלַךְ זְכַרְיָה, אֶלָּא בְּעִנְיָן זֶה.

ט׳ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבֹתָיו לֹא סָר מֵחַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל׃

י׳ וַיִּקְשֹׁר עָלָיו שַׁלֻּם בֶּן־יָבֵשׁ וַיַּכֵּהוּ קִבְלְעָם וַיְמִיתֵהוּ וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו׃

> **וַיַּכֵּהוּ קִבְלְעָם.** (תַּרְגּוּם:) וּמְחָהִי קֶדֶם עַמָּא, לְעֵינֵי הָעָם.

י״א וְיֶתֶר דִּבְרֵי זְכַרְיָה הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃

י״ב הִוא דְבַר־יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶל־יֵהוּא לֵאמֹר בָּנַי רְבִיעִים יֵשְׁבוּ לְךָ עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל וַיְהִי־כֵן׃ {פ}

> **וַיְהִי כֵן.** לֹא שֶׁהָיְתָה כְּדַאי מַלְכוּתוֹ לִמְשֹׁךְ כָּל כָּךְ, אֶלָּא לְקַיֵּם דִּבּר מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי וְגוֹ׳.

י״ג שַׁלּוּם בֶּן־יָבֵישׁ מָלַךְ בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וָתֵשַׁע שָׁנָה לְעֻזִּיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ יָרֵחֳמַיִם בְּשֹׁמְרוֹן׃

י״ד וַיַּעַל מְנַחֵם בֶּן־גָּדִי מִתִּרְצָה וַיָּבֹא שֹׁמְרוֹן וַיַּךְ אֶת־שַׁלּוּם בֶּן־יָבֵישׁ בְּשֹׁמְרוֹן וַיְמִיתֵהוּ וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו׃

ט״ו וְיֶתֶר דִּבְרֵי שַׁלּוּם וְקִשְׁרוֹ אֲשֶׁר קָשָׁר הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃

ט״ז אָז יַכָּה־מְנַחֵם אֶת־תִּפְסַח וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־גְּבוּלָיְהָ֫ מִתִּרְצָה כִּי לֹא פָתַח וַיַּךְ אֹתָ֫ת כָּל־הָהָרוֹתַ֫יִךְ בְּקֵעַ׃ {פ}

> **כִּי לֹא פָתַח.** שֹׁר הָעִיר לֹא פָתַח לוֹ אֶת הָעִיר, לְקַבְּלוֹ לְמֶלֶךְ עֲלֵיהֶם.
>
> **הָהָרוֹתַיִךְ.** אֶת הַנָּשִׁים הָהָרוֹת שָׁבָּה, בְּקֵעַ.

י״ז בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וָתֵשַׁע שָׁנָה לַעֲזַרְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ מְנַחֵם בֶּן־גָּדִי עַל־יִשְׂרָאֵל עֶשֶׂר שָׁנִים בְּשֹׁמְרוֹן׃

י״ח וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא סָר מֵעַל חַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר־הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל כָּל־יָמָיו׃

י״ט בָּא פּוּל מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל־הָאָרֶץ וַיִּתֵּן מְנַחֵם לְפוּל אֶלֶף כִּכַּר־כֶּסֶף לִהְיוֹת יָדָיו אִתּוֹ לְהַחֲזִיק הַמַּמְלָכָה בְּיָדוֹ׃

כ׳ וַיֹּצֵא מְנַחֵם אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־גִּבּוֹרֵי הַחַיִל לָתֵת לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים כֶּסֶף לְאִישׁ אֶחָד וַיָּשָׁב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְלֹא־עָמַד שָׁם בָּאָרֶץ׃

כ״א וְיֶתֶר דִּבְרֵי מְנַחֵם וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃

כ״ב וַיִּשְׁכַּב מְנַחֵם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ פְּקַחְיָה בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ {פ}

כ״ג בִּשְׁנַת חֲמִשִּׁים שָׁנָה לַעֲזַרְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ פְּקַחְיָה בֶן־מְנַחֵם עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן שְׁנָתָיִם׃

כ״ד וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא סָר מֵחַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל׃

כ״ה וַיִּקְשֹׁר עָלָיו פֶּקַח בֶּן־רemַלְיָהוּ שָׁלִישׁוֹ וַיַּכֵּהוּ בְשֹׁמְרוֹן בְּאַרְמוֹן בֵּית־[הַמֶּלֶךְ] (מלך) אֶת־אַרְגֹּב וְאֶת־הָאַרְיֵה וְעִמּוֹ חֲמִשִּׁים אִישׁ מִבְּנֵי גִלְעָדִים וַיְמִתֵהוּ וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו׃

> **שָׁלִישׁוֹ.** גִּבּוֹר שֶׁלּוֹ.
>
> **אֶת אַרְגֹּב וְאֶת הָאַרְיֵה.** כָּל אַרְגּוֹב לְשׁוֹן פַּלְטִין הַחֲשׁוּבִין, וְכָל ׳טַרְכּוֹנִין׳ בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, פַּלְטִין הַחֲשׁוּבִין לַמַּלְכוּת. בָּאַרְמוֹן הַגָּדוֹל אֲשֶׁר אֵצֶל הָאַרְגּוֹב.
>
> **וְאֶת הָאַרְיֵה.** יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָיָה אַרְיֵה שֶׁל זָהָב עוֹמֵד בְּאוֹתוֹ אַרְמוֹן.

כ״ו וְיֶתֶר דִּבְרֵי פְקַחְיָה וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

כ״ז בִּשְׁנַת חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה לַעֲזַרְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ פֶּקַח בֶּן־רemַלְיָהוּ עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן עֶשְׂרִים שָׁנָה׃

כ״ח וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא סָר מִן־חַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל׃

כ״ט בִּימֵי פֶּקַח מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בָּא תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיִּקַּח אֶת־עִיּוֹן וְאֶת־אָבֵל בֵּית־מַעֲכָה וְאֶת־יָנוֹחַ וְאֶת־קֶדֶשׁ וְאֶת־חָצוֹר וְאֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־הַגָּלִילָה כֹּל אֶרֶץ נַפְתָּלִי וַיַּגְלֵם אַשּׁוּרָה׃

ל׳ וַיִּקְשֹׁר־קֶשֶׁר הוֹשֵׁעַ בֶּן־אֵלָה עַל־פֶּקַח בֶּן־רemַלְיָהוּ וַיַּכֵּהוּ וַיְמִיתֵהוּ וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים לְיוֹתָם בֶּן־עֻזִּיָּה׃

> **בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים לְיוֹתָם.** הָיָה לוֹ לוֹמַר בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְאָחָז, שֶׁהֲרֵי כָּל יְמֵי מַלְכוּת יוֹתָם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אֶלָּא לְפִי שֶׁהָיָה אָחָז רָשָׁע, רָצָה הַכָּתוּב לִמְנוֹתָם לְיוֹתָם בַּקֶּבֶר, וְלֹא לְאָחָז בַּחַיִּים, כָּךְ הוּא בְּסֵדֶר עוֹלָם.

ל״א וְיֶתֶר דִּבְרֵי־פֶקַח וְכֹל־אֲשֶׁר עָשָׂה הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

ל״ב בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְפֶקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ יוֹתָם בֶּן־עֻזִּיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה׃

ל״ג בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ יְרוּשָׁא בַּת־צָדוֹק׃

ל״ד וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה עֻזִּיָּהוּ אָבִיו עָשָׂה׃

ל״ה רַק הַבָּמוֹת[לֹא סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת הוּא בָּנָה אֶת־שַׁעַר בֵּית־יְהוָה הָעֶלְיוֹן׃

ל״ו וְיֶתֶר דִּבְרֵי יוֹתָם אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃

ל״ז בַּיָּמִים הָהֵם הֵחֵל יְהוָה לְהַשְׁלִיחַ[בִּיהוּדָה רְצִין מֶלֶךְ אֲרָם וְאֶת פֶּקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ׃

> **בַּיָּמִים הָהֵם.** בְּסוֹף יָמָיו שֶׁל יוֹתָם.
>
> **לְהַשְׁלִיחַ.** לְגָרוֹת.

ל״ח וַיִּשְׁכַּב יוֹתָם[עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר[עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ אָחָז בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ {פ}

פרק ט״ז

א׳ בִּשְׁנַת[שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְפֶקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ מָלַךְ אָחָז בֶּן־יוֹתָם מֶלֶךְ יְהוּדָה׃

ב׳ בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה[אָחָז בְּמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְלֹא־עָשָׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהָיו כְּדָוִד אָבִיו׃

ג׳ וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וְגַם אֶת־בְּנוֹ[הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ כְּתֹעֲבוֹת[הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה[אֹתָם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

ד׳ וַיִּזְבַּח וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃

ה׳ אָז יַעֲלֶה רְצִין מֶלֶךְ־אֲרָם וּפֶקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם לַמִּלְחָמָה וַיָּצֻרוּ עַל־אָחָז וְלֹא יָכְלוּ לְהִלָּחֶם׃

ו׳ בָּעֵת הַהִיא הֵשִׁיב רְצִין מֶלֶךְ־אֲרָם אֶת־אֵילַת[לַאֲרָם וַיְנַשֵּׁל אֶת־הַיְהוּדִים מֵאֵילוֹת (וארמים) [וַאֲדֹמִים] בָּאוּ אֵילַת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

ז׳ וַיִּשְׁלַח אָחָז מַלְאָכִים אֶל־תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר מֶלֶךְ־אַשּׁוּר[לֵאמֹר עַבְדְּךָ וּבִנְךָ אֲנִי עֲלֵה וְהוֹשִׁעֵנִי מִכַּף מֶלֶךְ־אֲרָם וּמִכַּף[מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הַקּוֹמִים עָלָי׃

ח׳ וַיִּקַּח אָחָז אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב הַנִּמְצָא[בֵּית יְהוָה וּבְאֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח לְמֶלֶךְ־אַשּׁוּר שֹׁחַד׃

ט׳ וַיִּשְׁמַע אֵלָיו[מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיַּעַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶל־דַּמֶּשֶׂק[וַיִּתְפְּשֶׂהָ וַיַּגְלֶהָ קִירָה וְאֶת־רְצִין הֵמִית׃

> **וַיַּגְלֶהָ קִירָה.** אֶת הָעָם אֲשֶׁר בָּהּ, הִגְלָה לְמָדִינָה שֶׁשְּׁמָהּ קִיר.

י׳ וַיֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ אָחָז לִקְרַאת תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר מֶלֶךְ־אַשּׁוּר[דַּמֶּשֶׂק וַיַּרְא אֶת־הַמִּזְבַּח אֲשֶׁר בְּדַמֶּשֶׂק וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אָחָז אֶל־אוּרִיָּה הַכֹּהֵן אֶת־דְּמוּת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־תַּבְנִיתוֹ לְכֹל־מַעֲשֵׂהוּ׃

י״א וַיָּבֵן אוּרִיָּה הַכֹּהֵן אֶת־הַמִּזְבֵּחַ כְּכָל אֲשֶׁר־שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אָחָז מִדַּמָּשֶׂק כֵּן עָשָׂה אוּרִיָּה הַכֹּהֵן עַד־בּוֹא הַמֶּלֶךְ־אָחָז מִדַּמָּשֶׂק׃

עַד בּוֹא. לִפְנֵי בּוֹא הַמֶּלֶךְ מִדַּמֶּשֶׂק.

י״ב וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ מִדַּמֶּשֶׂק וַיַּרְא הַמֶּלֶךְ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּקְרַב הַמֶּלֶךְ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעַל עָלָיו׃

י״ג וַיַּקְטֵר אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־מִנְחָתוֹ וַיַּסֵּךְ אֶת־נִסְכּוֹ וַיִּזְרֹק אֶת־דַּם־הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר־לוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃

י״ד וְאֵת הַמִּזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה וַיִּקְרַב מֵאֵת פְּנֵי הַבַּיִת מִבֵּין הַמִּזְבֵּחַ וּמִבֵּין בֵּית יְהוָה וַיִּתֵּן אֹתוֹ עַל־יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה׃

וְאֵת הַמִּזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וַיִּקְרַב וְגוֹ׳. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת מֹשֶׁה, שֶׁהֲרֵי נִגְנַז, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר מִזְבַּח אֲבָנִים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה וּקְרָאוֹ מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְקָרְבוֹ מִחַּיִּת לְוָיוֹת אֶלָּא אִם הוֹרְסוֹ, וַהֲרֵי שָׁנִינוּ: אֵשׁ שֶׁיָּרְדָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה לֹא נִסְתַּלְּקָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, עַד שֶׁבָּא מְנַשֶּׁה וְסִלְּקָהּ, שֶׁהוּא הָרַס אֶת הַמִּזְבֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּאַגָּדַת חֵלֶק. אֵין לִי לְפָרֵשׁ מִזְבֵּחַ זֶה, אֶלָּא בְּכִיּוֹרוֹת וּמְכוֹנוֹת שֶׁל נְחשֶׁת, שֶׁהָיוּ צָרְכֵי מִזְבֵּחַ, וְהָיוּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ הַקָּדֵשׁ, וּכְשֶׁעָשָׂה אָחָז אֶת הַמִּזְבֵּחַ לַעֲבוֹדָה זָרָה, סִלֵּק אֶת הַכִּיּוֹר וְהִקְרִיבוֹ לְצַד אַחֵר מֵאֵת פְּנֵי הַבַּיִת, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּין הַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה וּבֵין בֵּית ה׳, וַיִּתֵּן אוֹתוֹ אֵצֶל מִזְבַּח הַקֹּדֶשׁ צָפוֹנָה. וּמָצִינוּ שֶׁפָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ דִּגְמָתוֹ: וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ אֵצֶל מִזְבַּח הַנְּחשֶׁת, מִזְבַּח הַנְּחשֶׁת מִי הָיָה, אָמַר לָהֶם הִתְחִילוּ מִמָּקוֹם שֶׁאוֹמְרִין שִׁירָה לְפָנַי. חֲרִי כָּאן לִכְלֵי שִׁיר שֶׁל נְחשֶׁת, קְרָאוֹ מִזְבֵּחַ.

ט״ו (ויצוהו) [וַיְצַוֶּה] הַמֶּלֶךְ־אָחָז אֶת־אוּרִיָּה הַכֹּהֵן לֵאמֹר עַל הַמִּזְבֵּחַ הַגָּדוֹל הַקְטֵר אֶת־עֹלַת־הַבֹּקֶר וְאֶת־מִנְחַת הָעֶרֶב וְאֶת־עֹלַת הַמֶּלֶךְ וְאֶת־מִנְחָתוֹ וְאֵת עֹלַת כָּל־עַם הָאָרֶץ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם וְכָל־דַּם עֹלָה וְכָל־דַּם־זָבַח עָלָיו תִּזְרֹק וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת יִהְיֶה־לִּי לְבַקֵּר׃

לְבַקֵּר. לִפְרָקִים, לִכְשֶׁיֵּעָלֶה בְּלִבִּי לְבַקְּרוֹ.

ט״ז וַיַּעַשׂ אוּרִיָּה הַכֹּהֵן כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה הַמֶּלֶךְ אָחָז׃

י״ז וַיְקַצֵּץ הַמֶּלֶךְ אָחָז אֶת־הַמִּסְגְּרוֹת הַמְּכוֹנֹת וַיָּסַר מֲעֲלֵיהֶם (ואת) [וְאֶת־]הַכִּיֹּר וְאֶת־הַיָּם הוֹרִד מֵעַל הַבָּקָר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהוּ וַיִּתֵּן אֹתוֹ עַל מַרְצֶפֶת אֲבָנִים׃

אֶת הַמִּסְגְּרוֹת הַמְּכֹנוֹת. אִיצְטַבְּלָאוֹת שֶׁהַמְּכוֹנוֹת עֲשׂוּיוֹת עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּכוֹנוֹת מִסְגְּרוֹת לָהֶם.

י״ח וְאֶת־[מוּסַךְ] (מיסך) הַשַּׁבָּת אֲשֶׁר־בָּנוּ בַבַּיִת וְאֶת־מְבוֹא הַמֶּלֶךְ הֶחִיצוֹנָה הֵסֵב בֵּית יְהוָה מִפְּנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃

מוּסַךְ הַשַּׁבָּת. גַּג אֹהֶל עָשׂוּי לְצֵל, לָשֶׁבֶת תַּחְתָּיו בָּעֲזָרָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת.

וְאֶת מְבוֹא הַמֶּלֶךְ. שֶׁהָיָה בָּא בוֹ מִבֵּיתוֹ לְבֵית ה׳ דֶּרֶךְ הַחוּץ, הֵסֵב אוֹתוֹ בְּמָקוֹם הֶצְנֵעַ, מִפְּנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר שֶׁלֹּא יַחֲמֹד אוֹתָן הַכֵּלִים, וְגַם אֶת הַמָּבוֹא הֵסֵב, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ לְהֶחָבֵא, וְיִבָּרח בְּהֶצְנֵעַ.

י״ט וְיֶתֶר דִּבְרֵי אָחָז אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃

כ׳ וַיִּשְׁכַּב אָחָז עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ חִזְקִיָּהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ {פ}

פרק י״ז

א׳ בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ הוֹשֵׁעַ בֶּן־אֵלָה בְּשֹׁמְרוֹן עַל־יִשְׂרָאֵל תֵּשַׁע שָׁנִים׃

בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז וְגוֹ׳. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁמָּלַךְ הוֹשֵׁעַ בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְאָחָז הָרַג אֶת פֶּקַח וּמָלַךְ תַּחְתָּיו, וּכְשֶׁתִּבְדֹּק בִּשְׁנוֹת פֶּקַח תִּמְצָא כֵן, וְגַם אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁלֹּא מָלַךְ אֶלָּא תֵּשַׁע שָׁנִים, שֶׁהֲרֵי מָלַךְ מִשְּׁנַת אַרְבַּע לְאָחָז עַד שְׁנַת שֵׁשׁ לְחִזְקִיָּהוּ שׁוֹמְרוֹן, הֲרֵי יוֹתֵר מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר תֵּשַׁע שָׁנִים, מְשֻׁמָּרַד בְּמֶלֶךְ אַשּׁוּר, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּסֵדֶר עוֹלָם. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁבִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז הִתְחִיל לִמְרֹד, שֶׁאִם כֵּן תִּמְצָא אֶת שְׁנֵי מִרְדּוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים בִּימֵי אָחָז, וְשֵׁשׁ שָׁנִים בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ הֲרֵי אַחַת עֶשְׂרֵה, וְכָאן הוּא אוֹמֵר תֵּשַׁע, לֹא הַזְכַּר שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז אֶלָּא לְעִנְיַן מִקְרָא שֶׁל אַחֲרָיו: עָלָיו עָלָה שַׁלְמַנְאסָר וגו׳, שֶׁבִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז עָלָה סַנְחֵרִיב עַל הוֹשֵׁעַ, וְהִגְלָה לְאוֹתָן שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְכָךְ

שָׁנִינוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם, וּמִקְרָא כָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וַיָּעַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶת רוּחַ פּוּל מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיִּגְלֶם לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי, וְלֹא פֵּרֵשׁ בְּאֵיזֶה זְמַן, וְכָאן פֵּרֵשׁ שֶׁבִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז הָיָה. שָׁלֹשׁ גָּלֻיּוֹת גָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים לְפֶקַח, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְמַעְלָה: בָּא תִּגְלַת פַּלְאסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיִּקַּח אֶת עִיּוֹן וְאֶת (דָּן) [אָבֵל] וְגוֹ' כָּל אֶרֶץ נַפְתָּלִי וַיַּגְלֵם אַשּׁוּרָה, וְזֶה הָיָה שְׁנַת הָאַרְבַּע לְאָחָז, שֶׁהָיָה שְׁמוֹנֶה שָׁנִים וּבָא עֲלֵיהֶם, שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז, וְהִגְלָם לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי, וּכְשֶׁרָאָה הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה מָרַד בּוֹ וְשָׁלַח מַלְאָכִים אֶל סוֹא מֶלֶךְ מִצְרַיִם, שָׁהָה שְׁמוֹנֶה שָׁנִים, וּבָא וְצָר עַל שׁוֹמְרוֹן, וְנִלְכְּדָה לְקֵץ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְגָלוּ כֵּלָּן, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקֵל אַרְצָה זְבֻלוּן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי, הֵקֵל אַף בַּשְּׁנִיָּה, שֶׁלֹּא הִגְלָה אֶלָּא שְׁנֵי הַשְּׁבָטִים, אֲבָל הָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד, טִיאֵט אֶת הַכֹּל, כְּזֶה שֶׁמְּכַבֵּד אֶת הַבַּיִת. וּמִכָּל מָקוֹם לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁכָּתַב כָּאן אֶת מִנְיַן שְׁנֵי מִרְדּוֹ תֵּשַׁע שָׁנִים, לֹא מָרַד בּוֹ עַד שְׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה לְאָחָז, שֶׁהֲרֵי אָחָז מָלַךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, שָׁלֹשׁ שָׁנִים שֶׁל אָחָז הָיָה הַמֶּרֶד, וְשֵׁשׁ שָׁנִים בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ.

ב׳ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה רַק לֹא כְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו׃

רַק לֹא כְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁבִּטֵּל פָּרְדֵּיסָאוֹת שֶׁיָּשְׁבוּ מִימֵי יָרָבְעָם עַל הַדְּרָכִים, לִשְׁמֹר שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל, וְזֶה בִּטְלָן, לְפִי שֶׁגָּלוּ עֶגְלֵי הַזָּהָב כְּבָר בִּשְׁתֵּי גָּלֻיּוֹת, בְּגָלוּת רִאשׁוֹנָה, וַיִּקַּח אֶת עִיּוֹן וְאֶת דָּן, הִגְלָה עֶגֶל שֶׁבְּדָן, וּבַשְּׁנִיָּה כְּשֶׁגָּלוּ רְאוּבֵן וְגָד, נָטַל עֶגֶל שֶׁבְּבֵית אֵל, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: גַּם אוֹתוֹ לְאַשּׁוּר יוּבָל. וּלְפִי שֶׁבִּטְּלוּ פָּרְדֵּיסָאוֹת וְהֵם נִמְנְעוּ מִלַּעֲלוֹת לָרֶגֶל, לְפִיכָךְ נֶחְתַּם גְּזַר דִּינָם לִגְלוֹת בְּיָמָיו, שֶׁעַד עַכְשָׁיו תָּלוּ הַקַּלְקָלָה בְּמַלְכֵיהֶם, וְעַתָּה לֹא הָיָה בְּמִי לִתְלוֹת, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֵרִי: כִּי עַתָּה הַזְנֵית אֶפְרַיִם נִטְמָא יִשְׂרָאֵל, עַתָּה נִגְלִית רַעְתְּכֶם.

ג׳ עָלָיו עָלָה שַׁלְמַנְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיְהִי־לוֹ הוֹשֵׁעַ עֶבֶד וַיָּשֶׁב לוֹ מִנְחָה׃

ד׳ וַיִּמְצָא מֶלֶךְ־אַשּׁוּר בְּהוֹשֵׁעַ קֶשֶׁר אֲשֶׁר שָׁלַח מַלְאָכִים אֶל־סוֹא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְלֹא־הֶעֱלָה מִנְחָה לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר כְּשָׁנָה בְשָׁנָה וַיַּעְצְרֵהוּ מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיַּאַסְרֵהוּ בֵּית כָּלְא׃

ה׳ וַיַּעַל מֶלֶךְ־אַשּׁוּר בְּכָל־הָאָרֶץ וַיַּעַל שֹׁמְרוֹן וַיָּצַר עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ שָׁנִים׃

ו׳ בִּשְׁנַת הַתְּשִׁעִית לְהוֹשֵׁעַ לָכַד מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת־שֹׁמְרוֹן וַיָּגֶל אֶת־יִשְׂרָאֵל אַשּׁוּרָה וַיֹּשֶׁב אוֹתָם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי׃ {פ}

בִּשְׁנַת הַתְּשִׁעִית. לְמִרְדּוֹ שֶׁל הוֹשֵׁעַ.

וַיָּגֶל אֶת יִשְׂרָאֵל. וַיַּגְלֶה אֶת יִשְׂרָאֵל, וְזֶה שִׁעוּר כָּל תֵּבָה שֶׁפֹּעַל שֶׁלָּהּ בְּהֵ״א, כְּגוֹן: ׳פָּנָה׳ ׳בָּנָה׳ ׳גָּלָה׳ ׳זָנָה׳ ׳רָבָה׳, כְּשֶׁבָּא לָתֵת בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה וָא״ו יו״ד, אִם הַמִּלָּה מוּסֶבֶת עַל הַפֹּעַל, תְּהֵא הֵ״א נְקוּדָה בְּחִירִ״ק, כְּגוֹן: וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ; וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה: וַיִּגֶל יְהוּדָה מֵעַל אַדְמָתוֹ: וַתֵּלֶךְ וַתֵּזֶן גַּם הִיא: וַיֵּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד. וְאִם הוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן מַפְעִיל, תְּהֵא הֵ״א נְקוּדָה בְּסֶגו״ל, כְּגוֹן: וַיַּפֶן וָנֶב אֶל וָנֶב: וַיַּגֶל אֶת יִשְׂרָאֵל אַשּׁוּרָה: וַיַּזֶן אֶת יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם: וַיֶּרֶב בְּבַת יְהוּדָה תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה.

ז׳ וַיְהִי כִּי־חָטְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַמַּעֲלֶה אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִתַּחַת יַד פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וַיִּירְאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים׃

ח׳ וַיֵּלְכוּ בְּחֻקּוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָשׂוּ׃

ט׳ וַיְחַפְּאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא־כֵן עַל־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּבְנוּ לָהֶם בָּמוֹת בְּכָל־עָרֵיהֶם מִמִּגְדַּל נוֹצְרִים עַד־עִיר מִבְצָר׃

וַיְחַפְּאוּ. בְּדָאוּ, פִּתְרוֹנוֹ לְפִי עִנְיָנוֹ.

מִמִּגְדַּל נוֹצְרִים. שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְהַעֲמִיד צוֹפֶה לִנְצֹר, בְּכָל בַּיִת גָּבוֹהַּ הֶעֱמִידוּ עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים.

עַד עִיר מִבְצָר. כְּמוֹ מִקָּטֹן וְעַד גָּדוֹל.

י׳ וַיַּצֵּבוּ לָהֶם מַצֵּבוֹת וַאֲשֵׁרִים עַל כָּל־גִּבְעָה גְבֹהָה וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃

י״א וַיְקַטְּרוּ־שָׁם בְּכָל־בָּמוֹת כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־הָגְלָה יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲשׂוּ דְּבָרִים רָעִים לְהַכְעִיס אֶת־יְהוָה׃

י״ב וַיַּעַבְדוּ הַגִּלֻּלִים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם לֹא תַעֲשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃

י״ג וַיַּעַד יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה בְּיַד כָּל־נְבִיאֵי [נביאו] כָל־חֹזֶה לֵאמֹר שֻׁבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְשִׁמְרוּ מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־אֲבֹתֵיכֶם וַאֲשֶׁר שָׁלַחְתִּי אֲלֵיכֶם בְּיַד עֲבָדַי הַנְּבִיאִים׃

> **וַיַּעַד ה׳.** הִתְרָה בָּהֶם.
>
> **נְבִיאֵי כָל חֹזֶה.** נְבִיאֵי כָּל חָזוֹן, יֵשׁ חוֹזֶה שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ: וְעִם שְׁאוֹל עָשִׂינוּ חוֹזֶה.

י״ד וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם כְּעֹרֶף אֲבוֹתָם אֲשֶׁר לֹא הֶאֱמִינוּ בַּיהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃

ט״ו וַיִּמְאָסוּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־אֲבוֹתָם וְאֵת עֲדוֹתָיו אֲשֶׁר הֵעִיד בָּם וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ וְאַחֲרֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת כָּהֶם׃

ט״ז וַיַּעַזְבוּ אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה (שנים) [שְׁנַיִם] עֲגָלִים וַיַּעֲשׂוּ אֲשֵׁירָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם וַיַּעַבְדוּ אֶת־הַבָּעַל׃

> **שְׁנֵי עֲגָלִים.** בְּבֵית אֵל וּבְדָן.
>
> **אֶת הַבָּעַל.** עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשְּׁמָהּ בַּעַל.

י״ז וַיַּעֲבִירוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם בָּאֵשׁ וַיִּקְסְמוּ קְסָמִים וַיְנַחֲשׁוּ וַיִּתְמַכְּרוּ לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ׃

> **וַיִּתְמַכְּרוּ.** מָכְרוּ עַצְמָן לְכָךְ.

י״ח וַיִּתְאַנַּף יְהוָה מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל וַיְסִרֵם מֵעַל פָּנָיו לֹא נִשְׁאַר רַק שֵׁבֶט יְהוּדָה לְבַדּוֹ׃

> **וַיְסִרֵם מֵעַל פָּנָיו.** שֶׁגָּלוּ עִם הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה.

י״ט גַּם־יְהוּדָה לֹא שָׁמַר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיֵּלְכוּ בְּחֻקּוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָשׂוּ׃

כ׳ וַיִּמְאַס יְהוָה בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל וַיְעַנֵּם וַיִּתְּנֵם בְּיַד־שֹׁסִים עַד אֲשֶׁר הִשְׁלִיכָם מִפָּנָיו׃

כ״א כִּי־קָרַע יִשְׂרָאֵל מֵעַל־בֵּית דָּוִד וַיַּמְלִיכוּ אֶת־יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט (וידא) [וַיִּדַּח] יָרָבְעָם אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְהֶחֱטִיאָם חֲטָאָה גְדוֹלָה׃

כ״ב וַיֵּלְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל־חַטֹּאות יָרָבְעָם אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא־סָרוּ מִמֶּנָּה׃

כ״ג עַד אֲשֶׁר־הֵסִיר יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעַל פָּנָיו כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד כָּל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים וַיִּגֶל יִשְׂרָאֵל מֵעַל אַדְמָתוֹ אַשּׁוּרָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ {פ}

> **וַיִּגֶל יִשְׂרָאֵל.** זֶה נָקוּד בְּחִירִ״ק, שֶׁהוּא לְשׁוֹן גָּלָה, וְאֵינוֹ לְשׁוֹן הִגְלָה.

כ״ד וַיָּבֵא מֶלֶךְ־אַשּׁוּר מִבָּבֶל וּמִכּוּתָה וּמֵעַוָּא וּמֵחֲמָת וּסְפַרְוַיִם וַיֹּשֶׁב בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן תַּחַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְשׁוּ אֶת־שֹׁמְרוֹן וַיֵּשְׁבוּ בְּעָרֶיהָ׃

כ״ה וַיְהִי בִּתְחִלַּת שִׁבְתָּם שָׁם לֹא יָרְאוּ אֶת־יְהוָה וַיְשַׁלַּח יְהוָה בָּהֶם אֶת־הָאֲרָיוֹת וַיְהִיוּ הֹרְגִים בָּהֶם׃

> **לֹא יָרְאוּ אֶת ה׳.** אַף עַל פִּי שֶׁהָעַמִּים עוֹבְדֵי גִּלּוּלִים הֵם יְרֵאִים מִפָּנָיו, וְקָרוּ לוֹ אֱלָהָא דֶּאֱלָהַיָּא, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וּשְׁמִי נוֹרָא בַּגּוֹיִם, וְאֵלּוּ לֹא יְרֵאוּנִי, כִּי אָמְרוּ אִלּוּ הָיְתָה בּוֹ יִרְאָה לֹא נָתַן עִמּוֹ לְגָלוּת.

כ״ו וַיֹּאמְרוּ לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר לֵאמֹר הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלִיתָ וַתּוֹשֶׁב בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן לֹא יָדְעוּ אֶת־מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ וַיְשַׁלַּח־בָּם אֶת־הָאֲרָיוֹת וְהִנָּם מְמִיתִים אוֹתָם כַּאֲשֶׁר־אֵינָם יְדְעִים אֶת־מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ׃

כ״ז וַיִּצַּו מָלְךְ־אַשּׁוּר לֵאמֹר הֹלִיכוּ שָׁמָּה אֶחָד מֵהַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הִגְלִיתֶם מִשָּׁם וְיֵלְכוּ וְיָשְׁבוּ שָׁם וְיֹרֵם אֶת־מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ׃

כ״ח וַיָּבֹא אֶחָד מֵהַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הִגְלוּ מִשֹּׁמְרוֹן וַיֵּשֶׁב בְּבֵית־אֵל וַיְהִי מוֹרֶה אֹתָם אֵיךְ יִירְאוּ אֶת־יְהוָה׃

כ״ט וַיִּהְיוּ עֹשִׂים גּוֹי גּוֹי אֱלֹהָיו וַיַּנִּיחוּ | בְּבֵית הַבָּמוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ הַשֹּׁמְרֹנִים גּוֹי גּוֹי בְּעָרֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם יֹשְׁבִים שָׁם׃

> **אֲשֶׁר עָשׂוּ הַשֹּׁמְרֹנִים.** יִשְׂרָאֵל בְּעוֹדָם שָׁם.
>
> **גּוֹי גּוֹי אֱלֹהָיו.** לְאַמָּה וְאַמָּה עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים בְּאַרְצָם, אַף כָּאן עָשׂוּ כֵּן כָּל גּוֹיֵי הָעִיר אֲשֶׁר הוֹרִישָׁם סַנְחֵרִיב שָׁם בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל.

ל׳ וְאַנְשֵׁי בָבֶל עָשׂוּ אֶת־סֻכּוֹת בְּנוֹת וְאַנְשֵׁי־כוּת עָשׂוּ אֶת־נֵרְגַל וְאַנְשֵׁי חֲמָת עָשׂוּ אֶת־אַשִׁימָא׃

> **סֻכּוֹת בְּנוֹת.** דְּמוּת תַּרְנְגֹלֶת עִם אֶפְרוֹחֶיהָ.
>
> **נֵרְגַל.** דְּמוּת תַּרְנְגוֹל.
>
> **אַשִׁימָא.** דְּמוּת תַּיִשׁ. וְכֵן קְרוּיִין בִּלְשׁוֹן כָּל אֵמָּה וְאֵמָּה, וְכֵן פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּסַנְהֶדְרִין.

ל״א וְהָעַוִּים עָשׂוּ נִבְחַז וְאֶת־תַּרְתָּק וְהַסְפַרְוִים שֹׂרְפִים אֶת־בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ לְאַדְרַמֶּלֶךְ וַעֲנַמֶּלֶךְ (אלה) [אֱלֹהֵי] (ספרים) [סְפַרְוָיִם]׃

> **נִבְחַז.** דְּמוּת כֶּלֶב.
>
> **תַּרְתָּק.** דְּמוּת חֲמוֹר.
>
> **לְאַדְרַמֶּלֶךְ.** דְּמוּת פֶּרֶד.
>
> **וַעֲנַמֶּלֶךְ.** דְּמוּת סוּס.

ל״ב וַיִּהְיוּ יְרֵאִים אֶת־יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִקְצוֹתָם כֹּהֲנֵי בָמוֹת וַיִּהְיוּ עֹשִׂים לָהֶם בְּבֵית הַבָּמוֹת׃

ל״ג אֶת־יְהוָה הָיוּ יְרֵאִים וְאֶת־אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים כְּמִשְׁפַּט הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הִגְלוּ אֹתָם מִשָּׁם׃

> **כְּמִשְׁפַּט הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלוּ אֹתָם מִשָּׁם.** אוֹתָם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁעוֹבְדִים הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלָן סַנְחֵרִיב וְאַכְלוּסָיו (אֶת אֵלּוּ) מִשָּׁם, הָיוּ אֵלּוּ עוֹבְדִין כָּאן.

ל״ד עַד הַיּוֹם הַזֶּה הֵם עֹשִׂים כַּמִּשְׁפָּטִים הָרִאשֹׁנִים אֵינָם יְרֵאִים אֶת־יְהוָה וְאֵינָם עֹשִׂים כְּחֻקָּתָם וּכְמִשְׁפָּטָם וְכַתּוֹרָה וְכַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר־שָׂם שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל׃

> **אֵינָם יְרֵאִים אֶת ה׳.** יִרְאָה שְׁלֵמָה כְּמִשְׁפַּט יִשְׂרָאֵל, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ מִיִּרְאַת הָאֲרָיוֹת, אֵין יִרְאָתָם אֶת ה׳ יִרְאָה שְׁלֵמָה (כְּמִשְׁפַּט יִשְׂרָאֵל), כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ וְהוֹלֵךְ, שֶׁאֵינָם עוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת בְּנֵי יַעֲקֹב, וְאֵינָם עוֹשִׂים כְּחֻקּוֹתָם וּכְמִשְׁפָּטָם שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת מִשֶּׁנִּתְגַּיְּרוּ, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁהוֹרָם הַכֹּהֵן, שֶׁהָיָה מִן הַשּׁוֹמְרוֹנִים, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה.

ל״ה וַיִּכְרֹת יְהוָה אִתָּם בְּרִית וַיְצַוֵּם לֵאמֹר לֹא תִירְאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְלֹא־תִשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וְלֹא תַעַבְדוּם וְלֹא תִזְבְּחוּ לָהֶם׃

> **וַיִּכְרֹת ה׳ אִתָּם בְּרִית.** כְּשֶׁנִּתַּן לָהֶם תּוֹרָה בְּהַר סִינַי.

ל״ו כִּי אִם־אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה אֹתוֹ תִירָאוּ וְלוֹ תִשְׁתַּחֲווּ וְלוֹ תִזְבְּחוּ׃

ל״ז וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַב לָכֶם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת כָּל־הַיָּמִים וְלֹא תִירְאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים׃

ל״ח וְהַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַתִּי אִתְּכֶם לֹא תִשְׁכָּחוּ וְלֹא תִירְאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים׃

ל״ט כִּי אִם־אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תִּירָאוּ וְהוּא־יַצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד כָּל־אֹיְבֵיכֶם׃

מ׳ וְלֹא שָׁמְעוּ כִּי אִם־כְּמִשְׁפָּטָם הָרִאשׁוֹן הֵם עֹשִׂים׃

מ״א וַיִּהְיוּ | הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְרֵאִים אֶת־יְהוָה וְאֶת־פְּסִילֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים גַּם־בְּנֵיהֶם | וּבְנֵי בְנֵיהֶם כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבֹתָם הֵם עֹשִׂים עַד הַיּוֹם הַזֶּה: {פ}

פרק י״ח

א׳ וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ לְהוֹשֵׁעַ בֶּן־אֵלָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ חִזְקִיָּה בֶּן־אָחָז מֶלֶךְ יְהוּדָה:

בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ. לְמִרְדּוֹ שֶׁל הוֹשֵׁעַ.

ב׳ בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ אֲבִי בַּת־זַכַרְיָה:

ג׳ וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה דָּוִד אָבִיו:

ד׳ הוּא | הֵסִיר אֶת־הַבָּמוֹת וְשִׁבַּר אֶת־הַמַּצֵּבֹת וְכָרַת אֶת־הָאֲשֵׁרָה וְכִתַּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־עָשָׂה מֹשֶׁה כִּי עַד־הַיָּמִים הָהֵמָּה הָיְוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ וַיִּקְרָא־לוֹ נְחֻשְׁתָּן:

וַיִּקְרָא לוֹ נְחֻשְׁתָּן. לְשׁוֹן בְּזָיוֹן, כְּלוֹמַר מַה צֹּרֶךְ בָּזֶה, אֵינוֹ אֶלָּא נְחַשׁ נְחשֶׁת.

ה׳ בַּיהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בָּטָח וְאַחֲרָיו לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּכֹל מַלְכֵי יְהוּדָה וַאֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו:

ו׳ וַיִּדְבַּק בַּיהוָה לֹא־סָר מֵאַחֲרָיו וַיִּשְׁמֹר מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

ז׳ וְהָיָה יְהוָה עִמּוֹ בְּכֹל אֲשֶׁר־יֵצֵא יַשְׂכִּיל וַיִּמְרֹד בְּמֶלֶךְ־אַשּׁוּר וְלֹא עֲבָדוֹ:

יַשְׂכִּיל. יַצְלִיחַ.

ח׳ הוּא־הִכָּה אֶת־פְּלִשְׁתִּים עַד־עַזָּה וְאֶת־גְּבוּלֶיהָ מִמִּגְדַּל נוֹצְרִים עַד־עִיר מִבְצָר: {פ}

ט׳ וַיְהִי בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ הִיא הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְהוֹשֵׁעַ בֶּן־אֵלָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עָלָה שַׁלְמַנְאֶסֶר מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל־שֹׁמְרוֹן וַיָּצַר עָלֶיהָ:

י׳ וַיִּלְכְּדֶהָ מִקְצַה שָׁלֹשׁ שָׁנִים בִּשְׁנַת־שֵׁשׁ לְחִזְקִיָּה הִיא שְׁנַת־תֵּשַׁע לְהוֹשֵׁעַ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נִלְכְּדָה שֹׁמְרוֹן:

י״א וַיֶּגֶל מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת־יִשְׂרָאֵל אַשּׁוּרָה וַיַּנְחֵם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי:

י״ב עַל | אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ אֶת־בְּרִיתוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא עָשׂוּ: {פ}

י״ג וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּה עָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת וַיִּתְפְּשֵׂם:

י״ד וַיִּשְׁלַח חִזְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֶל־מֶלֶךְ־אַשּׁוּר | לָכִישָׁה | לֵאמֹר | חָטָאתִי שׁוּב מֵעָלָי אֵת אֲשֶׁר־תִּתֵּן עָלַי אֶשָּׂא וַיָּשֶׂם מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל־חִזְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כִּכַּר־כֶּסֶף וּשְׁלֹשִׁים כִּכַּר זָהָב:

ט״ו וַיִּתֵּן חִזְקִיָּה אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵּית־יְהוָה וּבְאֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ:

ט״ז בָּעֵת הַהִיא קִצַּץ חִזְקִיָּה אֶת־דַּלְתוֹת הֵיכַל יְהוָה וְאֶת־הָאֲמֻנוֹת אֲשֶׁר צִפָּה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּתְּנֵם לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר: {פ}

קִצַּץ. אֶת הַדְּלָתוֹת שֶׁהָיָה שֶׁל זָהָב.

וְאֶת הָאֹמְנוֹת. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וְיַת סְקוֹפְיָא, אִיסְקוּפוֹת.

י״ז וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת־תַּרְתָּן וְאֶת־רַב־סָרִיס | וְאֶת־רַבְשָׁקֵה מִן־לָכִישׁ אֶל־הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ בְּחַיִל כָּבֵד יְרוּשָׁלַ͏ִם וַיַּעֲלוּ וַיָּבֹאוּ יְרוּשָׁלַ͏ִם וַיַּעֲלוּ וַיָּבֹאוּ וַיַּעֲמְדוּ֙ בִּתְעָלַת֙ הַבְּרֵכָה הָעֶלְיוֹנָה אֲשֶׁר֙ בִּמְסִלַּ֣ת שְׂדֵ֔ה כֹּבֵ֖ס:

אֶת תַּרְתָּן וְאֶת רַב סָרִיס. לְמַדְנוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם, שֶׁלֹּא בָּאוּ שְׁלָשְׁתָּם יַחַד, אֶלָּא רַבְשָׁקֵה לְבַדּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר יְשַׁעְיָהוּ וְתַרְתָּן וְרַב סָרִיס בָּאוּ בִּשְׁלִיחוּת שְׁנֵיָּה, כְּשֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה עַל תִּרְהָקָה מֶלֶךְ כּוּשׁ, וַיִּשְׁמַע וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל חִזְקִיָּהוּ וְגוֹ׳.

בִּתְעָלַת. פוסקיר״ה בְּלַעַ״ז, בְּרֵכָה שֶׁעוֹשִׂין לְבֵיבְרֵי דָּגִים.

שְׂדֵה כוֹבֵס. שָׂדֶה שֶׁהַכּוֹבְסִין שׁוֹטְחִין בּוֹ בְּגָדִים, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: חֶקֶל מַשְׁטַח קַצְרַיָּא.

י״ח וַיִּקְרְאוּ֙ אֶל־הַמֶּ֔לֶךְ וַיֵּצֵ֥א אֲלֵהֶ֖ם אֶלְיָקִ֣ים בֶּן־חִלְקִיָּ֑הוּ אֲשֶׁ֥ר עַל־הַבָּ֖יִת וְשֶׁבְנָ֣ה הַסֹּפֵ֑ר וְיוֹאָ֥ח בֶּן־אָסָ֖ף הַמַּזְכִּֽיר:

הַמַּזְכִּיר. אֵיזֶה מִשְׂפָּט בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ רִאשׁוֹן, שֶׁיִּפְסְקֻנוּ רִאשׁוֹן.

י״ט וַיֹּ֣אמֶר אֲלֵיהֶ֗ם רַבְשָׁקֵה֙ אִמְרוּ־נָ֣א אֶל־חִזְקִיָּ֔הוּ כֹּה־אָמַ֥ר הַמֶּ֖לֶךְ הַגָּד֑וֹל מֶ֣לֶךְ אַשּׁ֔וּר מֶ֥ה הַבִּטָּח֖וֹן הַזֶּ֥ה אֲשֶׁר־בָּטָֽחְתָּ:

כ׳ אָמַ֣רְתָּ אַךְ־דְּבַר־שְׂפָתַ֗יִם עֵצָ֤ה וּגְבוּרָה֙ לַמִּלְחָמָ֔ה עַתָּ֖ה עַל־מִ֣י בָטַ֑חְתָּ כִּי֙ מָרַ֣דְתָּ בִּֽי:

אָמַרְתָּ אַךְ דְּבַר שְׂפָתַיִם וְגוֹ׳. אָמַרְתָּ עַד הֵנָּה לֹא אֶעֱבֹד לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר, אַךְ דְּבַר שְׂפָתַיִם הָיָה, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא יֵצֵא מִמְּקוֹמוֹ לָבֹא עָלֶיךָ, לֹא הֵצַרְכְתָּ לְעֵצָה וּגְבוּרָה, אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁיָּצָא וּבָא, עֵצָה וּגְבוּרָה אַתָּה צָרִיךְ לַמִּלְחָמָה הַזֹּאת, עַתָּה אֱמֹר עַל מִי בָטַחְתָּ.

כ״א עַתָּ֣ה הִנֵּ֤ה בָטַחְתָּ֙ לְךָ֔ עַל־מִשְׁעֶנֶ֥ת הַקָּנֶ֛ה הָרָצ֥וּץ הַזֶּ֖ה עַל־מִצְרַ֑יִם אֲשֶׁ֤ר יִסָּמֶךְ֙ אִ֣ישׁ עָלָ֔יו וּבָ֖א בְּכַפּ֑וֹ וּנְקָבָ֣ה כֵן פַּרְעֹ֔ה מֶ֖לֶךְ־מִצְרַ֥יִם לְכָל־הַבֹּטְחִ֖ים עָלָֽיו:

וּבָא בְּכַפּוֹ. כְּשֶׁאָדָם נִסְמָךְ עַל מִשְׁעֶנֶת קָנֶה רָצוּץ שֶׁנִּשְׁבַּר בְּיָדוֹ, בָּאִין רָאשֵׁי הַקְּרוּמִיּוֹת וְנוֹקְבִין אֶת כַּפּוֹ.

כ״ב וְכִֽי־תֹאמְר֣וּן אֵלַ֔י אֶל־יְהוָ֥ה אֱלֹהֵ֖ינוּ בָּטָ֑חְנוּ הֲלוֹא־ה֣וּא אֲשֶׁר֩ הֵסִ֨יר חִזְקִיָּ֜הוּ אֶת־בָּמֹתָ֣יו וְאֶת־מִזְבְּחֹתָ֗יו וַיֹּ֣אמֶר לִֽיהוּדָה֙ וְלִירוּשָׁלַ֔͏ִם לִפְנֵ֥י הַמִּזְבֵּ֖חַ הַזֶּ֥ה תִּשְׁתַּחֲוֽוּ בִּירוּשָׁלָֽ͏ִם:

הֲלוֹא הוּא אֲשֶׁר הֵסִיר חִזְקִיָּהוּ וְגוֹ׳. יֵשׁ לִלְמֹד מִכָּאן, דְּרַבְשָׁקֵה יִשְׂרְאֵל מוּמָר הָיָה, שֶׁהָיָה מוֹדֶה שֶׁהִקְפִּ״ה אֱלוֹהַּ, אֶלָּא שֶׁרְצוֹנוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה.

כ״ג וְעַתָּ֗ה הִתְעָ֤רַב נָא֙ אֶת־אֲדֹנִ֣י אֶת־מֶ֣לֶךְ אַשּׁ֔וּר וְאֶתְּנָ֥ה לְךָ֖ אַלְפַּ֣יִם סוּסִ֑ים אִם־תּוּכַ֥ל לָתֶ֛ת לְךָ֖ רֹכְבִ֥ים עֲלֵיהֶֽם:

הִתְעָרֵב נָא. הִתְפָּאֵר עָלָיו, בּוֹא בְּעֵרָבוֹן, עַל מְנָת אִם תּוּכַל לְתֵּן לְךָ רוֹכְבִים עַל אַלְפַּיִם סוּסִים.

הִתְעָרֵב. גיי״ר בְּלַעַ״ז.

כ״ד וְאֵ֣יךְ תָּשִׁ֔יב אֵ֖ת פְּנֵ֣י פַּ֑חַת אַתָּ֣ד עַבְדֵ֔י אֲדֹנִ֖י הַקְּטַנִּ֑ים וַתִּבְטַ֤ח לְךָ֙ עַל־מִצְרַ֔יִם לָרֶ֖כֶב וּלְפָרָשִֽׁים:

וְאֵיךְ תָּשִׁיב אֵת פְּנֵי פַּחַת אַחַד עַבְדֵי אֲדֹנִי. שֶׁחֲרֵי כָּל הַקְּטַן שֶׁבָּהֶם, שֹׁר עַל אַלְפִּים אִישׁ, וְאַתָּה אֵינְךָ מַשִּׂיג לְאַלְפַּיִם אִישׁ, לְמַדְנוּ מִכָּאן עַל רָאשֵׁי גְּיָסוֹת מֵאָה וּשְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף שֶׁנָּפְלוּ עִם סַנְחֵרִיב, הַקָּטָן שֶׁבָּהֶם, שַׂר עַל אַלְפִּים אִישׁ שֶׁעִמּוֹ.

כ״ה הֲעַתָּ֣ה בְמַבַּלְעֲדֵ֣י יְהוָ֔ה עָלִ֖יתִי עַל־הַמָּק֣וֹם הַזֶּ֑ה לְהַשְׁחִתּ֔וֹ יְהוָ֣ה אָמַ֤ר אֵלַי֙ עֲלֵ֣ה עַל־הָאָ֔רֶץ הַזֹּ֖את וְהַשְׁחִיתָֽהּ:

הֲמִבַּלְעֲדֵי ה׳. וְכִי שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת בָּאתִי, כְּבָר נִתְנַבֵּא יְשַׁעְיָה: בִּימֵי אָחָז אָבִיךָ יָבִיא ה׳ עָלֶיךָ וְעַל עַמְּךָ וְגוֹ׳ אֶת מֶלֶךְ אַשּׁוּר.

וְהַשְׁחִיתָהּ. אֶת זוֹ הוֹסִיף מְשֻׁלּוֹ.

כ״ו וַיֹּ֣אמֶר אֶלְיָקִ֣ים בֶּן־חִלְקִיָּ֗הוּ וְשֶׁבְנָ֤ה וְיוֹאָח֙ אֶל־רַבְשָׁקֵ֔ה דַּבֶּר־נָ֥א אֶל־עֲבָדֶ֖יךָ אֲרַמִּ֑ית כִּ֤י שֹׁמְעִים֙ אֲנָ֔חְנוּ וְאַל־תְּדַבֵּ֥ר אֵלֵ֛ינוּ יְהוּדִ֖ית בְּאָזְנֵ֣י הָעָ֑ם אֲשֶׁ֖ר עַל־הַחֹמָֽה:

כִּי שֹׁמְעִים אֲנָחְנוּ. אָנוּ בְּנֵי פַּלְטִין, וּמַכִּירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּית וּבִשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת, וְאַל תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ יְהוּדִית, שֶׁכָּל הָעָם מַכִּירִין בּוֹ, וְאֵין אָנוּ רוֹצִים שֶׁיִּשְׁמְעוּ.

כ״ז וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רַבְשָׁקֵה הֲעַל אֲדֹנֶיךָ וְאֵלֶיךָ שְׁלָחַנִי אֲדֹנִי לְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲלֹא עַל־הָאֲנָשִׁים הַיֹּשְׁבִים עַל־הַחֹמָה לֶאֱכֹל אֶת־[צוֹאָתָם] (חריהם) וְלִשְׁתּוֹת אֶת־[מֵימֵי רַגְלֵיהֶם] (שניהם) עִמָּכֶם׃

לֶאֱכֹל אֶת צוֹאָתָם. בְּרָעָב הַמָּצוֹר.

חוֹרֵיהֶם. רְעִי הַיּוֹצֵא דֶּרֶךְ חוֹר פִּי הַסַּבַּעַת. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: לְכִנּוּיָם לְשׁוֹן נָאֶה צוֹאָתָם.

מֵימֵי שִׁינֵיהֶם. צוֹאָה לֵחָה, שְׁנֵי דְּכַרְכְּשָׁא דְּקָיְמָא אַתְּלַת שְׁנֵי. אוֹ לְשׁוֹן גֻּלָּל, שֶׁבָּא עַל יְדֵי לְעִיסַת הַשִּׁנַּיִם.

כ״ח וַיַּעֲמֹד רַבְשָׁקֵה וַיִּקְרָא בְקוֹל גָּדוֹל יְהוּדִית וַיְדַבֵּר וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ דְּבַר־הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃

כ״ט כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ אַל־יַשִּׁא לָכֶם חִזְקִיָּהוּ כִּי־לֹא יוּכַל לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ׃

ל׳ וְאַל־יַבְטַח אֶתְכֶם חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַצֵּל יַצִּילֵנוּ יְהוָה וְלֹא תִנָּתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃

ל״א אַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ כִּי כֹה אָמַר מֶלֶךְ אַשּׁוּר עֲשׂוּ־אִתִּי בְרָכָה וּצְאוּ אֵלַי וְאִכְלוּ אִישׁ־גַּפְנוֹ וְאִישׁ תְּאֵנָתוֹ וּשְׁתוּ אִישׁ מֵי־בֹרוֹ׃

עֲשׂוּ אִתִּי בְרָכָה. שְׁאִילַת שָׁלוֹם, כְּמוֹ: וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה.

ל״ב עַד־בֹּאִי וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אֶרֶץ לֶחֶם וּכְרָמִים אֶרֶץ זֵית יִצְהָר וּדְבַשׁ וְחְיוּ וְלֹא תָמֻתוּ וְאַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ כִּי־יַסִּית אֶתְכֶם לֵאמֹר יְהוָה יַצִּילֵנוּ׃

אֶל אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם. כֵּן דַּרְכִּי, לְהַעֲבִיר אֶת הָאֻמּוֹת מִמְּדִינָה לִמְדִינָה, הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶל אֶרֶץ טוֹבָה מִשֶּׁלָּכֶם, שֶׁהֲרֵי לְפִתּוֹתָם בָּא, אֶלָּא שֶׁיָּדַע שֶׁיַּכִּירוּ שֶׁדְּבָרָיו שֶׁקֶר.

אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ. זוֹ אַפְרִיקִי.

ל״ג הַהַצֵּל הִצִּילוּ אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אִישׁ אֶת־אַרְצוֹ מִיַּד מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃

ל״ד אַיֵּה אֱלֹהֵי חֲמָת וְאַרְפָּד אַיֵּה אֱלֹהֵי סְפַרְוַיִם הֵנַע וְעִוָּה כִּי־הִצִּילוּ אֶת־שֹׁמְרוֹן מִיָּדִי׃

הֵנַע וְעִוָּה. אוֹתָם מֶלֶךְ אַשּׁוּר, הֶחֱרִיבָם וְהִגְלָם.

כִּי הִצִּילוּ אֶת שֹׁמְרוֹן. וְהַשּׁוֹמְרוֹנִים הָיוּ עוֹבְדִים אֶת אֱלֹהֵי אֲרָם שֶׁהָיוּ שְׁכֵנֵיהֶם.

ל״ה מִי בְּכָל־אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר־הִצִּילוּ אֶת־אַרְצָם מִיָּדִי כִּי־יַצִּיל יְהוָה אֶת־יְרוּשָׁלַם מִיָּדִי׃

ל״ו וְהֶחֱרִישׁוּ הָעָם וְלֹא־עָנוּ אֹתוֹ דָּבָר כִּי־מִצְוַת הַמֶּלֶךְ הָיָה לֵאמֹר לֹא תַעֲנֵהוּ׃

ל״ז וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן־חִלְקִיָּה אֲשֶׁר־עַל־הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן־אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל־חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים וַיַּגִּדוּ לוֹ דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה׃

קְרוּעֵי בְגָדִים. עַל שֶׁשָּׁמְעוּ גְּדוּפֵי הַשֵּׁם.

פרק י״ט

א׳ וַיְהִי כְּשָׁמְעַ֣ הַמֶּ֣לֶךְ חִזְקִיָּ֗הוּ וַיִּקְרַע֙ אֶת־בְּגָדָ֔יו וַיִּתְכַּ֖ס בַּשָּׂ֑ק וַיָּבֹ֖א בֵּ֥ית יְהוָֽה׃

ב׳ וַיִּשְׁלַח֙ אֶת־אֶלְיָקִ֣ים אֲשֶׁר־עַל־הַבַּ֔יִת וְשֶׁבְנָ֖א הַסֹּפֵ֑ר וְאֶת־זִקְנֵ֥י הַכֹּהֲנִ֖ים מִתְכַּסִּ֣ים בַּשַּׂקִּ֑ים אֶל־יְשַׁעְיָ֥הוּ הַנָּבִ֖יא בֶּן־אָמֽוֹץ׃

ג׳ וַיֹּאמְר֣וּ אֵלָ֗יו כֹּ֤ה אָמַר֙ חִזְקִיָּ֣הוּ יוֹם־צָרָ֤ה וְתוֹכֵחָה֙ וּנְאָצָ֣ה הַיּ֣וֹם הַזֶּ֔ה כִּ֥י בָ֛אוּ בָנִ֖ים עַד־מַשְׁבֵּ֑ר וְכֹ֥חַ אֵ֖ין לְלֵדָֽה׃

וְתוֹכֵחָה. שֶׁהָרְשָׁעִים מִתְוַכְּחִין וּמַרְאִין פָּנִים לִדְבָרֶיהָם, לֵאמֹר לָנוּ הַכֹּחַ וְהַגְּבוּרָה.

בָּנִים. יִשְׂרָאֵל.

עַד מַשְׁבֵּר. עַד צָרָה הַדּוֹמָה לְאִשָּׁה יוֹשֶׁבֶת עַל מַשְׁבֵּר וְאֵין בָּהּ כֹּחַ לֵילֵד.

ד׳ אוּלַי יִשְׁמַע יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת | כָּל־דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ מֶלֶךְ־אַשּׁוּר | אֲדֹנָיו לְחָרֵף אֱלֹהֵים חַי וְהוֹכִיחַ בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַע יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְנָשָׂאתָ תְפִלָּה בְּעַד הַשְּׁאֵרִית הַנִּמְצָאָה׃

וְהוֹכִיחַ. אישפרוביי״ר בְּלַעַ״ז (לְהַבְהִיר), הֶרְאָה פָּנִים לִדְבָרָיו, שֶׁהִצְלִיחַ בְּכָל אֲשֶׁר הָלַךְ.

ה׳ וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ׃

ו׳ וַיֹּאמֶר לָהֶם יְשַׁעְיָהוּ כֹּה תֹאמְרוּן אֶל־אֲדֹנֵיכֶם כֹּה | אָמַר יְהוָה אַל־תִּירָא מִפְּנֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֹתִי׃

ז׳ הִנְנִי נֹתֵן בּוֹ רוּחַ וְשָׁמַע שְׁמוּעָה וְשָׁב לְאַרְצוֹ וְהִפַּלְתִּיו בַּחֶרֶב בְּאַרְצוֹ׃

וְשָׁמַע שְׁמוּעָה. וַיַּעַל מֵעֲלֵיכֶם וְשָׁב לְאַרְצוֹ, וְלֹא מֵחֲמַת הַשְּׁמוּעָה, אֶלָּא לְאַחַר זְמַן יָשׁוּב לְאַרְצוֹ בְּבִשְׁת פָּנִים, וְהִפַּלְתִּיו שָׁם בֶּחָרֶב, וּמַה הִיא הַשְּׁמוּעָה, וַיִּשְׁמַע אֶל תִּרְהָקָה, שָׁמַע שֶׁיָּצָא תִּרְהָקָה לְהִלָּחֵם עִמּוֹ, וְעָלָה מֵעַל יְרוּשָׁלַיִם וְהָלַךְ לְכוּשׁ, וְנִלְחַם עִם תִּרְהָקָה וּפוּט וּמִצְרַיִם שָׁעֲמוּ, וְנִצְּחָם וְנָטַל חֶמְדַּת אוֹצְרוֹתֵיהֶם, וּבָא לִירוּשָׁלַיִם וְנָפַל שָׁם, הוּא שֶׁאָמַר: יְגִיעַ מִצְרַיִם וְסֹחַר כּוּשׁ וְגוֹ׳ עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְגוֹ׳.

ח׳ וַיָּשָׁב רַבְשָׁקֵה וַיִּמְצָא אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר נִלְחָם עַל־לִבְנָה כִּי שָׁמַע כִּי נָסַע מִלָּכִישׁ׃

ט׳ וַיִּשְׁמַע אֶל־תִּרְהָקָה מֶלֶךְ־כּוּשׁ לֵאמֹר הִנֵּה יָצָא לְהִלָּחֶם אִתָּךְ וַיָּשָׁב וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר׃

וַיָּשָׁב וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים. לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ שָׁב לְאַרְצוֹ, אֶלָּא לְהִלָּחֵם עִם כּוּשׁ, וְלַחֲזֹר כָּאן.

י׳ כֹּה תֹאמְרוּן אֶל־חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר אַל־יַשִּׁאֲךָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בֹטֵחַ בּוֹ לֵאמֹר לֹא תִנָּתֵן יְרוּשָׁלַם בְּיַד מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃

י״א הִנֵּה | אַתָּה שָׁמַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר לְכָל־הָאֲרָצוֹת לַהֲחֲרִימָם וְאַתָּה תִּנָּצֵל׃

י״ב הַהִצִּילוּ אֹתָם אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שִׁחֲתוּ אֲבוֹתַי אֶת־גּוֹזָן וְאֶת־חָרָן וְרֶצֶף וּבְנֵי־עֵדֶן אֲשֶׁר בִּתְלַאשָּׁר׃

עֵדֶן. שֵׁם מְדִינָה.

י״ג אַיֵּה מֶלֶךְ־חֲמָת וּמֶלֶךְ אַרְפָּד וּמֶלֶךְ לְעִיר סְפַרְוַיִם הֵנַע וְעִוָּה׃

הֵנַע וְעִוָּה. אוֹתָן מֶלֶךְ אַשּׁוּר.

י״ד וַיִּקַּח חִזְקִיָּהוּ אֶת־הַסְּפָרִים מִיַּד הַמַּלְאָכִים וַיִּקְרָאֵם וַיַּעַל־בֵּית יְהוָה וַיִּפְרְשֵׂהוּ חִזְקִיָּהוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ {פ}

ט״ו וַיִּתְפַּלֵּל חִזְקִיָּהוּ לִפְנֵי יְהוָה וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים אַתָּה־הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ׃

ט״ז הַטֵּה יְהוָה | אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח יְהוָה עֵינֶיךָ וּרְאֵה וּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי סַנְחֵרִיב אֲשֶׁר שָׁלַח לְחָרֵף אֱלֹהִים חָי׃

י״ז אָמְנָם יְהוָה הֶחֳרִיבוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר אֶת־הַגּוֹיִם וְאֶת־אַרְצָם׃

אָמְנָם. אֱמֶת הוּא שֶׁהֶחֳרִיבוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר אֶת הָעַמִּים, וְנָתְנוּ אֶת אֱלֹהֵיהֶם בָּאֵשׁ.

י״ח וְנָתְנוּ אֶת־אֱלֹהֵיהֶם בָּאֵשׁ כִּי לֹא אֱלֹהִים הֵמָּה כִּי אִם־מַעֲשֵׂה יְדֵי־אָדָם עֵץ וָאָבֶן וַיְאַבְּדוּם׃

י״ט וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הוֹשִׁיעֵנוּ נָא מִיָּדוֹ וְיֵדְעוּ כָל־מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ׃ {ס}

כ׳ וַיִּשְׁלַח֙ יְשַׁעְיָ֣הוּ בֶן־אָמ֔וֹץ אֶל־חִזְקִיָּ֖הוּ לֵאמֹ֑ר כֹּ֤ה־אָמַר֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֲשֶׁ֥ר הִתְפַּלַּ֖לְתָּ אֵלַ֑י אֶל־סַנְחֵרִ֖ב מֶ֥לֶךְ־אַשּׁ֖וּר שָׁמָֽעְתִּי׃

כ״א זֶ֣ה הַדָּבָ֗ר אֲשֶׁר־דִּבֶּ֤ר יְהוָה֙ עָלָ֔יו בָּזָ֥ה לְךָ֖ לָעֲגָ֣ה לְךָ֑ בְּתוּלַ֤ת בַּת־צִיּוֹן֙ אַחֲרֶ֣יךָ רֹ֔אשׁ הֵנִ֥יעָה בַּת־יְרוּשָׁלָֽם׃

כ״ב אֶת־מִ֥י חֵרַ֖פְתָּ וְגִדַּ֑פְתָּ וְעַל־מִ֣י הֲרִימ֔וֹתָ קוֹל֙ וַתִּשָּׂ֣א מָר֔וֹם עֵינֶ֖יךָ עַל־קְד֥וֹשׁ יִשְׂרָאֵֽל׃

כ״ג בְּיַ֤ד מַלְאָכֶ֙יךָ֙ חֵרַ֣פְתָּ | אֲדֹנָ֔י וַתֹּ֣אמֶר (ברכב) [בְּרֹ֖כִבִ] רִכְבִּ֑י אֲנִ֞י עָלִ֣יתִי מְרוֹם֮ הָרִים֒ יַרְכְּתֵ֣י לְבָנ֔וֹן וְאֶכְרֹ֖ת קוֹמַ֣ת אַרְזָ֑יו מִבְחַ֥ר בְּרוֹשָׁ֖יו וְאָבוֹאָ֥ה מְלוֹן֙ קִצּ֔וֹ יַ֖עַר כַּרְמְלֽוֹ׃

מְרוֹם הָרִים. הַר הַבַּיִת.

יַרְכְּתֵי לְבָנוֹן. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹת.

וְאֶכְרֹת קוֹמַת אַרְזָיו. לֹא אָשׁוּב עַד שֶׁאַחֲרִיבֶנּוּ.

קִצּוֹ. סוֹפוֹ.

יַעַר כַּרְמְלוֹ. מְלֵיאַת אַרְצוֹ וְיוֹפִי הֲדָרוֹ.

כ״ד אֲנִ֥י קַרְתִּ֖י וְשָׁתִ֑יתִי מַ֣יִם זָרִ֔ים וְאַחֲרֹ֖ב בְּכַ֣ף־פְּעָמַ֑י כָּל יְאֹרֵ֖י מָצֽוֹר׃

אֲנִי קַרְתִּי וְשָׁתִיתִי מַיִם זָרִים. כְּלוֹמַר הִתְחַלְתִּי בְּכָל מַעֲשֶׂה וְנָמַרְתִּי, כְּזֶה הַכּוֹרֶה בּוֹר וּמוֹצֵא מַיִם זָרִים וְשׁוֹתֶה. מַיִם נוֹבְעִים קוֹרֵא זָרִים, לְפִי שֶׁעַד הֵנָּה לֹא הִכִּירוּ בָּהֶם.

וְאַחֲרֹב בְּכַף פְּעָמַי. אִם צָרְתִּי עַל עִיר הַבּוֹטַחַת בְּנַהֲרוֹתֶיהָ, הֵבֵאתִי עָלֶיהָ גְּיָסוֹת רַבּוֹת שֶׁהוֹבִישׁוּ יְאוֹרֶיהָ בִּשְׁתִיָּתָם וּשְׁתִיַּת בְּהֶמְתָּם וּמִרְמַס רַגְלֵיהֶם.

וְאַחֲרֹב. לְשׁוֹן הֹוֶה, כֵּן דַּרְכִּי תָּמִיד.

כ״ה הֲלֹא־שָׁמַעְתָּ֙ לְמֵרָח֔וֹק אֹתָ֖הּ עָשִׂ֑יתִי לְמִימֵ֣י קֶ֔דֶם וַיְצַרְתִּיהָ֖ עַתָּ֣ה הֲבִיאתִ֑יהָ וִֽתְהִי֙ לְהַשּׁ֣וֹת גַּלִּ֔ים נְצִ֖ים עָרִ֥ים בְּצָרֽוֹת׃

הֲלֹא שָׁמַעְתָּ לְמֵרָחוֹק. לְפָּה תִתְפָּאֵר וְתִתְגַּדֵּל בָּזֹאת, לֹא שֶׁלְּךָ הִיא, כִּי שָׁמַעְתָּ לְמֵרָחוֹק עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים שֶׁגִּזַּרְתִּי עַל הָעַמִּים לַהֲבִיאֲךָ עֲלֵיהֶם, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר: הוֹי אַשּׁוּר שֵׁבֶט אַפִּי.

לְמִימֵי קֶדֶם. מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, עָלְתָה בְּמַחֲשָׁבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוֹל תָּפְתֶּה גַּם הִיא לַמֶּלֶךְ הוּכָן, זֶה סַנְחֵרִיב שֶׁנִּשְׂרָף בְּאֵשׁ גֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: נְאֻם ה׳ אֲשֶׁר אוּר לוֹ בְּצִיּוֹן.

עַתָּה הֲבִיאתִיהָ. וְזֶה הַפֹּחַ שֶׁבְּיָדְךָ.

וִתְהִי. בִּיאָתָהּ שֶׁל גְּזֵרָתִי, לְהַשָּׁאוֹת עָרִים בְּצוּרוֹת, לִהְיוֹת לְגַלִּים נִצִּים, לְגַלֵּי אֲדָמָה שֶׁצּוֹמְחִין בָּהֶן יְרָקוֹת, שֶׁאַתָּה מַחֲרִיבָן בִּגְזֵרָתִי.

לַהְשׁוֹת. לְשׁוֹן שְׁאִיָּה גַּלְמוּדָה.

כ״ו וְיֹשְׁבֵיהֶן֙ קִצְרֵי־יָ֔ד חַ֥תּוּ וַיֵּבֹ֖שׁוּ הָי֣וּ עֵ֑שֶׂב שְׂדֶ֤ה וְיֶ֙רֶק֙ דֶּ֣שֶׁא חֲצִ֣יר גַּגּ֔וֹת וּשְׁדֵמָ֖ה לִפְנֵ֥י קָמָֽה׃

וְיֹשְׁבֵיהֶן קִצְרֵי יָד. הֵם, שֶׁאֲנִי הִתַּשְׁתִּי אֶת כֹּחָן לְפָנֶיךָ, וְאֵין הַגְּבוּרָה שֶׁלְּךָ, אֵין אַתָּה גִּבּוֹר, אֲבָל הֵם חַלָּשִׁים.

חֲצִיר גַּגּוֹת. הַמְמֻהָר לִיבַשׁ.

וּשְׁדֵמָה לִפְנֵי קָמָה. כַּשִּׁבֳּלִים הַשְּׁדוּפוֹת, בְּטֶרֶם יִתְקַשּׁוּ לָבֹא לִידֵי קָמָה.

כ״ז וְשִׁבְתְּךָ֙ וְצֵאתְךָ֔ וּבֹאֲךָ֖ יָדַ֣עְתִּי וְאֶת־הִתְרַגִּזְךָ֥ אֵלָֽי׃

וְשִׁבְתְּךָ וְצֵאתְךָ וּבֹאֲךָ. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וּמִיתָבָךְ בְּעִצָּה וּמִפְּקָךְ לְאַגָּחָא קְרָבָא וּמֵיתָךְ לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל גְּלֵי קֳדָמַי, מֵאִתִּי נְהִיְתָה.

וְאֶת הִתְרַגִּזְךָ אֵלָי. וְאֶת אֲשֶׁר סוֹפְךָ לְהִתְגָּאוֹת וּלְהִתְעוֹרֵר אֵלַי בְּרֹגֶז וְרַעַשׁ, אשטרימי״ה בְּלַעַ״ז (הִתְרַגְּזוּת, הִתְרַגְּשׁוּת).

כ״ח יַ֚עַן הִתְרַגִּזְךָ֣ אֵלַ֔י וְשַׁאֲנַנְךָ֖ עָלָ֣ה בְאָזְנָ֑י וְשַׂמְתִּי֙ חַחִ֣י בְאַפֶּ֔ךָ וּמְתָגִּ֖י בִּשְׂפָתֶ֑יךָ וַהֲשִׁבֹתִ֙יךָ֙ בַּדֶּ֣רֶךְ אֲשֶׁר־בָּ֔אתָ בָּ֖הּ׃

וְשַׁאֲנַנְךָ. כְּמוֹ וּשְׁאוֹנְךָ.

חָחִי. כְּמִין שִׁיר הוּא, שֶׁמּוֹשְׁכִין בּוֹ בְּהֵמָה שֶׁעֲסָקֶיהָ רָעִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ: כָּל בַּעֲלֵי הַשִּׁיר יוֹצְאִין בְּשִׁיר.

וּמְתֻגִּי. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: זָמָם, וְהוּא שֶׁל בַּרְזֶל, וְתוֹחֲבִין אוֹתוֹ בִּנְחִירֵי הַנָּאקָה וְנִמְשֶׁכֶת בּוֹ, לְפִי שֶׁעֲסָקֶיהָ רָעִים, וְהוּא שֶׁשָּׁנִינוּ: וְנָאקָה בַּחָטָם.

כ״ט וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת אָכוֹל הַשָּׁנָה סָפִיחַ וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית סָחִישׁ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית זִרְעוּ וְקִצְרוּ וְנִטְעוּ כְרָמִים וְאִכְלוּ פִרְיָם׃

וְזֶה לְּךָ הָאוֹת. לְחַזְקֵיהוּ אָמַר הַנָּבִיא, וְזֶה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ סַנְחֵרִיב יִפֹּל בָּאָן, יְהִי לְךָ לְאוֹת אַף לַיָּמִים הַבָּאִים שֶׁאַתֶּם יְרֵאִים לָמוּת בָּרָעָב, לְפִי שֶׁסַּנְחֵרִיב הֶחֱרִיב אֶת הָאָרֶץ וְגָדַע אֶת הָאִילָנוֹת.

אָכוֹל הַשָּׁנָה סָפִיחַ. בַּשָּׁנָה הַזֹּאת יִצְמְחוּ לָכֶם צְמָחִים, וְתִתְפָּרְנְסוּ מֵהֶם.

סָחִישׁ. גִּדּוּעֵי אִילָנוֹת שֶׁיִּצְמְחוּ, וּכְשֶׁתִּרְאֶה דְּבָרִי קַיָּם בְּמַפָּלַת הָאוֹכְלָסִין, יִהְיֶה לְךָ לְאוֹת שֶׁאַף הַבְּטָחָה זוֹ תִּתְקַיֵּם.

ל׳ וְיָסְפָה פְּלֵיטַת בֵּית־יְהוּדָה הַנִּשְׁאָרָה שֹׁרֶשׁ לְמַטָּה וְעָשָׂה פְרִי לְמָעְלָה׃

ל״א כִּי מִירוּשָׁלַ͏ִם תֵּצֵא שְׁאֵרִית וּפְלֵיטָה מֵהַר צִיּוֹן קִנְאַת יְהוָה [צְבָאוֹת] תַּעֲשֶׂה־זֹּאת׃ {ס}

קִנְאַת ה׳ צְבָאוֹת. שֶׁיְּקַנֵּא לְכְבוֹדוֹ וְלִשְׁמוֹ, וְלֹא שֶׁיֵּשׁ זְכוּת בְּיֶדְכֶם, כִּי הַרְבֵּה הִרְשִׁיעַ אָחָז אָבִיךָ.

ל״ב לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־מֶלֶךְ אַשּׁוּר לֹא יָבֹא אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְלֹא־יוֹרֶה שָׁם חֵץ וְלֹא־יְקַדְּמֶנָּה מָגֵן וְלֹא־יִשְׁפֹּךְ עָלֶיהָ סֹלְלָה׃

וְלֹא יְקַדְּמֶנָּה. לֹא יַעֲרֹךְ לְפָנֶיהָ מָגֵן.

סֹלְלָה. צִבּוּר אֲדָמָה לְהַגְבִּיהַּ תֵּל לַעֲמֹד עָלָיו לְהִלָּחֵם עַל הָעִיר, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא כּוֹבְשׁוֹ וְחוֹבְטוֹ בְּעֵצִים וּמַקֵּבוֹת כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נָדוֹשׁ וְכָבוּשׁ בְּחֹזֶק, קוֹרֵהוּ סוֹלְלָה, לְשׁוֹן: סֹלּוּ סֹלּוּ הַמְסִלָּה.

ל״ג בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־יָבָא בָּהּ יָשׁוּב וְאֶל־הָעִיר הַזֹּאת לֹא יָבֹא נְאֻם־יְהוָה׃

ל״ד וְגַנּוֹתִי אֶל־הָעִיר הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָהּ לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי׃

ל״ה וַיְהִי֮ בַּלַּיְלָה הַהוּא֒ וַיֵּצֵא | מַלְאַךְ יְהוָה֮ וַיַּךְ֒ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר מֵאָה שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אֲלָף וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהִנֵּה כֻלָּם פְּגָרִים מֵתִים׃

וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא. כְּשֶׁשָּׁב סַנְחֵרִיב מֵעַל כּוּשׁ, וּבָא עַד נֹב שֶׁהָיְתָה סְמוּכָה לִירוּשָׁלַיִם.

מֵאָה שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אָלֶף. כֻּלָּם רָאשֵׁי גְּיָסוֹת.

ל״ו וַיִּסַּע וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר וַיֵּשֶׁב בְּנִינְוֵה׃

וַיֵּשֶׁב בְּנִינְוֵה. הִיא רֹאשׁ לְאֶרֶץ אַשּׁוּר.

ל״ז וַיְהִי֙ הוּא מִשְׁתַּחֲוֶ֣ה בֵּית | נִסְרֹךְ֮ אֱלֹהָיו֒ וְאַדְרַמֶּלֶךְ֩ וְשַׂרְאֶ֨צֶר [בְּנָיו] הִכָּ֜הוּ בַּחָ֗רֶב וְהֵ֤מָּה נִמְלְטוּ֙ אֶ֣רֶץ אֲרָרָ֔ט וַיִּמְלֹ֥ךְ אֵסַר־חַדֹּ֖ן בְּנ֑וֹ תַּחְתָּיו׃ {פ}

בֵּית נִסְרֹךְ אֱלֹהָיו. נֶסֶר מִתֶּבְתּוֹ שֶׁל נֹחַ.

הִכָּהוּ בַחָרֶב. שָׁמְעוּ אוֹתוֹ שֶׁאָמַר לְשָׁחְטָן לְפָנָיו אִם יַצִּילוּהוּ, שֶׁלֹּא יַהַרְגוּהוּ שָׂרֵי הַמַּלְכוּת שֶׁמִּתוּ בְּנֵיהֶם עַל יָדוֹ.

פרק כ׳

א׳ בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה חִזְקִיָּהוּ לָמוּת וַיָּבֹא אֵלָיו יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה צַו לְבֵיתֶךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה׃

בַּיָּמִים הָהֵם. שְׁלֹשָׁה יָמִים לִפְנֵי מַפָּלְתּוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב.

חָלָה חִזְקִיָּהוּ. וְיוֹם שְׁלִישִׁי כְּשֶׁעָלָה בֵּית ה׳, יוֹם מַפָּלְתּוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב, וְיוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח הָיָה.

כִּי מֵת אַתָּה. בָּעוֹלָם הַזֶּה.

וְלֹא תִחְיֶה. לָעוֹלָם הַבָּא, מִשּׁוּם דְּלָא נָסַבְתְּ אִשָּׁה, כִּדְאִיתָא בִּבְרָכוֹת.

ב׳ וַיַּסֵּב אֶת־פָּנָיו אֶל־הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה לֵאמֹר׃

ג׳ אָנָּה יְהוָה זְכָר־נָא אֵת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בֶּאֱמֶת֙ וּבלֵבָב שָׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי וַיֵּבְךְּ חִזְקִיָּהוּ בְּכִי גָּדוֹל׃ {ס}

ד׳ וַיְהִי יְשַׁעְיָהוּ לֹא יָצָא (העיר) [חָצֵר] הַתִּיכֹנָה וּדְבַר־יְהוָה הָיָה אֵלָיו לֵאמֹר׃

לֹא יָצָא חָצֵר וְגוֹ׳. מֵהֵר הַקָּבָ״ה לְהוֹדִיעַ רְפוּאָתוֹ, בְּטֶרֶם יֵצֵא קוֹל הַבָּרָה בָּעִיר שֶׁנִּקְנְסָה עָלָיו מִיתָה, כִּדְאִיתָא בִּירוּשַׁלְמִי.

ה׳ שׁוּב וְאָמַרְתָּ֞ אֶל־חִזְקִיָּהוּ נְגִיד־עַמִּי כֹּה־אָמַר יְהוָה֮ אֱלֹהֵי֒ דָּוִד אָבִיךָ֒ שָׁמַעְתִּי֙ אֶת־תְּפִלָּתֶ֔ךָ רָאִ֖יתִי אֶת־דִּמְעָתֶ֑ךָ הִנְנִי֙ רֹפֵ֣א לָ֔ךְ בַּיּ֥וֹם֙ הַשְּׁלִישִׁ֔י תַּעֲלֶ֖ה בֵּ֥ית יְהוָֽה׃

ו׳ וְהֹסַפְתִּי עַל־יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה֮ שָׁנָה֒ וּמִכַּף֙ מֶלֶךְ־אַשּׁוּר֮ אַצִּילְךָ֣ וְאֶת־הָעִיר֒ הַזֹּאת֙ וְגַנּוֹתִ֔י עַל־הָעִ֖יר הַזֹּ֑את לְמַעֲנִ֖י וּלְמַ֥עַן דָּוִ֖ד עַבְדִּֽי׃

וּמִכַּף מֶלֶךְ אַשּׁוּר אַצִּילְךָ. לְמַדְנוּ שֶׁלִּפְנֵי מַפָּלָתוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב חָלָה.

ז׳ וַיֹּ֣אמֶר יְשַׁעְיָ֗הוּ קְח֤וּ דְבֶלֶת֙ תְּאֵנִ֔ים וַיִּקְח֖וּ וַיָּשִׂ֣ימוּ עַל־הַשְּׁחִ֑ין וַיָּ֖חִי׃

דְּבֶלֶת תְּאֵנִים. כְּשֶׁהֵם לַחִין קְרוּיִין תְּאֵנִים, וּכְשֶׁנִּדְרָסִים בְּעִגּוּל קְרוּיִין דְּבֶלָה.

וַיָּשִׂימוּ עַל הַשְּׁחִין וַיָּחִי. וְגַם בְּתוֹךְ גֵּס, שֶׁהֲרֵי אַף בָּשָׂר חַי כְּשֶׁאַתָּה נוֹתֵן עָלָיו דְּבֶלָה, נִסְרָח, וְהַקָּבָ״ה נוֹתֵן דָּבָר הַמְחַבֵּל לְתוֹךְ דָּבָר שֶׁנִּתְחַבֵּל, וּמִתְרַפֵּא.

ח׳ וַיֹּ֣אמֶר חִזְקִיָּהוּ֮ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ֒ מָ֣ה א֗וֹת כִּֽי־יִרְפָּ֤א יְהוָה֙ לִ֔י וְעָלִ֥יתִי בַיּ֛וֹם הַשְּׁלִישִׁ֖י בֵּ֣ית יְהוָֽה׃

ט׳ וַיֹּ֣אמֶר יְשַׁעְיָהוּ֮ זֶה־לְּךָ֣ הָא֣וֹת מֵאֵת֮ יְהוָה֒ כִּ֣י יַעֲשֶׂ֣ה יְהוָה֮ אֶת־הַדָּבָר֒ אֲשֶׁ֣ר דִּבֶּ֔ר הֲלֵ֥ךְ הַצֵּ֖ל עֶשֶׂ֣ר מַעֲל֑וֹת אִם־יָשׁ֥וּב עֶשֶׂ֖ר מַעֲלֽוֹת׃

הֲלֵךְ הַצֵּל עֶשֶׂר מַעֲלוֹת אִם יָשׁוּב עֶשֶׂר מַעֲלוֹת. הֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר, כְּבָר יָרַד הַצֵּל לְמַעֲלוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לְשָׁעוֹת הַיּוֹם, כְּמוֹ אוּרְלוּיי״ן בְּלַעַ״ז (שָׁעוֹן), שֶׁעוֹשִׂין הָאֲנָשִׁים לִבְחֹן שְׁעוֹת הַיּוֹם, חָפֵץ אַתָּה שֶׁיִּמְתִּין בְּמָקוֹם שֶׁהוּא שָׁם כְּדֵי מַהֲלַךְ עֶשֶׂר שָׁעוֹת, אוֹ יָשׁוּב לְמַעְלָה עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, וְיִהְיֶה נִרְאֶה כְּאִלּוּ הוּא שַׁחֲרִית.

י׳ וַיֹּ֣אמֶר֮ יְחִזְקִיָּהוּ֒ נָקֵ֣ל לַצֵּ֗ל לִנְטֹ֛ות עֶשֶׂ֥ר מַעֲל֖וֹת לֹ֣א כִ֑י יָשׁ֤וּב הַצֵּל֙ אֲחֹ֣רַנִּ֔ית עֶשֶׂ֖ר מַעֲלֽוֹת׃

וַיֹּאמֶר יְחִזְקִיָּהוּ נָקֵל לַצֵּל לִנְטוֹת עֶשֶׂר מַעֲלוֹת. דָּבָר קַל הוּא לִנְטוֹת בִּמְקוֹמוֹ, וְנוֹטֶה וְעוֹמֵד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת אֵינוֹ דָּבָר הַנִּכָּר כָּל כָּךְ, לֹא כֵן אֶלָּא יָשׁוּב הַצֵּל, וְיִהְיֶה הַדָּבָר תֹּמַהּ, שֶׁרָאוּ שֶׁפָּנָה הַיּוֹם לַעֲרֹב, וְחוֹזֵר לִהְיוֹת בֹּקֶר.

י״א וַיִּקְרָ֣א יְשַׁעְיָ֗הוּ הַנָּבִיא֙ אֶל־יְהוָ֔ה וַיָּ֣שֶׁב אֶת־הַצֵּ֔ל בַּֽמַּעֲל֖וֹת אֲשֶׁ֣ר יָרְדָ֑ה בְּמַעֲל֥וֹת אָחָ֖ז אֲחַרְנִּ֥ית עֶשֶׂר מַעֲלֽוֹת׃ {פ}

אֲשֶׁר יָרְדָה בְּמַעֲלוֹת אָחָז. יוֹם שֶׁמֵּת אָחָז, נִתְקַצֵּר הַיּוֹם וּמֵהֵר הַצֵּל לָיֵרֵד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא נִסְפָּד, וְאוֹתָן עֶשֶׂר שָׁעוֹת חָזְרוּ עַכְשָׁיו לְחִזְקִיָּהוּ.

י״ב בָּעֵת הַהִ֣יא שָׁלַ֣ח בְּרֹאדַ֣ךְ בַּלְאֲדָ֗ן בֶּן־בַּלְאֲדָן֙ מֶ֣לֶךְ־בָּבֶ֔ל סְפָרִ֖ים וּמִנְחָ֑ה אֶל־חִזְקִיָּ֖הוּ כִּ֥י שָׁמַ֖ע כִּי֙ חָלָ֣ה חִזְקִיָּהֽוּ׃

כִּי שָׁמַע כִּי חָלָה. וְעַד אוֹתוֹ הַיּוֹם לֹא הָיָה אָדָם חוֹלֶה וְחַיָּה, וְאֵיךְ שָׁמַע, לְמוּד הָיָה לְאֶכֹל בְּשֶׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, וְיָשַׁן עַד תֵּשַׁע, כֵּיוָן שֶׁחָזַר גַּלְגַּל חַמָּה לְחִזְקִיָּהוּ, נֵעוֹר בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת וּמָצָא שֶׁהוּא שַׁחֲרִית, בִּקֵּשׁ לְהַרֹּג אֶת עַבָדָיו, אָמַר: אַתֶּם הִנַּחְתֶּם אוֹתִי לִישֹׁן יוֹם וָלַיְלָה, אָמְרוּ: גִּלְגַּל חַמָּה חָזַר, אָמַר לָהֶם: מִי הֶחֱזִירוֹ, אָמְרוּ לוֹ: אֱלֹהָיו שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, כִּדְאִיתָא בְּפִסְיקְתָא.

י״ג וַיִּשְׁמַ֤ע עֲלֵיהֶם֙ חִזְקִיָּ֔הוּ וַיַּרְאֵ֖ם אֶת־כָּל־בֵּ֣ית נְכֹאתֹ֑ה אֶת־הַכֶּ֣סֶף וְאֶת־הַזָּהָ֗ב וְאֶת־הַבְּשָׂמִים֙ וְאֶת | שֶׁ֣מֶן הַטּ֔וֹב וְאֵת֙ בֵּ֣ית כֵּלָ֔יו וְאֵ֖ת כָּל־אֲשֶׁ֣ר נִמְצָ֣א בְאוֹצְרֹתָ֑יו לֹא־הָיָ֣ה דָבָ֗ר אֲשֶׁ֤ר לֹא־הֶרְאָם֙ חִזְקִיָּ֔הוּ בְּבֵיתוֹ֙ וּבְכָל־מֶמְשַׁלְתּ֔וֹ׃

בֵּית נְכֹאתֹה. בֵּית גְּנָזֵי בְּשָׂמָיו, כְּמוֹ: נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט.

וְאֵת שֶׁמֶן הַטּוֹב. יֵשׁ פּוֹתְרִין שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְיֵשׁ פּוֹתְרִים שֶׁמֶן אַפַרְסְמוֹן (בלסמון), שֶׁהוּא מָצוּי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל הֵמָּה רָכְלֵיךְ בְּחִטֵּי מִנִּית וּפַנַּג. וְרָאִיתִי בְּסֵפֶר יוֹסִיפוֹן: פַּנַּג הוּא אַפַרְסְמוֹן, וְגָדֵל בִּירִיחוֹ, וְעַל שֵׁם הָרֵיחַ נִקְרָא יְרִיחוֹ.

לֹא הָיָה דָבָר. אֶת הָאָרוֹן וְהַלּוּחוֹת וְסֵפֶר הַתּוֹרָה.

י״ד וַיָּבֹא֙ יְשַׁעְיָ֣הוּ הַנָּבִ֔יא אֶל־חִזְקִיָּ֖הוּ וַיֹּ֣אמֶר אֵלָ֑יו מָ֚ה אָמְר֣וּ הָאֲנָשִׁ֣ים הָאֵ֔לֶּה וּמֵאַ֥יִן יָבֹ֖אוּ אֵלֶ֑יךָ וַיֹּ֣אמֶר חִזְקִיָּ֔הוּ מֵאֶ֥רֶץ רְחוֹקָ֖ה בָּ֣אוּ מִבָּבֶֽל׃

> **מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ.** זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה שֶׁבִּדְרָךְ הַקֶּ״ה וּמְצָאָן עָבִיט שֶׁל מַיִם עֲכוּרִים, קִין, יְחִזְקִיָּהוּ, וּבִלְעָם. קִין: לֹא יָדַעְתִּי הֲשׁוֹמֵר אָחִי אָנֹכִי, הָיָה לוֹ לוֹמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הֲלֹא כָּל הַנִּסְתָּרוֹת גְּלוּיוֹת לָךְ, כְּדְאִיתָא בְּתַנְחוּמָא; בִּלְעָם, שֶׁאָמַר לוֹ הַמָּקוֹם: מִי הָאֱנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ, הָיָה לוֹ לוֹמַר ה׳ אֱלֹהִים אַתָּה יָדַעְתָּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּיחֶזְקֵאל, וְהוּא הֵשִׁיב בְּנַאֲוָה: בָּלָק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלַי, הַרְבֵּה מְבַקְּשִׁים יֵשׁ לִי; חִזְקִיָּהוּ, הָיָה לוֹ לְהָשִׁיב לִישַׁעְיָהוּ, אַתָּה נְבִיאוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַתָּה שׁוֹאֵל אֵלַי, הִתְחִיל חִזְקִיָּה מִתְגָּאֶה וְאָמַר: מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ אֵלַי, לְכָךְ נֶעֱנַשׁ, וְעַל שֶׁשָּׂמַח עֲלֵיהֶם וְהֶאֱכִילָם עַל שֻׁלְחָנוֹ.

ט״ו וַיֹּ֣אמֶר מָ֤ה רָאוּ֙ בְּבֵיתֶ֔ךָ וַיֹּ֣אמֶר חִזְקִיָּ֔הוּ אֵ֚ת כָּל־אֲשֶׁ֣ר בְּבֵיתִ֔י רָא֖וּ לֹא־הָיָ֣ה דָבָ֑ר אֲשֶׁ֥ר לֹא־הִרְאִיתִ֖ם בְּאֹצְרֹתָֽי׃

ט״ז וַיֹּ֣אמֶר יְשַׁעְיָ֔הוּ אֶל־חִזְקִיָּ֖הוּ שְׁמַ֣ע דְּבַר־יְהוָֽה׃

י״ז הִנֵּ֣ה יָמִ֔ים בָּאִ֕ים וְנִשָּׂ֖א | כָּל־אֲשֶׁ֣ר בְּבֵיתֶ֑ךָ וַאֲשֶׁ֨ר אָצְר֤וּ אֲבֹתֶ֙יךָ֙ עַד־הַיּ֣וֹם הַזֶּ֔ה בָּבֶ֖לָה לֹא־יִוָּתֵ֣ר דָּבָ֑ר אָמַ֖ר יְהוָֽה׃

> **לֹא יִוָּתֵר דָּבָר.** מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, לֹא הָיָה דָּבָר.

י״ח וּמִבָּנֶ֙יךָ֙ אֲשֶׁ֣ר יֵצְא֔וּ מִמְּךָ֖ אֲשֶׁ֣ר תּוֹלִ֑יד (יקח) [יִקָּ֣חוּ] וְהָי֤וּ סָרִיסִים֙ בְּהֵיכַ֣ל מֶ֔לֶךְ בָּבֶֽל׃

> **וּמִבָּנֶיךָ.** חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה.

י״ט וַיֹּ֣אמֶר חִזְקִיָּהוּ֮ אֶל־יְשַׁעְיָ֣הוּ טוֹב֩ דְּבַר־יְהוָ֨ה אֲשֶׁ֤ר דִּבַּ֙רְתָּ֙ וַיֹּ֔אמֶר הֲלוֹא֙ אִם־שָׁל֣וֹם וֶאֱמֶ֔ת יִהְיֶ֖ה בְּיָמָֽי׃

> **טוֹב דְּבַר ה׳.** מֵאַחַר שֶׁבְּיָמַי יִהְיֶה שָׁלוֹם.

כ וְיֶ֣תֶר דִּבְרֵ֣י חִזְקִיָּהוּ֮ וְכָל־גְּבוּרָתוֹ֒ וַאֲשֶׁ֣ר עָשָׂ֗ה אֶת־הַבְּרֵכָה֙ וְאֶת־הַתְּעָלָ֔ה וַיָּבֵ֥א אֶת־הַמַּ֖יִם הָעִ֑ירָה הֲלֹא־הֵ֣ם כְּתוּבִ֗ים עַל־סֵ֚פֶר דִּבְרֵ֣י הַיָּמִ֔ים לְמַלְכֵ֖י יְהוּדָֽה׃

> **וַאֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַבְּרֵכָה וְגוֹ׳.** בְּדִבְרֵי הַיָּמִים.

כ״א וַיִּשְׁכַּ֥ב חִזְקִיָּהוּ֙ עִם־אֲבֹתָ֔יו וַיִּמְלֹ֥ךְ מְנַשֶּׁ֖ה בְּנ֥וֹ תַּחְתָּֽיו׃ {פ}

פרק כ״א

א בֶּן־שְׁתֵּ֤ים עֶשְׂרֵה֙ שָׁנָ֣ה מְנַשֶּׁ֔ה בְּמָלְכ֖וֹ וַחֲמִשִּׁ֣ים וְחָמֵ֣שׁ שָׁנָ֔ה מָלַ֖ךְ בִּירוּשָׁלָ֑͏ִם וְשֵׁ֣ם אִמּ֔וֹ חֶפְצִי־בָֽהּ׃

ב וַיַּ֣עַשׂ הָרַ֔ע בְּעֵינֵ֖י יְהוָ֑ה כְּתוֹעֲבֹ֣ת הַגּוֹיִ֗ם אֲשֶׁ֤ר הוֹרִישׁ֙ יְהוָ֔ה מִפְּנֵ֖י בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

ג וַיָּ֣שָׁב וַיִּבֶן֮ אֶת־הַבָּמ֣וֹת אֲשֶׁר֩ אִבֵּ֨ד חִזְקִיָּ֤הוּ אָבִיו֙ וַיָּ֣קֶם מִזְבְּחֹ֔ת לַבַּ֖עַל וַיַּ֣עַשׂ אֲשֵׁרָ֑ה כַּאֲשֶׁ֣ר עָשָׂ֔ה אַחְאָ֖ב מֶ֣לֶךְ יִשְׂרָאֵ֑ל וַיִּשְׁתַּ֙חוּ֙ לְכָל־צְבָ֣א הַשָּׁמַ֔יִם וַיַּעַבְדֵֽם׃

ד וּבָנָ֥ה מִזְבְּחֹ֖ת בְּבֵ֣ית יְהוָ֑ה אֲשֶׁ֥ר אָמַ֛ר יְהוָ֖ה בִּירוּשָׁלַ֥͏ִם אָשִׂ֖ים אֶת־שְׁמִֽי׃

ה וַיִּבֶן֙ מִזְבְּחֹ֔ת לְכָל־צְבָ֖א הַשָּׁמַ֑יִם בִּשְׁתֵּ֖י חַצְר֥וֹת בֵּית־יְהוָֽה׃

ו וְהֶֽעֱבִ֞יר אֶת־בְּנ֣וֹ בָּאֵ֗שׁ וְעוֹנֵן֙ וְנִחֵ֔שׁ וְעָשָׂ֖ה אוֹב֣ וְיִדְּעֹנִ֑ים הִרְבָּ֣ה לַעֲשׂ֔וֹת הָרַ֖ע בְּעֵינֵ֥י יְהוָ֖ה לְהַכְעִֽיס׃

ז וַיָּ֣שֶׂם אֶת־פֶּ֣סֶל הָאֲשֵׁרָ֗ה אֲשֶׁ֤ר עָשָׂה֙ בַּבַּ֣יִת אֲשֶׁ֣ר אָמַ֔ר יְהוָה֙ אֶל־דָּוִ֣ד וְאֶל־שְׁלֹמֹ֔ה בְּנ֖וֹ בַּבַּ֣יִת הַזֶּ֑ה וּבִירוּשָׁלַ֗͏ִם אֲשֶׁ֤ר בָּחַ֙רְתִּי֙ מִכֹּל֙ שִׁבְטֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אָשִׂ֥ים אֶת־שְׁמִ֖י לְעוֹלָֽם׃

ח׳ וְלֹא אֹסִיף לְהָנִיד֙ רֶ֣גֶל יִשְׂרָאֵ֔ל מִן־הָאֲדָמָ֕ה אֲשֶׁ֥ר נָתַ֖תִּי לַאֲבוֹתָ֑ם רַ֕ק | אִם־יִשְׁמְר֣וּ לַעֲשׂ֗וֹת כְּכֹל֙ אֲשֶׁ֣ר צִוִּיתִ֔ים וּלְכָל־הַתּוֹרָ֕ה אֲשֶׁר־צִוָּ֥ה אֹתָ֖ם עַבְדִּ֥י מֹשֶֽׁה׃

ט׳ וְלֹ֥א שָׁמְע֖וּ וַיַּתְעֵ֣ם מְנַשֶּׁ֑ה לַעֲשׂ֣וֹת אֶת־הָרַ֗ע מִן־הַגּוֹיִם֙ אֲשֶׁ֣ר הִשְׁמִ֣יד יְהוָ֔ה מִפְּנֵ֖י בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

י׳ וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה בְּיַד־עֲבָדָ֣יו הַנְּבִיאִ֑ים לֵאמֹֽר׃

> **בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים.** נַחוּם וַחֲבַקּוּק, וּלְפִי שֶׁהָיָה מְנַשֶּׁה רָשָׁע, לֹא נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ לְפָרֵשׁ שֶׁבִּימָיו הָיוּ.

י״א יַ֗עַן אֲשֶׁ֤ר עָשָׂה֙ מְנַשֶּׁ֣ה מֶֽלֶךְ־יְהוּדָ֔ה הַתּוֹעֵבֹ֖ת הָאֵ֑לֶּה הֵרַ֣ע מִכֹּ֔ל אֲשֶׁר־עָשׂ֥וּ הָאֱמֹרִ֖י אֲשֶׁ֣ר לְפָנָ֑יו וַיַּחֲטֵ֥א גַּם־אֶת־יְהוּדָ֖ה בְּגִלּוּלָֽיו׃ {ס}

י״ב לָכֵ֗ן כֹּה־אָמַ֤ר יְהוָה֙ אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל הִנְנִ֥י מֵבִ֛יא רָעָ֖ה עַל־יְרוּשָׁלַ֑͏ִם וְיִהוּדָ֔ה אֲשֶׁר֙ כָּל־[שֹׁמְעָהּ] (שמעיו) תְּצַלֶּ֖נָה שְׁתֵּ֥י אָזְנָֽיו׃

> **תְּצַלֶּנָה.** לְשׁוֹן מְצַלְתַּיִם, טינטני״ר בְּלַעַ״ז (לְרַעוֹד).

י״ג וְנָטִ֤יתִי עַל־יְרוּשָׁלַ͏ִם֙ אֶת־קַ֣ו שֹׁמְר֔וֹן וְאֶת־מִשְׁקֹ֖לֶת בֵּ֣ית אַחְאָ֑ב וּמָחִ֙יתִי֙ אֶת־יְרוּשָׁלַ͏ִ֔ם כַּאֲשֶׁ֥ר יִמְחֶ֖ה אֶת־הַצַּלַּ֑חַת מָחָ֥ה וְהָפַ֖ךְ עַל־פָּנֶֽיהָ׃

> **מִשְׁקֹלֶת.** הוּא חוּט שֶׁמַּבּוֹנִים חוֹמָה קוֹשְׁרִין בּוֹ עוֹפֶ֫רֶת לְכַוֵּן בּוֹ אֶת הַחוֹמָה.
>
> **יִמְחֶה אֶת הַצַּלַּחַת.** יְקַנֵּחַ אֶת הַקְּעָרָה.

י״ד וְנָטַשְׁתִּי֙ אֶת שְׁאֵרִ֣ית נַחֲלָתִ֔י וּנְתַתִּ֖ים בְּיַ֣ד אֹיְבֵיהֶ֑ם וְהָי֥וּ לְבַ֛ז וְלִמְשִׁסָּ֖ה לְכָל־אֹיְבֵיהֶֽם׃

ט״ו יַ֗עַן אֲשֶׁ֤ר עָשׂוּ֙ אֶת־הָרַ֣ע בְּעֵינַ֔י וַיִּהְי֥וּ מַכְעִסִ֖ים אֹתִ֑י מִן־הַיּ֗וֹם אֲשֶׁ֤ר יָצְא֙וּ אֲבוֹתָ֣ם מִמִּצְרַ֔יִם וְעַד֙ הַיּ֣וֹם הַזֶּ֔ה׃

ט״ז וְגַם֙ דָּ֣ם נָקִ֔י שָׁפַ֥ךְ מְנַשֶּׁ֖ה הַרְבֵּ֣ה מְאֹ֑ד עַ֚ד אֲשֶׁר־מִלֵּ֣א אֶת־יְרוּשָׁלַ͏ִ֔ם פֶּ֖ה לְפֶ֑ה לְבַ֗ד מֵֽחַטָּאתוֹ֙ אֲשֶׁ֣ר הֶחֱטִ֔יא אֶת־יְהוּדָ֖ה לַעֲשׂ֥וֹת הָרַ֖ע בְּעֵינֵ֥י יְהוָֽה׃

י״ז וְיֶ֣תֶר דִּבְרֵ֣י מְנַשֶּׁ֔ה וְכָל־אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה וְחַטָּאתוֹ֙ אֲשֶׁ֣ר חָטָ֔א הֲלֹא־הֵ֛ם כְּתוּבִ֖ים עַל־סֵ֣פֶר דִּבְרֵ֣י הַיָּמִ֑ים לְמַלְכֵ֖י יְהוּדָֽה׃

י״ח וַיִּשְׁכַּ֥ב מְנַשֶּׁ֖ה עִם־אֲבֹתָ֑יו וַיִּקָּבֵ֣ר בְּגַן־בֵּיתוֹ֮ בְּגַן־עֻזָּא֒ וַיִּמְלֹ֤ךְ אָמוֹן֙ בְּנ֣וֹ תַּחְתָּ֔יו׃ {פ}

י״ט בֶּן־עֶשְׂרִ֥ים וּשְׁתַּ֛יִם שָׁנָ֥ה אָמ֖וֹן בְּמָלְכ֑וֹ וּשְׁתַּ֥יִם שָׁנִ֛ים מָלַ֥ךְ בִּירוּשָׁלָ֖͏ִם וְשֵׁ֣ם אִמּ֔וֹ מְשֻׁלֶּ֥מֶת בַּת־חָרוּ֖ץ מִן־יָטְבָֽה׃

כ׳ וַיַּ֥עַשׂ הָרַ֖ע בְּעֵינֵ֣י יְהוָ֑ה כַּאֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה מְנַשֶּׁ֥ה אָבִֽיו׃

כ״א וַיֵּ֣לֶךְ בְּכָל־הַדֶּ֗רֶךְ אֲשֶׁר־הָלַ֤ךְ אָבִיו֙ וַיַּעֲבֹ֣ד אֶת־הַגִּלֻּלִ֔ים אֲשֶׁ֥ר עָבַ֖ד אָבִ֑יו וַיִּשְׁתַּ֖חוּ לָהֶֽם׃

כ״ב וַיַּעֲזֹ֖ב אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֑י אֲבֹתָ֔יו וְלֹ֥א הָלַ֖ךְ בְּדֶ֥רֶךְ יְהוָֽה׃

כ״ג וַיַּקְשְׁר֣וּ עַבְדֵי־אָמ֔וֹן עָלָ֖יו וַיְמִיתוּ֙ אֶת־הַמֶּ֔לֶךְ בְּבֵיתֽוֹ׃

כ״ד וַיַּ֣ךְ עַם־הָאָ֔רֶץ אֵ֚ת כָּל־הַקֹּשְׁרִ֔ים עַל־הַמֶּ֖לֶךְ אָמ֑וֹן וַיַּמְלִ֤יכוּ עַם־הָאָ֙רֶץ֙ אֶת־יֹאשִׁיָּ֣הוּ בְנ֔וֹ תַּחְתָּֽיו׃

כ״ה וְיֶ֣תֶר דִּבְרֵ֣י אָמ֔וֹן אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה הֲלֹא־הֵ֛ם כְּתוּבִ֖ים עַל־סֵ֣פֶר דִּבְרֵ֣י הַיָּמִ֑ים לְמַלְכֵ֖י יְהוּדָֽה׃

כ״ו וַיִּקְבְּר֥וּ אֹת֛וֹ בְּקִבְרָת֖וֹ בְּגַן־עֻזָּ֑א וַיִּמְלֹךְ֙ יֹאשִׁיָּ֣הוּ בְנ֔וֹ תַּחְתָּ֖יו׃ {פ}

פרק כ״ב

א׳ בֶּן־שְׁמֹנֶה שָׁנָה יֹאשִׁיָּהוּ בְמָלְכוֹ וּשְׁלֹשִׁים וְאַחַת שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ יְדִידָה בַּת־עַדָיָה מִבָּצְקַת׃

ב׳ וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ בְּכָל־דֶּרֶךְ דָּוִד אָבִיו וְלֹא־סָר יָמִין וּשְׂמֹאול׃ {פ}

ג׳ וַיְהִי בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת־שָׁפָן בֶּן־אֲצַלְיָהוּ בֶן־מְשֻׁלָּם סֹפֵר בֵּית יְהוָה לֵאמֹר׃

ד׳ עֲלֵה אֶל־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְיִתֻּם אֶת־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר אָסְפוּ שֹׁמְרֵי הַסַּף מֵאֵת הָעָם׃

ה׳ (ויתנה) [וְיִתְּנוּהוּ] עַל־יַד־עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַמַּפְקָדִים (בבית) [בְּבֵית] יְהוָה וְיִתְּנוּ אֹתוֹ לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־בְּבֵית יְהוָה לְחַזֵּק בֶּדֶק הַבָּיִת׃

ו׳ לֶחָרָשִׁים וְלַבַּנָּים וְלַגֹּדְרִים וְלִקְנוֹת עֵצִים וְאַבְנֵי מַחְצֵב לְחַזֵּק אֶת־הַבָּיִת׃

ז׳ אָךְ לֹא־יֵחָשֵׁב אִתָּם הַכֶּסֶף הַנִּתָּן עַל־יָדָם כִּי בֶאֱמוּנָה הֵם עֹשִׂים׃

ח׳ וַיֹּאמֶר חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶל־שָׁפָן הַסֹּפֵר סֵפֶר הַתּוֹרָה מָצָאתִי בְּבֵית יְהוָה וַיִּתֵּן חִלְקִיָּה אֶת־הַסֵּפֶר אֶל־שָׁפָן וַיִּקְרָאֵהוּ׃

> **סֵפֶר הַתּוֹרָה מָצָאתִי.** טָמוּן תַּחַת הַנִּדְבָךְ, שֶׁהִטְמִינוּ שָׁם כְּשֶׁשָּׂרַף אָחָז אֶת הַתּוֹרָה.

ט׳ וַיָּבֹא שָׁפָן הַסֹּפֵר אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיָּשֶׁב אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּבָר וַיֹּאמֶר הִתִּיכוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בַבַּיִת וַיִּתְּנֵהוּ עַל־יַד־עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַמַּפְקָדִים בֵּית יְהוָה׃

י׳ וַיַּגֶּד שָׁפָן הַסֹּפֵר לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סֵפֶר נָתַן לִי חִלְקִיָּה הַכֹּהֵן וַיִּקְרָאֵהוּ שָׁפָן לִפְנֵי הַמָּלֶךְ׃

י״א וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת־דִּבְרֵי סֵפֶר הַתּוֹרָה וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃

י״ב וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּה הַכֹּהֵן וְאֶת־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן וְאֶת־עַכְבּוֹר בֶּן־מִיכָיְהוּ וְאֶת | שָׁפָן הַסֹּפֵר וְאֵת עַשָׂיָה עֶבֶד־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר׃

י״ג לְכוּ דִרְשׁוּ אֶת־יְהוָה בַּעֲדִי וּבְעַד־הָעָם וּבְעַד־כָּל־יְהוּדָה עַל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר הַנִּמְצָא הַזֶּה כִּי־גְדוֹלָה חֲמַת יְהוָה אֲשֶׁר־הִיא נִצְּתָה בָנוּ עַל אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֲבֹתֵינוּ עַל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַכָּתוּב עָלֵינוּ׃

> **דִרְשׁוּ אֶת ה׳ בַּעֲדִי.** רָאֶה כָּתוּב יוֹלֵךְ ה׳ אֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ.

י״ד וַיֵּלֶךְ חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וַאֲחִיקָם וְעַכְבּוֹר וְשָׁפָן וַעֲשָׂיָה אֶל־חֻלְדָּה הַנְּבִיאָה אֵשֶׁת | שַׁלֻּם בֶּן־תִּקְוָה בֶּן־חַרְחַס שֹׁמֵר הַבְּגָדִים וְהִיא יֹשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלַם בַּמִּשְׁנֶה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ׃

> **אֶל חֻלְדָּה.** אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה מְרַחֶמֶת יוֹתֵר מִן הָאִישׁ, לְכָךְ לֹא שָׁלַח אֶל יִרְמְיָהוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: יִרְמְיָהוּ לֹא הָיָה שָׁם, שֶׁהָלַךְ לְהַחֲזִיר עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים.
>
> **בַּמִּשְׁנֶה.** בְּבֵית אוּלְפָּנָא. שֹׁעַר יֵשׁ בָּעֲזָרָה שֶׁשְּׁמוֹ שַׁעַר חֻלְדָּה בְּמַסֶּכֶת מִדּוֹת. וְיֵשׁ שֶׁפּוֹתְרִים 'בַּמִּשְׁנֶה', חוּץ לַחוֹמָה, בֵּין שְׁתֵּי הַחוֹמוֹת, שֶׁהִיא מִשְׁנֶה לָעִיר, (בַּמִּשְׁנֶה. הָיְתָה לוֹמְדָה הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה לַזְּקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר, וְהִיא הִיא הַמִּשְׁנֶה, הג״ה דר״ע). **בַּמִּשְׁנֶה.** (מִ׳אֵלֶּה הַדְּבָרִים' עַד 'לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל', דְּהַיְנוּ סֵפֶר דְּבָרִים הַקָּרוּי מִשְׁנֶה תּוֹרָה, וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים הַנִּכְפָּלִים בַּתּוֹרָה דְּרִשָׁה בָּרִבִּים, וּגְלֻיָּתָהּ הֶעָנָשִׁים וְהַגְּלֻיּוֹת הַנִּכְפָּלִים לָעוֹבְרִים עַל סוֹדוֹ וְרִמְזֵי הַתּוֹרָה. סוֹד מֵישָׁרִים).

ט״ו וַתֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִמְרוּ לָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם אֵלָי׃

ט״ז כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו אֶת כָּל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר קָרָא מֶלֶךְ יְהוּדָה׃

י״ז תַּחַת | אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן הַכְעִיסֵנִי בְּכֹל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וְנִצְּתָה חֲמָתִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְלֹא תִכְבֶּה׃

י״ח וְאֶל־מֶלֶךְ יְהוּדָה הַשֹּׁלֵחַ אֶתְכֶם לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה כֹּה תֹאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמָעְתָּ׃

י״ט יַעַן רַךְ־לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע | מִפְּנֵי יְהוָה בְּשָׁמְעֲךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו לִהְיוֹת לְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה וַתִּקְרַע אֶת־בְּגָדֶיךָ וַתִּבְכֶּה לְפָנָי וְגַם אָנֹכִי שָׁמַעְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃

כ׳ לָכֵן הִנְנִי אֹסִפְךָ עַל־אֲבֹתֶיךָ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־קִבְרוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם וְלֹא־תִרְאֶינָה עֵינֶיךָ בְּכֹל הָרָעָה אֲשֶׁר־אֲנִי מֵבִיא עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיְשִׁבוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּבָר׃

> **וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל קִבְרוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם.** וּמַהוּ הַשָּׁלוֹם, וְלֹא תִרְאֶינָה עֵינֶיךָ בְּחָרְבַּן הַבַּיִת.

פרק כ״ג

א׳ וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם׃

ב׳ וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכֹל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה׃

ג׳ וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית | לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחַר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל־נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית׃

> **עַל הָעַמּוּד.** מְקוֹם מַעֲמַד הַמֶּלֶךְ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

ד׳ וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה וְאֶת־שֹׁמְרֵי הַסַּף לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָה אֶת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן וְנָשָׂא אֶת־עֲפָרָם בֵּית־אֵל׃

> **וְאֶת כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה.** סְגָנֵי כְּהֻנָּה, שֶׁהֵם שְׁנַיִים לַכֹּהֲנִים גְּדוֹלִים.
>
> **שֹׁמְרֵי הַסַּף.** אֲמַרְכָּלִים הַמְמֻנִּים עַל כָּל צָרְכֵי הַבַּיִת, וּמַפְתְּחוֹת הָעֲזָרָה בְּיָדָם.
>
> **בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן.** (תַּרְגּוּם:) בְּמֵישָׁר קִדְרוֹן.
>
> **וְנָשָׂא אֶת עֲפָרָם בֵּית אֵל.** אֶל מָקוֹם טָמֵא, אֲשֶׁר טִמֵּא שָׁם אֶת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה יָרָבְעָם, וְשָׂרַף עָלָיו אֶת כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת.

ה׳ וְהִשְׁבִּית אֶת־הַכְּמָרִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמְסִבֵּי יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־הַמְקַטְּרִים לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם׃

> **וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת.** וְאוֹתָן שֶׁקִּטְּרוּ בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה.

ו׳ וַיּוֹצֵא אֶת־הָאֲשֵׁרָה מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם אֶל־נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיִּדֶק לְעָפָר וַיִּשְׁלֵךְ אֶת־עֲפָרָהּ עַל־קִבְרֵי בְּנֵי הָעָם׃

ז׳ וַיִּתֹּץ אֶת־בָּתֵּי הַקְּדֵשִׁים אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר הַנָּשִׁים אֹרְגוֹת שָׁם בָּתִּים לָאֲשֵׁרָה׃

> **אֶת בָּתֵּי הַקְּדֵשִׁים.** בָּתֵּי הַזְּמָה.

אַרְגֹּזוֹת שָׁם בָּתִּים. יְרִיעוֹת.

ח׳ וַיָּבֵא אֶת־כָּל־הַכֹּהֲנִים׀ מֵעָרֵי יְהוּדָה וַיְטַמֵּא אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר קִטְּרוּ־שָׁם׀ הַכֹּהֲנִים מִגֶּבַע עַד־בְּאֵר שָׁבַע וַיָּנַתֵּץ אֶת־הַבָּמוֹת הַשְּׂעִרִים אֲשֶׁר־פֶּתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ׀ שַׂר־הָעִיר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאול אִישׁ בְּשַׁעַר הָעִיר׃

ט׳ אַךְ׀ לֹא יַעֲלוּ׀ כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת אֶל־מִזְבַּח יְהוָה בִּירוּשָׁלִָם כִּי אִם־אָכְלוּ מַצּוֹת בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם׃

לֹא יַעֲלוּ. הַכֹּהֲנִים שֶׁקִּטְּרוּ בַּבָּמוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה, לֹא יַעֲלוּ עוֹד לְשָׁרֵת עַל מִזְבַּח ה׳.

כִּי אִם אָכְלוּ מַצּוֹת. כְּלוֹמַר כִּי אִם בְּדָבָר זֶה לֹא יָצְאוּ מִכְּהֻנָּתָם, שֶׁמֻּתָּרִין לֶאֱכֹל בְּקָדָשִׁים, חֲרֵי הֵם כְּבַעֲלֵי מוּמִין, חוֹלְקִין וְאוֹכְלִין אֲבָל לֹא מַקְרִיבִין.

אָכְלוּ מַצּוֹת. מְנָחוֹת, וְהוּא הַדִּין לְכָל הַקָּדָשִׁים.

י׳ וְטִמֵּא אֶת־הַתֹּפֶת אֲשֶׁר בְּגֵי (בני) [בֶן־]הִנֹּם לְבִלְתִּי לְהַעֲבִיר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ וְאֶת־בִּתּוֹ בָּאֵשׁ לַמֹּלֶךְ׃

הַתֹּפֶת. הוּא הַמֹּלֶךְ, וְעַל שֵׁם שֶׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים מַקִּישִׁים בְּתֻפִּים, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע הָאָב אֶת נַהֲמַת הַבֵּן כְּשֶׁהוּא נִכְוֶה בִּידֵי הַצּוּרָה שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה מֹלֶךְ, קְרָאוּהוּ תֹּפֶת.

י״א וַיִּשְׁבֹּת אֶת־הַסּוּסִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה לַשֶּׁמֶשׁ׀ מִבֹּא בֵית־יְהוָה אֶל־לִשְׁכַּת׀ נְתַן־מֶלֶךְ הַסָּרִיס אֲשֶׁר בַּפַּרְוָרִים וְאֶת־מַרְכְּבוֹת הַשֶּׁמֶשׁ שָׂרַף בָּאֵשׁ׃

אֶת הַסּוּסִים. אוֹתָם הַמִּשְׁתַּחֲוִים לַחַמָּה, הָיוּ לָהֶם סוּסִים מוּכָנִים לָצֵאת לִקְרַאת הַחַמָּה בַּבֹּקֶר.

נְתַן מֶלֶךְ. כָּךְ שְׁמוֹ.

אֲשֶׁר בַּפַּרְוָרִים. לֹא יָדַעְתִּי מָה הֵם.

י״ב וְאֶת־הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עַל־הַגַּג עֲלִיַּת אָחָז אֲשֶׁר־עָשׂוּ | מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת־הַמִּזְבְּחוֹת׀ אֲשֶׁר־עָשָׂה מְנַשֶּׁה בִּשְׁתֵּי חַצְרוֹת בֵּית־יְהוָה נָתַץ הַמֶּלֶךְ וַיָּרָץ מִשָּׁם וְהִשְׁלִיךְ אֶת־עֲפָרָם אֶל־נַחַל קִדְרוֹן׃

וַיָּרָץ מִשָּׁם. וּבְעָרָם מִשָּׁם.

י״ג וְאֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר | עַל־פְּנֵי יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר׀ מִימִין לְהַר־הַמַּשְׁחִית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל לְעַשְׁתֹּרֶת | שִׁקֻּץ צִידֹנִים וְלִכְמוֹשׁ׀ שִׁקֻּץ מוֹאָב וּלְמִלְכֹּם תּוֹעֲבַת בְּנֵי־עַמּוֹן טִמֵּא הַמֶּלֶךְ׃

לְהַר הַמַּשְׁחִית. הַר הַזֵּיתִים, הוּא הַר הַמַּשְׁחָה, וְכֵיוָן שֶׁהִזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ עַל יְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שִׁנָּה שְׁמוֹ לְגָנַאי.

י״ד וְשִׁבַּר׀ אֶת־הַמַּצֵּבוֹת וַיְכָרֵת אֶת־הָאֲשֵׁרִים וַיְמַלֵּא אֶת־מְקוֹמָם עַצְמוֹת אָדָם׃

ט״ו וְגַם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר בְּבֵית־אֵל הַבָּמָה׀ אֲשֶׁר עָשָׂה יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט׀ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל גַּם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא וְאֶת־הַבָּמָה נָתָץ וַיִּשְׂרֹף אֶת־הַבָּמָה הִדַּק לְעָפָר וְשָׂרַף אֲשֵׁרָה׃

ט״ז וַיָּפֶן יֹאשִׁיָּהוּ וַיַּרְא אֶת־הַקְּבָרִים אֲשֶׁר־שָׁם׀ בָּהָר וַיִּשְׁלַח וַיִּקַּח אֶת־הָעֲצָמוֹת׀ מִן־הַקְּבָרִים וַיִּשְׂרֹף עַל־הַמִּזְבֵּחַ וַיְטַמְּאֵהוּ כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר קָרָא׀ אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר קָרָא אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃

י״ז וַיֹּאמֶר מָה הַצִּיּוּן הַלָּז אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַנְשֵׁי הָעִיר הַקֶּבֶר אִישׁ־הָאֱלֹהִים׀ אֲשֶׁר־בָּא מִיהוּדָה וַיִּקְרָא אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׀ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עַל הַמִּזְבַּח בָּיִת־אֵל׃

מַה הַצִּיּוּן הַלָּז. רָאָה קֶבֶר, מִצְּדוֹ אֶחָד עָלָה קִקְשׁוֹנִים וַחֲרוּלִים, וְצִדּוֹ אֶחָד הֲדַסִּים וּבְשָׂמִים, וְתָמַהּ עָלָיו וְאָמַר מַה זֶּה. וְהֵשִׁיבוּ:

הַקֶּבֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים. וּנְבִיא הַשֶּׁקֶר שֶׁצִּוָּה לִבָנָיו שֶׁיִּקְבְּרוּהוּ אֲצָלוֹ.

י״ח וַיֹּאמֶר֮ הַנִּיחוּ֒ לוֹ֙ אִ֣ישׁ אַל־יָנַ֣ע עַצְמוֹתָ֔יו וַיְמַלְּטוּ֙ עַצְמוֹתָ֔יו אֶת עַצְמֹ֖ות הַנָּבִ֣יא אֲשֶׁר־בָּ֑א מִשֹּׁמְרֹֽון׃

י״ט וְגַם֙ אֶת־כָּל־בָּתֵּ֣י הַבָּמֹ֔ות אֲשֶׁ֖ר | בְּעָרֵ֣י שֹׁמְר֑וֹן אֲשֶׁ֗ר עָשׂ֛וּ מַלְכֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל לְהַכְעִ֣יס הֵסִ֣יר יֹאשִׁיָּ֔הוּ וַיַּ֥עַשׂ לָהֶ֖ם כְּכָל־הַמַּעֲשִׂ֑ים אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה בְּבֵ֥ית־אֵֽל׃

> **אֲשֶׁר בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן.** שֶׁהָיָה יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, מַה שֶּׁחָזְרוּ מֵעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים עַל יְדֵי יָרָבְעָם.

כ׳ וַיִּזְבַּ֞ח אֶת־כָּל־כֹּהֲנֵ֣י הַבָּמֹ֗ות אֲשֶׁר־שָׁם֙ עַל־הַמִּזְבְּחֹ֔ות וַיִּשְׂרֹ֥ף אֶת־עַצְמֹ֖ות אָדָ֑ם עָלֵיהֶ֖ם וַיָּ֥שָׁב יְרוּשָׁלָֽם׃

כ״א וַיְצַ֤ו הַמֶּ֙לֶךְ֙ אֶת־כָּל־הָעָ֔ם לֵאמֹ֖ר עֲשׂ֣וּ פֶ֑סַח לַיהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶ֖ם כַּכָּת֥וּב עַל סֵ֖פֶר הַבְּרִ֥ית הַזֹּֽאת׃

כ״ב כִּ֣י לֹ֔א נַעֲשָׂ֖ה כַּפֶּ֣סַח הַזֶּ֑ה מִימֵי֙ הַשֹּׁפְטִ֔ים אֲשֶׁ֖ר שָׁפְט֣וּ אֶת־יִשְׂרָאֵ֑ל וְכֹ֖ל יְמֵ֥י מַלְכֵ֛י יִשְׂרָאֵ֖ל וּמַלְכֵ֥י יְהוּדָֽה׃

> **לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה.** לֹא נִתְקַבְּצוּ רֹב עַם בְּכָל פֶּסַח כְּמוֹ שֶׁנִּתְקַבְּצוּ בָּזֶה.
>
> **מִימֵי הַשֹּׁפְטִים.** מִימֵי שְׁמוּאֵל, כָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דה״ב לה יח), לְפִי שֶׁאַף שְׁמוּאֵל הֶחֱזִיר יִשְׂרָאֵל לְמוּטָב, וְקִבְּצָם הַמִּצְפָּתָה. דָּבָר אַחֵר: לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה בִּירוּשָׁלַיִם, (אֲבָל) מִשֶּׁמָּלְכוּ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה, לֹא עָשׂוּ פֶּסַח כָּל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם, לְפִי שֶׁנֶּחְלְקָה הַמַּלְכוּת לִשְׁנַיִם מִיָּרָבְעָם, וְהָיוּ הוֹלְכִים לְעֵגֶל שֶׁבְּבֵית אֵל וּבְדָן, עַד עַכְשָׁיו שֶׁגָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, וְהֶחֱזִירָם יִרְמְיָהוּ וּמָלַךְ עֲלֵיהֶם יֹאשִׁיָּהוּ, וּבָאוּ כֻּלָּם לִירוּשָׁלַיִם.

כ״ג כִּ֣י אִם־בִּשְׁמֹנֶ֣ה עֶשְׂרֵ֔ה שָׁנָ֖ה לַמֶּ֣לֶךְ יֹאשִׁיָּ֑הוּ נַעֲשָׂ֥ה הַפֶּ֛סַח הַזֶּ֖ה לַיהוָ֥ה בִּירוּשָׁלָֽם׃

כ״ד וְגַ֗ם אֶת־הָאֹבֹ֤ות וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִים֙ וְאֶת־הַתְּרָפִ֔ים וְאֶת־הַגִּלֻּלִ֔ים וְאֵת֙ כָּל־הַשִּׁקֻּצִ֔ים אֲשֶׁ֥ר נִרְא֖וּ בְּאֶ֣רֶץ יְהוּדָ֑ה וּבִירוּשָׁלַ֗͏ִם בִּבְעֵ֤ר יֹאשִׁיָּהוּ֙ לְמַ֣עַן הָקִ֔ים אֶת־דִּבְרֵ֖י הַתֹּורָ֑ה הַכְּתֻבִ֗ים עַל־הַסֵּ֛פֶר אֲשֶׁ֥ר מָצָ֖א חִלְקִיָּ֥הוּ הַכֹּהֵ֖ן בֵּ֥ית יְהוָֽה׃

> **הַתְּרָפִים.** צוּרוֹת שֶׁמְּדַבְּרִים עַל יְדֵי כְּשָׁפִים, וְהֶעוֹשֶׂה אוֹתָן צָרִיךְ לְכַוֵּן שָׁעָה אַחַת בְּשָׁנָה, וְשָׁנָה אַחַת רְאוּיָה לְכָךְ.

כ״ה וְכָמֹ֨הוּ֙ לֹא־הָיָ֣ה לְפָנָ֔יו מֶ֖לֶךְ אֲשֶׁר־שָׁ֣ב אֶל־יְהוָ֑ה בְּכָל־לְבָבֹ֥ו וּבְכָל־נַפְשֹׁ֖ו וּבְכָל־מְאֹדֹ֑ו כְּכֹ֨ל תֹּורַ֤ת מֹשֶׁה֙ וְאַחֲרָ֣יו לֹא־קָ֔ם כָּמֹֽהוּ׃

כ״ו אַ֚ךְ | לֹא־שָׁ֣ב יְהוָ֔ה מֵחֲרֹ֖ון אַפֹּ֑ו הַגָּדֹ֗ול אֲשֶׁר־חָרָ֤ה אַפּוֹ֙ בִּיהוּדָ֔ה עַ֚ל כָּל־הַכְּעָסִ֔ים אֲשֶׁ֥ר הִכְעִיסֹ֖ו מְנַשֶּֽׁה׃

כ״ז וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֔ה גַּ֚ם אֶת־יְהוּדָ֔ה אָסִ֖יר מֵעַ֣ל פָּנַ֑י כַּאֲשֶׁ֣ר הֲסִרֹ֔תִי אֶת־יִשְׂרָאֵ֗ל וּמָאַסְתִּי֙ אֶת־הָעִ֣יר הַזֹּ֔את אֲשֶׁר־בָּחַ֖רְתִּי אֶת־יְרוּשָׁלַ֑͏ִם וְאֶת־הַבַּ֕יִת אֲשֶׁ֥ר אָמַ֖רְתִּי יִהְיֶ֥ה שְׁמִ֖י שָֽׁם׃

כ״ח וְיֶתֶר֙ דִּבְרֵ֣י יֹאשִׁיָּ֔הוּ וְכָל־אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה הֲלֹא־הֵ֣ם כְּתוּבִ֑ים עַל־סֵ֖פֶר דִּבְרֵ֥י הַיָּמִ֛ים לְמַלְכֵ֥י יְהוּדָֽה׃

כ״ט בְּיָמָ֗יו עָלָ֤ה פַרְעֹה֙ נְכֹ֣ה מֶֽלֶךְ־מִצְרַ֔יִם עַל־מֶ֖לֶךְ אַשּׁ֣וּר עַל־נְהַר־פְּרָ֑ת וַיֹּ֣לֶךְ הַמֶּ֗לֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ֙ לִקְרָאתֹ֔ו וַיְמִיתֵ֖הוּ בְּמִגִּדֹּ֑ו כִּרְאֹתֹ֖ו אֹתֹֽו׃

ל׳ וַיַּרְכִּבֻ֤הוּ עֲבָדָיו֙ מֵ֣ת מְמִגִּדֹּ֔ו וַיְבִאֻ֖הוּ יְרוּשָׁלַ֑͏ִם וַיְקִבְּרֻ֖הוּ בְּקִבְרָתֹ֑ו וַיִּקַּ֣ח עַם־הָאָ֗רֶץ אֶת־יְהֹואָחָ֛ז בֶּן־יֹאשִׁיָּ֖הוּ וַיִּמְשְׁח֥וּ אֹתֹ֛ו וַיַּמְלִיכ֥וּ אֹתֹ֖ו תַּ֥חַת אָבִֽיו׃ {פ}

> **וַיִּמְשְׁחוּ.** לֹא הָיָה צָרִיךְ מְשִׁיחָה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יְהוֹיָקִים אָחִיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שָׁנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בָּעִנְיָן.

ל״א בֶּן־עֶשְׂרִ֥ים וְשָׁלֹ֛שׁ שָׁנָ֖ה יְהֹואָחָ֣ז בְּמָלְכֹ֑ו וּשְׁלֹשָׁ֥ה חֳדָשִׁ֛ים מָלַ֥ךְ בִּירוּשָׁלָ֖͏ִם וְשֵׁ֣ם אִמֹּ֔ו חֲמוּטַ֖ל בַּת־יִרְמְיָ֥הוּ מִלִּבְנָֽה׃

ל״ב וַיַּ֥עַשׂ הָרַ֖ע בְּעֵינֵ֣י יְהוָ֑ה כְּכֹ֖ל אֲשֶׁר־עָשׂ֥וּ אֲבֹתָֽיו׃

ל״ג וַיַּאַסְרֵ֤הוּ פַרְעֹה֙ נְכֹ֔ה בְּרִבְלָ֖ה בְּאֶ֣רֶץ חֲמָ֑ת (במלך) [מִמְּלֹךְ] בִּירוּשָׁלָ֗͏ִם וַיִּתֵּ֤ן עֹנֶשׁ֙ עַל־הָאָ֔רֶץ מֵאָ֥ה כִכַּר־כֶּ֖סֶף וְכִכַּ֥ר זָהָֽב׃

ל״ד וַיִּמְלֹךְ פַּרְעֹה נְכֹה אֶת־אֶלְיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ תַּחַת יֹאשִׁיָּהוּ אָבִיו וַיַּסֵּב אֶת־שְׁמוֹ יְהוֹיָקִים וְאֶת־יְהוֹאָחָז לָקַח וַיָּבֹא מִצְרַיִם וַיָּמָת שָׁם׃

ל״ה וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב נָתַן יְהוֹיָקִים לְפַרְעֹה אַךְ הֶעֱרִיךְ אֶת־הָאָרֶץ לָתֵת אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי פַּרְעֹה אִישׁ כְּעֶרְכּוֹ נָגַשׂ אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב אֶת־עַם הָאָרֶץ לָתֵת לְפַרְעֹה נְכֹה׃ {ס}

> **אִישׁ כְּעֶרְכּוֹ.** כְּפִי עָשְׁרוֹ.

ל״ו בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יְהוֹיָקִים בְּמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ (זבידה) [זְבוּדָּה] בַּת־פְּדָיָה מִן־רוּמָה׃

ל״ז וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשׂוּ אֲבֹתָיו׃

פרק כ״ד

א׳ בְּיָמָיו עָלָה נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַיִּהְיוּ־לוֹ יְהוֹיָקִים עֶבֶד שָׁלֹשׁ שָׁנִים וַיָּשָׁב וַיִּמְרֹד־בּוֹ׃

ב׳ וַיְשַׁלַּח יְהוָה | בּוֹ אֶת־גְּדוּדֵי כַשְׂדִּים וְאֶת־גְּדוּדֵי אֲרָם וְאֶת | גְּדוּדֵי מוֹאָב וְאֶת־גְּדוּדֵי בְנֵי־עַמּוֹן וַיְשַׁלְּחֵם בִּיהוּדָה לְהַאֲבִידוֹ כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים׃

ג׳ אַךְ | עַל־פִּי יְהוָה הָיְתָה בִּיהוּדָה לְהָסִיר מֵעַל פָּנָיו בְּחַטֹּאת מְנַשֶּׁה כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה׃

> **אַךְ עַל פִּי ה׳ הָיְתָה.** כָּל הָרָעָה הַבָּאָה בִּיהוּדָה עַל יְדֵי הַגְּדוּדִים הָאֵלֶּה.

ד׳ וְגַם דָּם־הַנָּקִי אֲשֶׁר שָׁפָךְ וַיְמַלֵּא אֶת־יְרוּשָׁלַם דָּם נָקִי וְלֹא־אָבָה יְהוָה לִסְלֹחַ׃

ה׳ וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹיָקִים וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃

ו׳ וַיִּשְׁכַּב יְהוֹיָקִים עִם־אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ יְהוֹיָכִין בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃

> **וַיִּשְׁכַּב יְהוֹיָקִים.** לֹא עַל מִטָּתוֹ, כִּי אֲסָרוֹ נְבוּכַדְנֶאצַּר בִּנְחֻשְׁתַּיִם לְהוֹלִיכוֹ בָּבֶלָה, וְהָיוּ מְגָרְרִין אוֹתוֹ וּמֵת בְּיָדָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: קְבוֹרַת חֲמוֹר יִקָּבֵר סָחוֹב וְהַשְׁלֵךְ. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים כָּתַב שֶׁאֲסָרוֹ נְבוּכַדְנֶאצַּר לְהוֹלִיכוֹ בָּבֶלָה.

ז׳ וְלֹא־הֹסִיף עוֹד מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָצֵאת מֵאַרְצוֹ כִּי־לָקַח מֶלֶךְ בָּבֶל מִנַּחַל מִצְרַיִם עַד־נְהַר־פְּרָת כֹּל אֲשֶׁר הָיָתָה לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם׃ {פ}

> **לָצֵאת מֵאַרְצוֹ.** לַעֲזֹר לִיהוֹיָקִים.
>
> **כִּי לָקַח מֶלֶךְ בָּבֶל וְגוֹ׳.** שְׁנִצְּחוֹ בַּמִּלְחָמָה בִּשְׁנַת הָרְבִיעִית לִיהוֹיָקִים, בְּכַרְכְּמִישׁ עַל נְהַר פְּרָת, כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר יִרְמְיָהוּ.

ח׳ בֶּן־שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה יְהוֹיָכִין בְּמָלְכוֹ וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מָלַךְ בִּירוּשָׁלִַם וְשֵׁם אִמּוֹ נְחֻשְׁתָּא בַּת־אֶלְנָתָן מִירוּשָׁלִָם׃

ט׳ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה אָבִיו׃

י׳ בָּעֵת הַהִיא (עלה) [עָלוּ] עַבְדֵי נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל יְרוּשָׁלִַם וַתָּבֹא הָעִיר בַּמָּצוֹר׃

י״א וַיָּבֹא נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עַל־הָעִיר וַעֲבָדָיו צָרִים עָלֶיהָ׃

י״ב וַיֵּצֵא יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה עַל־מֶלֶךְ בָּבֶל הוּא וְאִמּוֹ וַעֲבָדָיו וְשָׂרָיו וְסָרִיסָיו וַיִּקַּח אֹתוֹ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת שְׁמֹנֶה לְמָלְכוֹ׃

> **וַיֵּצֵא יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה עַל מֶלֶךְ בָּבֶל.** לַעֲשׂוֹת לוֹ כִּרְצוֹנוֹ, וְלֹא לְמִלְחָמָה.

י״ג וַיּוֹצֵא מִשָּׁם אֶת־כָּל־אוֹצְרוֹת֙ בֵּית יְהוָ֔ה וְאוֹצְר֖וֹת בֵּ֣ית הַמֶּ֑לֶךְ וַיְקַצֵּץ֙ אֶת־כָּל־כְּלֵ֣י הַזָּהָ֔ב אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה שְׁלֹמֹ֣ה מֶֽלֶךְ־יִשְׂרָאֵל֙ בְּהֵיכַ֣ל יְהוָ֔ה כַּאֲשֶׁ֖ר דִּבֶּ֥ר יְהוָֽה׃

י״ד וְהִגְלָה֙ אֶת־כָּל־יְרוּשָׁלַ֔ם וְאֶת־כָּל־הַשָּׂרִ֖ים וְאֵ֣ת | כָּל־גִּבּוֹרֵ֣י הַחַ֑יִל (עשרה) [עֲשֶׂ֣רֶת] אֲלָפִ֔ים גּוֹלָ֖ה וְכָל־הֶחָרָ֣שׁ וְהַמַּסְגֵּ֑ר לֹ֥א נִשְׁאַ֖ר זוּלַ֥ת דַּלַּ֖ת עַם־הָאָֽרֶץ׃

> **הֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר.** תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: אֻמָּנַיָּא וְתַרְעַיָּא. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: חֲכָמִים גְּדוֹלִים בַּתּוֹרָה, שֶׁכְּשֶׁאֶחָד פּוֹתֵחַ הַכֹּל שׁוֹתְקִין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים, מַסְגֵּר, הַכֹּל יוֹשְׁבִין לְפָנָיו וּלְמִדִין הֵימֶנּוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וּפָתַח וְאֵין סוֹגֵר וְסָגַר וְאֵין פּוֹתֵחַ.

ט״ו וַיַּגֶל֙ אֶת־יְהוֹיָכִ֣ין בָּבֶ֔לָה וְאֶת־אֵ֥ם הַמֶּ֖לֶךְ וְאֶת־נְשֵׁ֣י הַמֶּ֑לֶךְ וְאֶת־סָרִיסָ֗יו וְאֵת֙ (אולי) [אֵילֵ֣י] הָאָ֔רֶץ הוֹלִ֥יךְ גּוֹלָ֖ה מִירוּשָׁלַ֑͏ִם בָּבֶֽלָה׃

> **וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ.** אֵלּוּ חֹרֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, וְצַדִּיקִים הָיוּ, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: כַּתְּאֵנִים הַטּוֹבוֹת הָאֵלֶּה כֵּן אַכִּיר אֶת גָּלוּת יְהוּדָה.

ט״ז וְאֵת֙ כָּל־אַנְשֵׁ֣י הַחַ֔יִל שִׁבְעַ֥ת אֲלָפִ֖ים וְהֶחָרָ֣שׁ וְהַמַּסְגֵּ֑ר אֶ֚לֶף הַכֹּ֣ל גִּבּוֹרִ֔ים עֹשֵׂ֥י מִלְחָמָ֖ה וַיְבִיאֵ֥ם מֶֽלֶךְ־בָּבֶ֖ל גּוֹלָ֥ה בָּבֶֽלָה׃

> **שִׁבְעַת אֲלָפִים.** וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים, בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בְּסֵפֶר יִרְמְיָהוּ: זֶה הָעָם אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר בִּשְׁנַת שֶׁבַע יְהוּדִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים, אֱמֹר מֵעַתָּה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הָיוּ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה, וְשִׁבְעַת אֲלָפִים מִבִּנְיָמִין וּשְׁאָר שְׁבָטִים, וְאַף בְּסֵדֶר עוֹלָם לָמַדְנוּ כֵּן.

י״ז וַיַּמְלֵ֤ךְ מֶֽלֶךְ־בָּבֶל֙ אֶת־מַתַּנְיָ֣ה דֹּדוֹ֔ תַּחְתָּ֖יו וַיַּסֵּ֣ב אֶת־שְׁמ֑וֹ צִדְקִיָּֽהוּ׃ {פ}

> **וַיַּסֵּב אֶת שְׁמוֹ צִדְקִיָּהוּ.** יְהֹ יַצְדִּיק עָלֶיךָ אֶת הַדִּין, אִם תִּמְרֹד בִּי.

י״ח בֶּן־עֶשְׂרִ֥ים וְאַחַ֛ת שָׁנָ֥ה צִדְקִיָּ֖הוּ בְּמָלְכ֑וֹ וְאַחַ֤ת עֶשְׂרֵה֙ שָׁנָ֔ה מָלַ֖ךְ בִּירוּשָׁלָ֑͏ִם וְשֵׁם֙ אִמּ֔וֹ (חמיטל) [חֲמוּטַ֖ל] בַּת־יִרְמְיָ֥הוּ מִלִּבְנָֽה׃

י״ט וַיַּ֗עַשׂ הָרַ֛ע בְּעֵינֵ֥י יְהוָ֖ה כְּכֹ֥ל אֲשֶׁר־עָשָׂ֖ה יְהוֹיָקִֽים׃

כ׳ כִּ֣י | עַל־אַ֗ף יְהוָה֙ הָיְתָ֣ה בִירוּשָׁלַ֔͏ִם וּבִיהוּדָ֑ה עַד־הִשְׁלִכ֥וֹ אֹתָ֛ם מֵעַ֥ל פָּנָ֖יו וַיִּמְרֹ֥ד צִדְקִיָּ֖הוּ בְּמֶ֥לֶךְ בָּבֶֽל׃ {ס}

> **כִּי עַל אַף ה׳ הָיְתָה וְגוֹ׳.** לְפִיכָךְ: וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמֶלֶךְ בָּבֶל, נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּלִבּוֹ לִמְרֹד בּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּגְלֶה.

פרק כ״ה

א׳ וַיְהִי֩ בִּשְׁנַ֨ת הַתְּשִׁיעִ֜ית לְמָלְכ֗וֹ בַּחֹ֨דֶשׁ֙ הָעֲשִׂירִ֔י֙ בֶּֽעָשׂ֣וֹר לַחֹ֔דֶשׁ בָּ֣א נְבֻכַדְנֶאצַּ֗ר מֶ֚לֶךְ־בָּבֶל֙ הוּא֙ וְכָל־חֵיל֔וֹ עַל־יְרוּשָׁלַ֖͏ִם וַיַּחַ֣ן עָלֶ֑יהָ וַיִּבְנ֥וּ עָלֶ֛יהָ דָּ֖יֵק סָבִֽיב׃

> **בִּשְׁנַת הַתְּשִׁיעִית לְמָלְכוֹ.** שֶׁל צִדְקִיָּהוּ.
>
> **דָּיֵק.** תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: כַּרְקוֹם.

ב׳ וַתָּבֹ֥א הָעִ֖יר בַּמָּצ֑וֹר עַ֚ד עַשְׁתֵּ֣י עֶשְׂרֵ֔ה שָׁנָ֖ה לַמֶּ֥לֶךְ צִדְקִיָּֽהוּ׃

ג׳ בְּתִשְׁעָ֥ה לַחֹ֖דֶשׁ וַיֶּחֱזַ֣ק הָרָעָ֔ב בָּעִ֑יר וְלֹא־הָיָ֥ה לֶ֖חֶם לְעַ֥ם הָאָֽרֶץ׃

ד׳ וַתִּבָּקַ֤ע הָעִיר֙ וְכָל־אַנְשֵׁ֣י הַמִּלְחָמָ֔ה | הַלַּ֖יְלָה דֶּ֣רֶךְ שַׁ֑עַר בֵּ֣ין הַחֹמֹתַ֗יִם אֲשֶׁ֛ר עַל־גַּ֥ן הַמֶּ֖לֶךְ וְכַשְׂדִּ֥ים עַל־הָעִ֖יר סָבִ֑יב וַיֵּ֖לֶךְ דֶּ֥רֶךְ הָעֲרָבָֽה׃

> **דֶּרֶךְ שַׁעַר בֵּין הַחֹמֹתַיִם.** מְעָרָה הוֹלֶכֶת מִבֵּיתוֹ עַד עַרְבוֹת יְרִיחוֹ, וּבָרַח לוֹ דֶּרֶךְ הַמְּעָרָה, וְהַקָּבָ״ה זִמֵּן צְבִי הוֹלֵךְ עַל גַּג הַמְּעָרָה חוּץ לָעִיר, וְרָדְפוּ כַּשְׂדִּים אַחֲרֵי הַצְּבִי, וּכְשֶׁהִגִּיעוּ לְפֶתַח הַמְּעָרָה בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ רָאוּהוּ וּלְכָדוּהוּ, הוּא שֶׁאָמַר: וּפָרַשְׂתִּי רִשְׁתִּי עָלָיו וְנִתְפַּשׂ בְּמִצּוּדָתִי.

ה׳ וַיִּרְדְּפ֣וּ חֵיל־כַּשְׂדִּ֗ים אַחֲרֵ֙י֙ הַמֶּ֔לֶךְ וַיַּשִּׂ֥גוּ אֹת֖וֹ בְּעַרְבֹ֣ת יְרֵח֑וֹ וְכָל־חֵילוֹ֙ נָפְצ֣וּ מֵעָלָֽיו׃

ו׳ וַיִּתְפְּשׂוּ֙ אֶת־הַמֶּ֔לֶךְ וַיַּעֲל֥וּ אֹת֖וֹ אֶל־מֶ֣לֶךְ בָּבֶ֑ל רִבְלָ֔תָה וַיְדַבְּר֥וּ אִתּ֖וֹ מִשְׁפָּֽט׃

וַיְדַבְּרוּ אִתּוֹ מִשְׁפָּט. נִתְרַכֵּךְ עִמּוֹ עַל הַשְּׁבוּעָה.

ז׳ וְאֶת־בְּנֵ֥י צִדְקִיָּ֖הוּ שָׁחַ֣ט לְעֵינָ֑יו וְאֶת־עֵינֵ֣י צִדְקִיָּ֗הוּ עִוֵּר֙ וַיַּאַסְרֵ֣הוּ בַנְחֻשְׁתַּ֔יִם וַיְבִאֵ֖הוּ בָּבֶֽל׃ {ס}

ח׳ וּבַחֹ֨דֶשׁ הַחֲמִישִׁ֜י בְּשִׁבְעָ֣ה לַחֹ֗דֶשׁ הִ֚יא שְׁנַ֣ת תְּשַׁע־עֶשְׂרֵ֣ה שָׁנָ֔ה לַמֶּ֖לֶךְ נְבֻכַדְנֶאצַּ֣ר מֶֽלֶךְ־בָּבֶ֑ל בָּ֣א נְבוּזַרְאֲדָ֗ן רַב־טַבָּחִים֙ עֶבֶ֣ד מֶ֔לֶךְ בָּבֶ֖ל יְרוּשָׁלָֽ͏ִם׃

ט׳ וַיִּשְׂרֹ֞ף אֶת־בֵּ֤ית יְהוָה֙ וְאֶת־בֵּ֣ית הַמֶּ֔לֶךְ וְאֵ֖ת כָּל־בָּתֵּ֣י יְרוּשָׁלַ֑͏ִם וְאֶת־כָּל־בֵּ֥ית גָּד֖וֹל שָׂרַ֥ף בָּאֵֽשׁ׃

וְאֶת כָּל בֵּית גָּדוֹל. בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁמְּגַדְּלִין בָּהֶן תּוֹרָה וּתְפִלָּה וּבָתֵּי הַשָּׁרִים.

י׳ וְאֶת־חוֹמֹ֥ת יְרוּשָׁלַ֖͏ִם סָבִ֑יב נָתְצ֥וּ כָּל־חֵ֖יל כַּשְׂדִּ֥ים אֲשֶׁר־רַב־טַבָּחִֽים׃

י״א וְאֵת֙ יֶ֣תֶר הָעָ֔ם הַנִּשְׁאָרִ֖ים בָּעִ֑יר וְאֶת־הַנֹּפְלִ֞ים אֲשֶׁ֤ר נָפְלוּ֙ עַל־הַמֶּ֔לֶךְ בָּבֶ֔ל וְאֵ֖ת יֶ֣תֶר הֶהָמ֑וֹן הֶגְלָ֥ה נְבוּזַרְאֲדָ֖ן רַב־טַבָּחִֽים׃

וְאֶת הַנֹּפְלִים. שֶׁשָּׁמְעוּ לְקוֹל נְבוּכַדְנֶצַּר וְיָצְאוּ אֵלָיו מִן הָעִיר, כְּמוֹ: בְּלֶכְתּוֹ אֶל צִקְלַג נָפְלוּ עָלָיו מְמַנַּשֶּׁה וְגוֹ׳.

י״ב וּמִדַּלַּ֥ת הָאָ֖רֶץ הִשְׁאִ֣יר רַב־טַבָּחִ֑ים לְכֹרְמִ֖ים וּלְיֹגְבִֽים׃

וּלְיוֹגְבִים. חוֹפְרֵי הָאָרֶץ, לְשׁוֹן יְקָבִים, שֶׁהֵם חֲפִירוֹת בַּקַּרְקַע.

י״ג וְאֶת־עַמּוּדֵ֣י הַנְּחֹ֗שֶׁת אֲשֶׁ֤ר בֵּית־יְהוָה֙ וְאֶת־הַמְּכֹנ֔וֹת וְאֶת־יָ֖ם הַנְּחֹ֣שֶׁת אֲשֶׁ֣ר בְּבֵית־יְהוָ֑ה שִׁבְּר֣וּ כַשְׂדִּ֗ים וַיִּשְׂא֛וּ אֶת־נְחֹשְׁתָּ֖ם בָּבֶֽלָה׃

י״ד וְאֶת־הַסִּירֹ֔ת וְאֶת־הַיָּעִ֖ים וְאֶת־הַמְזַמְּרֹ֑ת וְאֶת־הַכַּפּ֗וֹת וְאֵת֙ כָּל־כְּלֵ֣י הַנְּחֹ֔שֶׁת אֲשֶׁ֖ר יְשָׁרְתוּ־בָ֥ם לָקָֽחוּ׃

ט״ו וְאֶת־הַמַּחְתּוֹת֙ וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת֔ אֲשֶׁ֥ר זָהָ֖ב וַאֲשֶׁר־כֶּ֣סֶף כֶּ֑סֶף לָקַ֖ח רַב־טַבָּחִֽים׃

ט״ז עַמּוּדִ֣ים | שְׁנַ֔יִם הַיָּ֥ם הָאֶחָ֖ד וְהַמְּכֹנ֑וֹת אֲשֶׁר־עָשָׂ֥ה שְׁלֹמֹ֖ה לְבֵ֣ית יְהוָ֔ה לֹא־הָיָ֥ה מִשְׁקָ֛ל לִנְחֹ֥שֶׁת כָּל־הַכֵּלִ֖ים הָאֵֽלֶּה׃

י״ז שְׁמֹנֶ֣ה עֶשְׂרֵ֔ה אַמָּ֖ה קוֹמַ֣ת | הָעַמּ֣וּד הָאֶחָ֑ד וְכֹתֶ֤רֶת עָלָיו֙ | נְחֹ֔שֶׁת וְקוֹמַ֣ת הַכֹּתֶ֔רֶת שָׁל֖וֹשׁ (אמה) [אַמּוֹת] וּשְׂבָכָ֣ה וְרִמֹּנִ֗ים עַל־הַכֹּתֶ֙רֶת֙ סָבִ֔יב הַכֹּ֖ל נְחֹ֑שֶׁת וְכָאֵ֥לֶּה לָעַמּ֛וּד הַשֵּׁנִ֖י עַל־הַשְּׂבָכָֽה׃

וְקוֹמַת הַכֹּתֶרֶת שָׁלֹשׁ אַמּוֹת. וּבְתוֹסֶפְתָּא הַסֵּפֶר הוּא אוֹמֵר: חֲמֵשׁ אַמּוֹת. וְשָׁם יִשַּׁבְתִּי אֶת הַמִּקְרָאוֹת.

וּשְׂבָכָה. קוּפְיי״א בְּלַעַ״ז, כְּמִין כּוֹבַע.

וְכָאֵלֶּה. רִמּוֹנִים.

י״ח וַיִּקַּ֣ח רַב־טַבָּחִ֗ים אֶת־שְׂרָיָה֙ כֹּהֵ֣ן הָרֹ֔אשׁ וְאֶת־צְפַנְיָ֖הוּ כֹּהֵ֣ן מִשְׁנֶ֑ה וְאֶת־שְׁלֹשֶׁ֖ת שֹׁמְרֵ֥י הַסַּֽף׃

י״ט וּמִן־הָעִ֗יר לָקַ֤ח סָרִיס֙ אֶחָ֔ד אֲשֶׁר־הָ֥יוּא פָקִ֖יד | עַל־אַנְשֵׁ֣י הַמִּלְחָמָ֑ה וַחֲמִשָּׁ֣ה אֲנָשִׁ֗ים מְרֹאֵי֙ פְּנֵי־הַמֶּ֔לֶךְ אֲשֶׁ֥ר נִמְצְא֖וּ בָּעִ֑יר וְאֵת֙ הַסֹּפֵ֣ר שַׂר־הַצָּבָ֔א הַמַּצְבֵּ֖א אֶת־עַ֣ם הָאָ֑רֶץ וְשִׁשִּׁ֥ים אִישׁ֙ מֵעַ֣ם הָאָ֔רֶץ הַנִּמְצְאִ֖ים בָּעִֽיר׃

הַסֹּפֵר שַׂר הַצָּבָא. שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ מִנְיַן כָּל עִיר וָעִיר, כַּמָּה אֲנָשִׁים מוֹצִיאָה לַצָּבָא.

כ׳ וַיִּקָּ֣ח אֹתָ֗ם נְבוּזַרְאֲדָן֙ רַב־טַבָּחִ֔ים וַיֹּ֥לֶךְ אֹתָ֖ם עַל־מֶ֥לֶךְ בָּבֶ֖ל רִבְלָתָֽה׃

כ״א וַיַּ֤ךְ אֹתָם֙ מֶ֣לֶךְ בָּבֶ֔ל וַיְמִיתֵ֖ם בְּרִבְלָ֣ה בְּאֶ֣רֶץ חֲמָ֑ת וַיִּגֶל֙ יְהוּדָ֔ה מֵעַ֖ל אַדְמָתֽוֹ׃

כ״ב וְהָעָם הַנִּשְׁאָר בְּאֶרֶץ יְהוּדָה אֲשֶׁר הִשְׁאִיר נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַיַּפְקֵד עֲלֵיהֶם אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן׃

כ״ג וַיִּשְׁמְעוּ כָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים הֵמָּה וְהָאֲנָשִׁים כִּי־הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־גְּדַלְיָהוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּה וְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וּשְׂרָיָה בֶן־תַּנְחֻמֶת הַנְּטֹפָתִי וְיַאֲזַנְיָהוּ בֶּן־הַמַּעֲכָתִי הֵמָּה וַאֲנָשֵׁיהֶם׃

> **כָּל שָׂרֵי הַחֲיָלִים.** שֶׁיָּצְאוּ מִן הָעִיר לְהִלָּחֵם בַּמְּצוּדוֹת וּבַטִּירָנִים וּבַצוּרִים וּבַיְעָרִים.

כ״ד וַיִּשָּׁבַע לָהֶם גְּדַלְיָהוּ וּלְאַנְשֵׁיהֶם וַיֹּאמֶר לָהֶם אַל־תִּירְאוּ מֵעַבְדֵי הַכַּשְׂדִּים שְׁבוּ בָאָרֶץ וְעִבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל וְיִטַב לָכֶם׃ {פ}

כ״ה וַיְהִי | בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה בֶּן־אֱלִישָׁמָע מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־גְּדַלְיָהוּ וַיָּמֶת וְאֶת־הַיְּהוּדִים וְאֶת־הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר־הָיוּ אִתּוֹ בַּמִּצְפָּה׃

כ״ו וַיָּקֻמוּ כָל־הָעָם מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וְשָׂרֵי הַחֲיָלִים וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם כִּי יָרְאוּ מִפְּנֵי כַשְׂדִּים׃ {ס}

כ״ז וַיְהִי בִּשְׁלֹשִׁים וָשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה בִּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ נָשָׂא אֱוִיל מְרֹדַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת מָלְכוֹ אֶת־רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה מִבֵּית כָּלֶא׃

> **נָשָׂא אֱוִיל מְרֹדַךְ.** שֶׁמֵּת נְבוּכַדְנֶצַּר, וּמָלַךְ אֱוִיל מְרוֹדַךְ תַּחְתָּיו.
>
> **בְּעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ.** וּבְיִרְמְיָהוּ הוּא אוֹמֵר: בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה, אֶלָּא בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה מֵת נְבוּכַדְנֶאצַּר, וְנִקְבַּר בְּעֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה, בְּעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה הוֹצִיאוֹ אֱוִיל מְרוֹדַךְ מִקִּבְרוֹ וּגְרָרוּהוּ, בִּשְׁבִיל לְבַטֵּל גְּזֵרוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּישַׁעְיָהוּ: וְאַתָּה הָשְׁלַכְתָּ מִקִּבְרְךָ כְּנֵצֶר נִתְעָב וְגוֹ׳.

כ״ח וַיְדַבֵּר אִתּוֹ טֹבוֹת וַיִּתֵּן אֶת־כִּסְאוֹ מֵעַל כִּסֵּא הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּבָבֶל׃

> **וַיְדַבֵּר אִתּוֹ טֹבוֹת.** דִּבְרֵי נְחוּמִים.

כ״ט וְשִׁנָּא אֶת בִּגְדֵי כִלְאוֹ וְאָכַל לֶחֶם תָּמִיד לְפָנָיו כָּל־יְמֵי חַיָּיו׃

ל׳ וַאֲרֻחָתוֹ אֲרֻחַת תָּמִיד נִתְּנָה־לּוֹ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּיו׃